

STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZERSK

CZERSK 2000

SPIS TREŚCI

Część I.

Proces budowania strategii; założenia do strategii; diagnoza

Wstęp	2
Metodologia i organizacja budowy strategii	5
Sposób opracowania	9
Diagnoza (SWOT)	15

Część II.

Strategia rozwoju

Założenia do strategii rozwoju gminy Czersk	22
Kierunki zrównoważonego rozwoju lokalnego	29
STRATEGIE ROZWOJU W POSZCZEGÓLNYCH DZIEDZINACH	34
1. Strategia rozwoju gospodarczego	40
2. Strategia komunalna	53
3. Strategia użytkowania i ochrony środowiska	64
4. Założenia do strategii rozwoju w dziedzinach społecznych	74
5. Strategia rozwoju w dziedzinie edukacji	78
6. Strategia rozwoju w dziedzinie kultury	82
7. Strategia rozwoju w dziedzinie kultury fizycznej	86
8. Strategia rozwoju w dziedzinie bezpieczeństwa	88
9. Strategia rozwoju w ochronie zdrowia i opiece społecznej	89
Literatura	92
ZAŁĄCZNIKI:	93

Założenia strategii opracowane zostały przez liderów społeczności gminy i pracowników Urzędu Gminy, przy udziale zaproszonych ekspertów:

Dr Roman Dysarz – problematyka ochrony środowiska i turystyki

Dr Grzegorz Kaczmarek -problematyka społeczna

Mgr Ryszard Kamiński – problematyka przedsiębiorczości

Mgr Ryszard Lewandowski –problematyka gospodarcza

Mgr Piotr Sobucki - problematyka rolnictwa

Koordinacja projektu i redakcja dokumentu strategii dr Grzegorz Kaczmarek

WSTĘP

Krótką historia długiego projektu

Zamysł i inicjatywa podjęcia prac nad strategią rozwoju gminy Czersk wyszedł od władz samorządowych gminy z początkiem 1998 r. Współpraca z Pomorsko Kujawskim Centrum Demokracji Lokalnej, które jest Regionalnym Ośrodkiem Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej w Bydgoszczy pozwoliła pozyskać środki PHARE na realizację projektu.

W połowie marca `98 w drodze konkursu wyłoniono wykonawcę. Został nim 4 osobowy zespół w składzie: dr Grzegorz Kaczmarek – kierownik projektu; mgr Ryszard Kamiński; dr Roman Dysarz; mgr Zenon Lewandowski - realizatorzy Projektu.

Realizacja projektu przewidziana była początkowo na ok. 8 miesięcy: od kwietnia 1998 r. do grudnia 1998 r. Faktycznie, ze względu na wybory samorządowe, reformę administracji publicznej¹, a następnie dłuższe wyjazdy zagraniczne realizatorów projektu prace przedłużyły się aż do sierpnia 2000 r. Wielomiesięczna dyskusja na temat podziału administracyjnego, niepewność zarówno co do przynależności regionalnej (wojewódzkiej) jak i powiatowej praktycznie uniemożliwiły kontynuację prac w drugiej połowie 1998 r. Podobne problemy napotkało opracowanie „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego” miasta i gminy Czersk.

Wyróżnić możemy kilka etapów prac nad strategią:

I. Etap: do 30 kwietnia `98 - etap przygotowawczy i koncepcyjny:

- konkretyzacja Projektu, przygotowanie metodologii , harmonogram prac i plan prac na pierwsze fazy realizacji, prace organizacyjne itp.
- spotkania i konsultacje z władzami gminy i liderami; zdefiniowanie celów projektu; uzgodnienie reguł współpracy oraz gwarancji ze strony władz samorządowych dla powodzenia przedsięwzięcia, zakres partycypacji stron projektu itp.
- Od strony formalnej podpisanie porozumienia Zarząd Miejski Czersk - FRDL

II. Etap: do końca czerwca `98 - szkoleniowy i budowania struktur organizacyjnych (grup)

- Szkolenia –2 dniowe warsztaty strategiczne: przeszkolenie kilkudziesięciu liderów: przedstawicieli władz samorządowych, działaczy, pracowników instytucji i urzędów samorządu lokalnego
- Ukonstytuowanie się grup planowania strategicznego i wyznaczenie odpowiedzialnych „opiekunów” ze strony urzędu
- Warsztaty grup planowania strategicznego (w poszczególnych dziedzinach)
- zakończenie fazy organizacyjnej budowania strategii: rozpoznanie lokalnych zasobów ważnych dla samego projektu, wstępne przeszkolenie liderów z zakresu planowania strategicznego,
- wstępna diagnoza stanu aktualnego (SWOT)
- konsultacje społeczne, debaty i publiczne dyskusje itp., ew. badania społeczne w gminie

III. Etap: do końca sierpnia `98 - kontynuacja procesu planowania strategicznego polegającego na:

- pogłębieniu wstępnej analizy gminy,
- pracy zespołów roboczych i grup zadaniowych.

¹ W wyniku reformy administracji Czersk znalazł się w utworzonym (reaktywowanym) powiecie Chojnickim i przeszedł z byłego województwa bydgoskiego do nowo utworzonego województwa pomorskiego ze stolicą w Gdańsku.

- dokonanie analiz eksperckich, w zależności od zaangażowanych środków - przeprowadzenie kilku analiz pogłębiających obraz gminy
- budowanie bazy danych dla projektu.
- Opracowanie założeń do strategii rozwoju gminy

IV. Etap: do końca listopada 1998 r. – robocze (alternatywne) kierunki strategiczne rozwoju gminy w oparciu o opracowania eksperckie; prace grup strategicznych i Sztabu strategii

- Prezentacja założeń strategii rozwoju na forum Rady Miejskiej
- Promocja zewnętrzna i wewnętrzna programu strategii

V. Etap: od grudnia 1998 do lutego 1999 faktyczna, ale i ...”strategiczna przerwa” w pracach związana z wyborami samorządowymi i reformą administracyjną (zob. przypis 1)

VI. Etap: od końca lutego 1999 r. do września 2000 r. weryfikacja i kontynuacja prac nad strategią przez nowy skład samorządu gminy

- Sesja Rady Miejskiej oraz konferencja bilansująca dotychczasowe prace nad strategią rozwoju
- Przygotowanie przez Sztab Strategii, i zespół redakcyjny, przy współpracy ekspertów, roboczej wersji strategii październik 1999
- Gotowa końcowa wersja Strategii Rozwoju Gminy Czersk, sierpień 2000
- Uchwała R. Miejskiej przyjmująca dokument Strategia Rozwoju Gminy, wrzesień 2000.

Zgodnie z porozumieniem pomiędzy Zarządem Miejskim Czersk - beneficjentem, a FRDL (wykonawcą) gwarantowany udział w kosztach „Projektu” gminy Czersk obejmował:

- a/ udział rzeczowy i organizacyjny (udostępnienie pomieszczeń, bieżąca komunikacja, dostęp do informacji, obsługa działań na miejscu,
- b/ osobowy - oddelegowanie pracownika do prac przy projekcie (minimum 1 etat), pomoc organizacyjna dla lokalnego doradcy przedsiębiorczości,
- c/ udział finansowy obejmujący:

- koszty publikacji i promocji (synteza strategii, materiały informacyjne itp.)
- koszty ew. dodatkowych opracowań eksperckich
- koszty dodatkowych szkoleń i warsztatów (ponad szkolenia przewidziane w projekcie).

Ze strony Gminy Czersk odpowiedzialny za realizację projektu był Burmistrz Marek Jankowski, ze strony wykonawcy Koordynator Projektu Grzegorz Kaczmarek

WYKONAWCA GWARANTOWAŁ W RAMACH REALIZACJI PROJEKTU:

1. Koordynację procesu budowania strategii w gminie.
2. Cykl szkoleń z zakresu strategii rozwoju gminy i poszczególnych dziedzin z kompletem materiałów szkoleniowych i informacyjnych.
3. Opracowanie diagnozy gminy przy udziale przedstawicieli lokalnych władz, specjalistów i liderów.
4. Opracowanie założeń do strategii rozwoju gminy.
5. Opracowanie dokumentu „Strategia rozwoju gminy Czersk” (przy pomocy wspólnego z gminą zespołu redakcyjnego)
6. Eksperckie konsultacje i doradztwo w podstawowych dziedzinach planowania strategicznego
7. Możliwość wykonania na podstawie oddzielnych umów i dodatkowych analiz i opracowań eksperckich
8. Dostarczenie materiałów i opracowań cząstkowych i dokumentu „Strategia rozwoju gminy Czersk” w formie pisemnej i elektronicznej.

W programie opracowania strategii rozwoju gminy Czersk uczestniczyło wiele osób. Dla porządku można, by podzielić ich na trzy grupy: osoby współpracujące „z urzędu”, liderzy i uczestnicy oraz eksperci z zewnątrz.

Dwie pierwsze częściowo się pokrywają, gdyż w małych społecznościach osoby aktywne z reguły

pełnią jakieś funkcje formalne. Wykaz nie obejmuje też osób, które tylko otarły się o prawie 3 letni program, choć gwoli prawdy nie wszyscy obecni w nim angażowali się równie mocno. Jest to też dobre miejsce, gdzie możemy, choć oczywiście nie z imienia i nazwiska, podziękować wszystkim tym mieszkańcom gminy Czersk za pomoc, zainteresowanie i życzliwość wobec animatorów i bezpośrednich wykonawców Projektu.

Dziękujemy pracownikom Urzędu Gminy i innych gminnych jednostek komunalnych, że nie byli tylko dobrymi urzędnikami pomocnymi we wszystkich sprawach, ale również zaangażowanymi w sprawy swojej gminy mieszkańcami, żywo zainteresowanymi jej przyszłością. Dlatego określenie „z urzędu” wzięliśmy w cudzysłów.

Wierzymy, że wiele z tego co jest naprawdę ważne zostało w ludziach i kiedyś może nawet niespodziewanie zaowocuje. Tu zaś możemy przedstawić zaledwie przysłowiowy czubek góry lodowej. Jej główna część jest niewidoczna dla oczu.

Przemiany....

METODOLOGIA I ORGANIZACJA BUDOWANIA STRATEGII ROZWOJU GMINY CZERSK

Głównym celem opracowania strategii rozwoju jest bardziej efektywne i racjonalne zarządzanie rozwojem gminy.

Szczególny akcent kładziemy na aktywizację społeczności lokalnej oraz rozwój szeroko pojętej przedsiębiorczości. Tak czy inaczej problemy i kierunki lokalnego rozwoju są bowiem zawsze problemami lokalnych społeczności. Chodzi nie tylko o stworzenie strategicznego programu i planu rozwoju lokalnego (Strategia Rozwoju Gminy), ale i sam proces tworzenia.

Ważny jest więc aktywny udział w pracach nad strategią rozwoju: władz samorządowych; formalnych i nieformalnych liderów i jak najszerszego grona członków lokalnej społeczności. Niejako milcząco przyjmujemy też założenie, że dalszy pomyślny rozwój gminy (społeczności lokalnej) wymaga zmian, modyfikacji lub (i) intensyfikacji dotychczasowych działań.

Choćby w myśl porzekadła: „*Nigdy nie jest tak dobrze, by nie mogło być lepiej*”.

W pracach nad strategią rozwoju gminy Czersk kierowaliśmy się następującymi przesłankami i zasadami metodologicznymi:

I. Planowanie strategiczne traktujemy jako jedną z metod i zarazem narzędzi długofalowego zarządzania gminą.

Strategia powinna stać się efektywnym instrumentem w praktyce zarządzania gminą. Chodzi o ukierunkowanie wszystkich znaczących decyzji i działań władz i instytucji samorządowych na istotne dla danej społeczności bliższe i dalsze cele. Strategia nie może więc pomijać żadnej dziedziny ważnej w życiu społeczności. Oznacza jednak najczęściej konieczność wyboru i skoncentrowania energii i potencjału lokalnej społeczności na dziedzinach mogących przynieść największe, trwałe i pożądane efekty stosunkowo najniższym kosztem.

Choć „sformalizowanie” procesu planowania strategicznego nie jest konieczne, opracowanie dokumentu definiującego strategię rozwoju gminy wydaje się jednak coraz częściej niezbędne w praktyce wieloletniego i racjonalnego zarządzania gminą. Powinien on mieć formę uchwały Rady Gminy i (co się z tym wiąże) moc sprawczą obowiązującego prawa lokalnego.

II. Przyjmujemy, że opracowanie strategii rozwoju sprzyjać będzie:

1. Lepszemu rozpoznaniu i wykorzystaniu zasobów i potencjałów gminy Czersk
2. Lepszemu rozpoznaniu: problemów, progów rozwoju, oraz kryteriów rozwoju, a także zagrożeń i przeciwdziałaniu im, lub łagodzeniu ich skutków.
3. Porządkowaniu (organizacji), ukierunkowaniu (orientacji) i ustrukturuowaniu (ustalenie hierarchii) działań i inicjatyw władz i społeczności gminy ,
4. Aktywizacji, mobilizacji i przedsiębiorczości mieszkańców i społeczności lokalnych (np. sołeckich) oraz środowisk i organizacji lokalnych
5. Uspołecznieniu procesów decyzyjnych i w ogóle demokratyzacji życia publicznego w gminie, sprzyjać będzie procesowi decentralizacji władzy na najniższych szczeblach i w miejscowych strukturach
6. Integracji społecznej mieszkańców: odradzania się poczucia wspólnoty, lokalnego patriotyzmu, pozytywnej identyfikacji ze swoim środowiskiem
7. Edukacji i podnoszeniu społecznej świadomości i kompetencji obywatelskiej mieszkańców gminy.

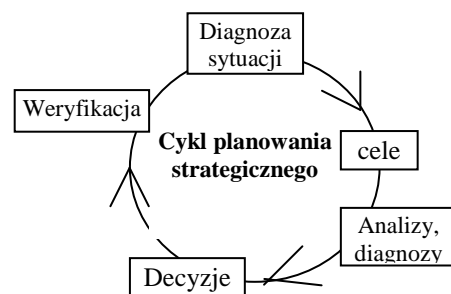
III. Zakładamy, że w trakcie realizacji oraz w dalszej perspektywie opracowanie strategii rozwoju gminy i jej realizacja zaowocować powinna:

1. Większą efektywnością i racjonalnością wykorzystania potencjałów gminy.
2. Aktywizacją społeczności lokalnej, instytucji w niej działających oraz jej liderów (wykreowaniem bądź ujawnieniem oraz wsparciem liderów), przeszkoleniem kilkudziesięciu lokalnych liderów oraz pracowników samorządu i UMiG
3. Przygotowaniem i praktycznym stosowaniem narzędzi strategicznego planowania i zarządzania gminą oraz orientacji lokalnej polityki samorządu (lokalnego programu rozwoju).
4. Regulacją i poprawą funkcjonalności stosunków pomiędzy społecznością lokalną i władzami samorządowymi Gminy.
5. Promocją gminy.
6. Wnioskami i doświadczeniami dla dalszych prac i praktyki strategicznego zarządzania gminą.
7. Szeregiem konkretnych przedsięwzięć, instytucji itp. efektów podjętych działań oraz inicjatyw społecznych i indywidualnych.
8. Dokumentami towarzyszącymi i studialnymi, jak: studia, analizy i opracowanie eksperckie, branżowe, itp. (w zależności od potrzeb i możliwości finansowych gminy).

IV. Przyjmujemy jako wyjściowe następujące zasady metodologiczne i metodyczne procesu budowania strategii rozwoju lokalnego gminy :

1. Strategia budowana jest w ramach społecznego procesu:

- 1 - określania misji i priorytetów społecznych → 2-definiowania i diagnozowania sytuacji → 3 - wyboru spośród różnych możliwości kierunków (wariantów czy alternatyw) działań, decyzji → 4 -planowania i współdecydowania → 5-kontroli i weryfikacji → itd.

W rzeczywistości planowanie strategiczne to zamknięty cykl i proces: wciąż kontynuowany, reprodukowany, podtrzymywany i weryfikowany.

Proces ten powinien być uspołeczniony: przez rzetelne przekazywanie informacji, badania opinii społecznej i konsultacje, jawność, spotkania, dyskusje, debaty, szkolenia, kursy. Na nich powinna być oparta legitymizacja władzy i jej decyzji.

2. Proces budowania i realizowania strategii rozwoju powinien usprawnić i pogłębić współdziałanie władz samorządowych ze społecznością , m.in. poprzez:

- a/ szerszy udział mieszkańców (zwłaszcza tzw. liderów) w wytyczaniu kierunków rozwoju; ustalaniu jego tempa i społecznych kosztów; podstawowych mechanizmach i decyzjach samorządowych, itd. (konsultacje, debaty otwarte spotkania i dyskusje itp.),

- b/ wspieranie inicjatyw i działań społecznych, zwłaszcza w zakresie samoorganizacji i samoobsługi, wyjście z szerszą ofertą do społeczności w tej dziedzinie,
- c/ wbudowanie zasady ciągłości planowania strategicznego w strukturę organizacyjną i funkcjonalną samorządu lokalnego, a co ważniejsze jej praktyczne realizowanie,
- d/ wspieranie i motywowanie aktywności gospodarczej, w szczególności stwarzającej dobre miejsca pracy, gminna oferta usług i inwestycji, itp.,
- e/ znajdowanie wspólnych płaszczyzn realizacji interesów i aspiracji prywatnych (osobistych) i społecznych (środowiskowych).

3. Prawidłowy proces budowania strategii i praktyka planowania strategicznego powinny generować (lub „wymuszać”) spójność i koordynację działań w ramach lokalnej polityki i poszczególnych jej dziedzin . Musi więc objąć wszystkie najważniejsze dziedziny życia gminy, zwłaszcza będące w gestii samorządu.

Strategia rozwoju powinna więc dotyczyć:

- * **Polityki społecznej**
- * **Polityki gospodarczej**
- * **Polityki cywilizacyjnej**
- * **Polityki zewnętrznej**

Można zatem powiedzieć, że strategia (planowanie strategiczne) gminy, to po prostu również metoda, która pozwala wprowadzić w życie politykę samorządu.

4. Planowanie strategiczne oznacza rzeczywistą i ciągłą koordynację wszystkich istotnych decyzji, w szczególności koordynację ze strategią rozwoju gminy planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, jak również innych istniejących już oraz nowych opracowań, projektów inwestycyjnych, itp. Oznacza to w praktyce konieczność:

- a/ włączenia autorów tych opracowań, ekspertyz i dokumentów do prac eksperckich i studialnych w ramach opracowywania strategii rozwoju gminy,
- b/ weryfikacji i ewentualnej aktualizacji (starych -istniejących) opracowań i dokumentacji.

5. Zasada zrównoważonego rozwoju:

- a/ rozwój organiczny to znaczy: ewolucyjny, rozwijający dobre miejscowe tradycje, umiejętności, potencjały,
- b/ kontrolowany, to znaczy: nie powodujący anomalii i patologii, minimalizujący i kontrolujący ew. negatywne skutki zmian (np. bezrobocie) optymalnie dostosowany do potrzeb i możliwości mieszkańców,
- c/ oparcie rozwoju na zasobach i potencjałach miejscowych,
- d/ równowaga ekologiczna

6. Określenie horyzontu czasowego strategii:

- a/ w praktyce jest to minimum kilkanaście lat, tzn. obecnie około 2010 r.,
- b/ określenie etapów (sekwencji) realizacji strategii (np. rok budżetowy, kadencja, itd.),
- c/ czas realizacji projektu (I –szej fazy głównej) i jego cyklicznej weryfikacji

Poniżej graficzne -schematyczne przedstawienie organizacji całego „systemu” budowania strategii rozwoju gminy. Została ona sprawdzona przez zespół w praktyce budowania strategii kilku gmin w Polsce.

STRUKTURA ORGANIZACYJNA BUDOWANIA STRATEGII ROZWOJU MIASTA i GMINY CZERSK

R A D A M I A S T A i G M I N Y

(inicjatywa)

konsultacje

KOMISJE
Rady Miasta i Gminy

opinie

Lokalne organizacje
i stowarzyszenia

WB PP
Bydgoszcz

IZBA
Rolnicza

ODR

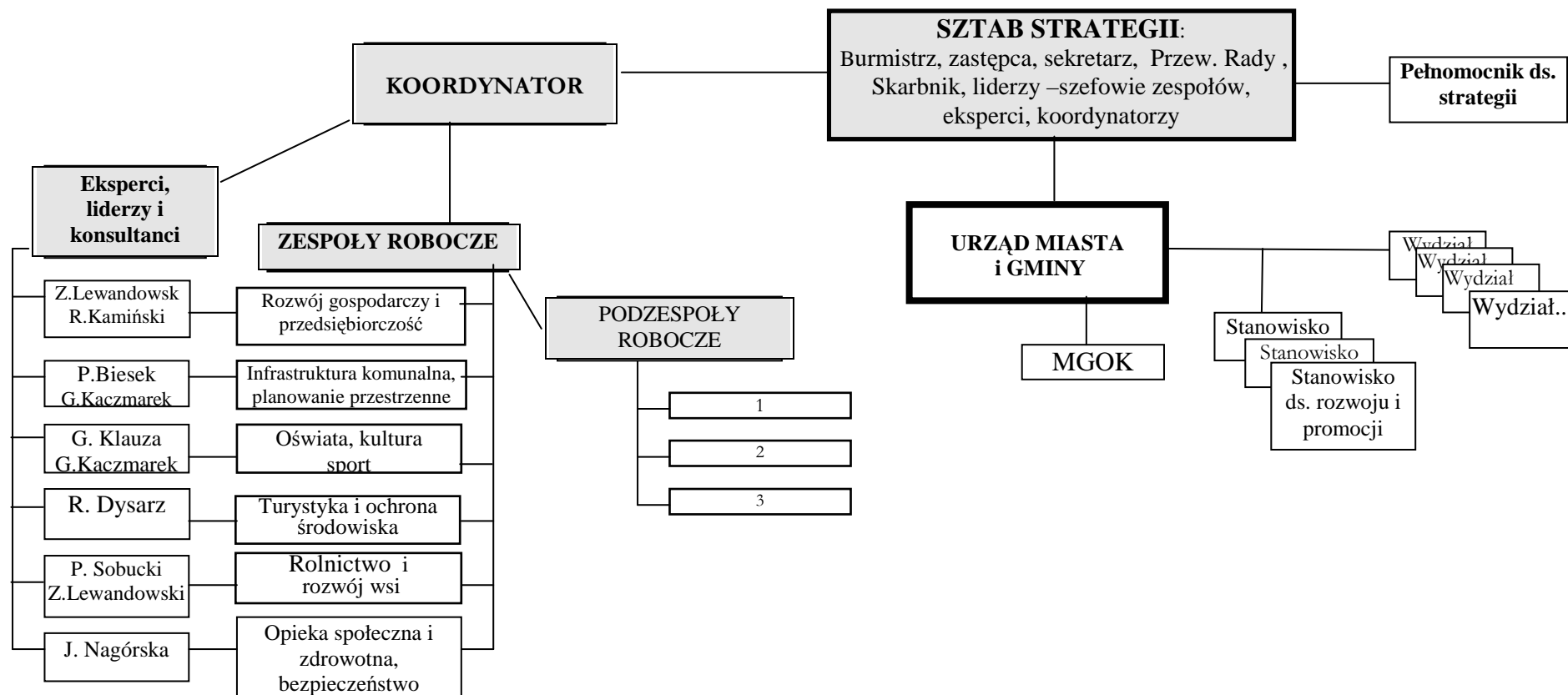
HARCERZE, itp.
organizacje

BANK
SPÓŁDZ.

PRZEDSIĘ-
BIORSTWA

MEDIA

współpraca

M
I
E
S
Z
K
A
Ń
C
Y

G
M
I
N
Y

Sposób opracowania strategii

W jakikolwiek sposób chcielibyśmy konstruować strategię, jeśli ma być przydatną dla praktyki, składać się powinna z czterech podstawowych elementów:

- oceny stanu obecnego i ustalenia problemów, których rozwiązanie decyduje o przyszłości,
- wyznaczenia pola możliwego działania określonego z jednej strony przez realnie oceniane możliwości i szanse, a z drugiej przez niedostatki i zagrożenia,
- wskazania (niekiedy wariantowych) kierunków działania uzależnionych od przyjętych priorytetów wyrażonych w celach strategicznych (opracowanie założeń do strategii)
- określenia zakresu instytucjonalnej i społecznej odpowiedzialności za realizację strategii i jej elementów, regulowanej systemem prawnym i organizacyjnym.

Punktem wyjścia do formułowania strategii jest diagnoza prospektywna, pozwalająca na całościową ocenę stanu istniejącego oraz wskazanie głównych trendów i kluczowych problemów rozwoju.

Efektom końcowym strategii jest zestawienie polityk i programów rozwoju, dostosowanych do rzeczywistych możliwości organizacyjnych i finansowych danej jednostki.

Równoległe z pracami nad strategią opracowywanie dokumentu „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Czersk” umożliwi pominięcie obszernej części analityczno-diagnostycznej. Zawiera ją bowiem w wyczerpującym zakresie rzeczony „Studium ...”. Szczegółowo i kompetentnie omawia ono m.in. uwarunkowania przyrodniczo-krajobrazowe; demograficzne i infrastrukturalne rozwoju miasta i gminy Czersk.²

Sama **konstrukcja dokumentu strategii** zbudowana jest według logicznego ciągu zależności celów na różnych piętach ogólności: Od najwyższego poziomu **Misji (I)**, składających się na nią przyjętych priorytetów rozwoju, które traktujemy jako **cele strategiczne wyższego rzędu**, poprzez obszarowe strategie rozwoju, wynikające z podziału rzeczywistości na poszczególne dziedziny i aspekty rozwoju (**cele strategiczne niższego rzędu**).

Z nich z kolei wynikają **cele operacyjne**, będące sposobami (drogami) dochodzenia do celów strategicznych; wreszcie zadania (**cele zadaniowe**) oraz konkretne **zadania i projekty**. Ten hierarchiczny układ, przedstawiony na poniższym schemacie, jest konstrukcją pomocniczą.

Faktycznie poziomy celów mogą ulegać przesunięciu w górę lub w dół, w zależności od tego z jakiego poziomu analizujemy cele: czy z poziomu całej gminy; czy poszczególnej dziedziny – danego obszaru, czy jakiejś konkretnej instytucji, albo nawet osoby. Np. strategiczny cel oświaty jest zaledwie celem operacyjnym lub w najlepszym razie strategicznym celem niższego rzędu dla całej gminy. Z perspektywy jednostki celem strategicznym może być budowa domku jednorodzinnego, itd. W strategii rozwoju gminy koncentrujemy się oczywiście na perspektywie gminy.

(zob. załączony schemat)

² Zob Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Czersk, elaborat studium oraz mapy, Czersk 2000

SCHEMAT BUDOWY STRATEGII ROZWOJU GMINY CZERSK

MISJA:

Co?:

Czersk gmina mądrze gospodarującą posiadanymi zasobami, stwarzającą warunki aktywnego życia mieszkańców i atrakcyjną dla innych poprzez: czyste i zdrowe środowisko naturalne, dobrą pracę, nowoczesną infrastrukturę komunalną, powszechny dostęp do oświaty, opieki zdrowotnej, kultury i podstawowych usług bytowych na dobrym poziomie, oraz bezpieczeństwo ekonomiczne i publiczne.

Kto?:

Dlaczego ?

Po co ?

Gdzie?

Kiedy?

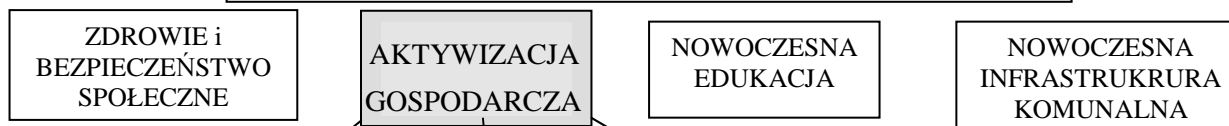
Za co ?

Konkretnie.....

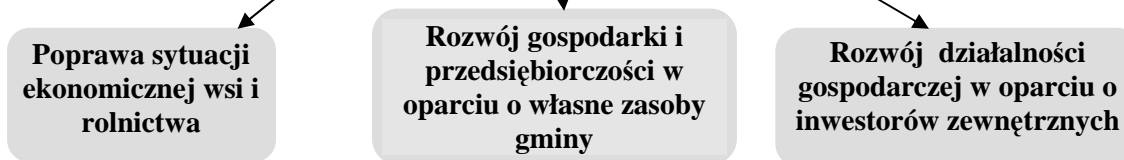
Jak ?

CELE STRATEGICZNE WYŻSZEGO RZĘDU

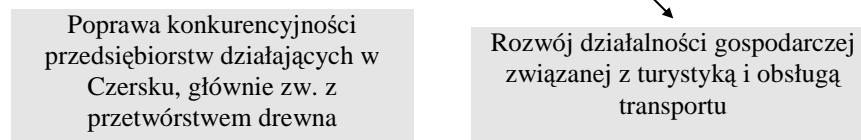
PRIORYTETY - strategiczne kierunki działania

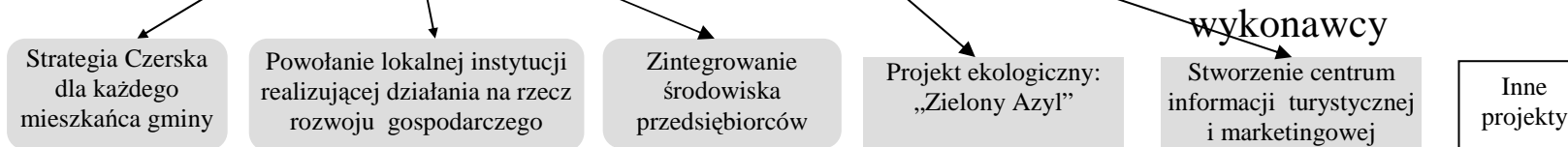
CELE STRATEGICZNE: (niższego rzędu – cele obszarowe)

CELE OPERACYJNE:

ZADANIA I PROJEKTY

społeczność – mieszkańcy

zespoły, eksperci

władze samorządowe?

- sposoby realizacji celów strategicznych i operacyjnych
zarząd

wykonawcy

NA SZARYM TLE WPISANO PRZYKŁAD UMIEJSCOWIENIA KONKRETNEGO PRZEDSIĘWZIĘCIA W RAMACH STRUKTURY STRATEGII ROZWOJU GMINY CZERSK

Na ten logiczny ciąg oraz hierarchię zakresów i przypisywanej im „mocy”, nakłada się wymiar czasowy: cele wyższego rzędu dotyczą z reguły dłuższego przedziału czasu i bardziej odległej przyszłości, cele niższego rzędu krótszego czasu i są tym samym bliższe współczesności, zadania i projekty dotyczą z reguły teraźniejszości lub najbliższej przyszłości: naszego dziś lub jutra.

Każdy z celów strategicznych jest wyznaczeniem pewnego kierunku działań, w ramach którego istnieje wiele możliwości i sposobów jego realizacji. Praktyka zweryfikuje wiele pomysłów, ale kierunki i zasady powinny pozostać drogowskazami działań. Dalej stosujemy ten schemat do budowy strategii w poszczególnych dziedzinach.

Główne prace nad strategią przebiegały w branżowych grupach strategicznych ostatecznie w toku postępu prac ukonstytuowało się 5 branżowych grup strategicznych:

- 1) Grupa ds. rolnictwa i rozwoju wsi
- 2) Grupa ds. kultury, oświaty i sportu
- 3) Grupa ds. rozwoju gospodarczego i przedsiębiorczości
- 4) Grupa ds. bezpieczeństwa, zdrowia i opieki społecznej
- 5) Grupa komunalna (ds. infrastruktury komunalnej, ładu przestrzennego i ochrony środowiska)

Wiele prac zrealizowano podczas licznych tematycznych warsztatów, w których uczestniczyło kilkadziesiąt osób.

Celem tych „branżowych warsztatów” prowadzonych przez wykwalifikowanych trenerów – wykonawców projektu, było:

1. Diagnoza obszaru jakim zajmować się ma grupa: kontynuacja i pogłębianie diagnozy sytuacji w danej dziedzinie (domenie działania grupy) według klasycznego schematu SWOT (silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń) uzupełnionej analizą aspektów: politycznego, ekonomicznego, społecznego i technicznego (analiza PEST).
2. Sformułowanie misji działań w danej dziedzinie (priorytetów) oraz wstępne sformułowanie celów strategicznych i operacyjnych.
3. Organizacja pracy każdej grupy obejmowała i rozwiązywała, takie zagadnienia jak:
  - Określenie sposobu pracy, miejsca i terminy spotkań itp.
  - Plan pracy (sprecyzować i nazwać cele, bliskie i dalsze, najważniejsze i mniej ważne)
  - Tryb i podział pracy (zadań, funkcji itp.)
  - Motywacja do pracy
  - Bank informacji i obieg informacji, bank pomysłów itp.
  - Lider (szef) i jego rola w pracy grupy,
  - Osoba z urzędu odpowiedzialna za daną dziedzinę
  - Pozyskiwanie nowych członków, sojuszników itp., współpraca ze sztabem strategii, sekretarzem strategii i organizacjami itp.
  - Wyniki itp. owoce prac grupy - dokumentacja i materiały do strategii
4. Sprecyzowanie i operacjonalizacja w dalszych działaniach celów strategicznych oraz konkretyzacja celów operacyjnych; zaplanowanie podstawowych przedsięwzięć służących ich realizacji –przełożenie celów i zadań na plany działań w danej dziedzinie.
- 5.
6. Współpraca z ekspertami, opiekunami grup, komisją rady, instytucjami i organizacjami z danej dziedziny, uczenie się i korzystanie z doświadczeń innych
7. Pomysły na zewnętrzne (pozabudżetowe) źródła finansowania: granty, konkursy, fundacje itp., -aktywne zabieganie o nie.

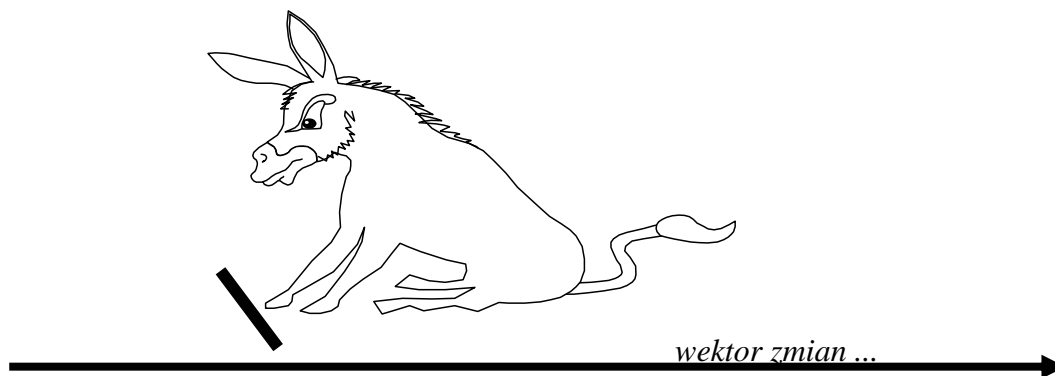
W trakcie warsztatów, grupowych dyskusji i społecznych konsultacji wypracowano zarówno priorytety rozwoju i cele strategiczne, jak też cele operacyjne jako sposoby i drogi realizacji celu strategicznego. Dla każdego celu operacyjnego opracowano też konkretne projekty - rozumiane tu jako zamknięte zadania zgodne z zapisami misji oraz zmierzające do osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych. Jest jak najbardziej naturalne - wręcz pożądane wprowadzanie, w miarę powstawania nowych idei lub w wyniku istotnej zmiany sytuacji i warunków, nowych projektów, zadań lub nawet celów operacyjnych czy strategicznych. Tu prezentujemy tylko te, które zostały podjęte, zmodyfikowane lub sprecyzowane w ramach prac poszczególnych grup nad „strategią branżową” (obszarową).

Opracowany dokument strategii rozwoju nie może ograniczać i krępować możliwości rozwojowych gminy, nie wyczerpuje też oczywiście wszystkich możliwych projektów, a jedynie podaje przykłady. Ma być szkieletem, na którym praktyka i rzeczywistość wytworzy żywą tkankę kolejnych zadań – zgodnie z potrzebami, aspiracjami i możliwościami. Ma ułatwić podejmowanie decyzji i optymalne spożytkowanie i ukierunkowanie energii ludzi i całych społeczności i subkultur lokalnych.

Raz po raz, zwłaszcza w trudniejszych momentach prac padało pytanie: czy strategia rozwoju gminy jest (jak ...do zbawienia) koniecznie potrzebna ?...

By po raz kolejny nie wracać do początku, argument ostateczny:

Gmina bez strategii

Tak naprawdę odpowiedź jest znacznie bardziej skomplikowana... lub, jak kto woli, właśnie tak prosta.

Diagnoza i analiza SWOT

Syntetyczna diagnoza gminy w oparciu o analizy SWOT (+TOWS+ PEST)³

Zestawienie zawiera sumę analiz silnych i słabych stron gminy w ogóle, a więc łącznie we wszystkich dziedzinach lokalnej rzeczywistości. Przedstawiamy je w 4 aspektach: politycznym, ekonomicznym, społecznym i techniczno cywilizacyjnym.

Wiedzieć trzeba, że jest to obraz intersubiektywny, skonstruowany w oparciu o opinie mieszkańców gminy: liderów lokalnej społeczności; pracowników instytucji samorządowych; ludzi aktywnych, zaangażowanych i niewątpliwie kompetentnych w ocenie własnego otoczenia. Zatem nie aspiruje on do opisu obiektywnego, lecz odzwierciedlając stan społecznej świadomości, ma znaczenie kluczowe. Dalsze diagnozy w poszczególnych dziedzinach prac nad strategią rozwoju: gospodarce, rolnictwie, kulturze, oświacie i opiece społecznej, problematyce społeczno-demograficznej, ochronie środowiska i turystyce oraz w dziedzinie gospodarki komunalnej prezentowane w postaci załączników, są wynikiem analizy danych statystycznych i "obiektywnych" informacji o gminie i jej układzie odniesienia porównawczego. Przedstawiamy je każdorazowo w syntetyczny sposób przy prezentacji strategii w danej sferze- dziedzinie

W tej ogólnej charakterystyce staraliśmy się zawrzeć wszystkie ważne cechy i problemy gminy podejmowane przez uczestników procesu budowania strategii. Nie jest ona ani pełna, ani wyczerpująca. Niekiedy natomiast nakłada się na siebie w całych obszarach (kultura, oświata, edukacja integracja społeczna) lub tylko konkretnych problemach (bezrobocie, przedsiębiorczość i aktywność gospodarcza, wykształcenie itp.). Zawiera też pewne luki, bo mimo ambitnego zamiaru objęcia strategią (i poprzedzającą je diagnozą i analizami) całego obszaru rzeczywistości i wszystkich jego istotnych wątków, nie jest to praktycznie możliwe.

Staraliśmy się zachować styl i język sformułowań jakie padały w definiowaniu rzeczywistości gminnej przez samych uczestników tego procesu, przedstawiając je w formie zdań, równoważników zdań, haseł, postulatów itp. Rubryka wniosków do strategii jest oczywiście także niepełna. Zawiera tylko część pomysłów jakie się zrodziły w czasie ponad rocznych prac i spotkań, wiele innych tu pewnie nie ma. Zawiera też tylko część wyników analiz eksperckich uwzględnionych w strategii.

Zakładamy jednak, że proces budowania strategii nie zakończył się w momencie napisania tych dokumentów, ale będzie żył dalej w cyklu procesów działań, oceny, ewentualnych korekt i dalszych prac, które i tak weryfikuje praktyczne doświadczenie.

³ W oparciu o analizy SWOT (silne i słabe strony (czynniki - atrybuty wewnętrzne), oraz szansa i zagrożenia (czynniki zewnętrzne) i analizy PEST (aspekty: polityczny, ekonomiczny, społeczny i techniczny) dokonano tzw. analizy TOWS badającej wpływ dzisiejszych szans i zagrożeń na wykorzystanie silnych i słabych stron w przyszłości oraz wpływ dzisiejszych silnych i słabych stron na przyszłe szanse i zagrożenia.

GMINA CZERSK - OGÓŁEM

Dziedziny/ Aspekty	SILNE STRONY	SŁABE STRONY	WNIOSKI DO STRATEGII:
POLITYCZNA (polityki)	<p>Stabilne i doświadczone władze samorządowe; poparcie społeczne władz; brak konfliktów partyjnych itp. Kolejna kadencja władz (możliwość kontynuacji polityki itp.) Opracowywany program strategii rozwoju i polityki na kilkanaście lat (STRATEGIA ROZWOJU) Utworzenie powiatu Chojnickiego Przejście do województwa pomorskiego</p>	<p>Nie najsilniejsze przywództwa; brak wyraźnego lidera (grupowego; nie wyartykułowana polityka, słabe konsultacje społeczne; Bierność znacznej części mieszkańców Słaba integracja społeczeństwa, antagonizmy Bezrobocie Brak organizacji świadczących usługi socjalne Brak niektórych typów szkół ponad podstawowych Niskie wykształcenie mieszkańców Okres przystosowawczy po reformie administracyjnej itp. Efekty</p>	<p>Uspołecznić sposób sprawowania władzy, więcej przebojowości i inicjatywy politycznej i społecznej Gmina i samo miasto Czersk musi znaleźć swoje miejsce w nowym układzie: zaplecza turystyczno-rolniczego i mikrocentrum regionalnego</p>

<p>EKONOMICZNA (gospodarka)</p>	<p>Dużo ludzi przedsiębiorczych; fachowcy od drewna; Dobre położenie geograficzne – głównie komunikacyjne Walory turystyczne - piękna okolica, jeziora i lasy Dwie bardzo atrakcyjne turystycznie rzeki: Brda i Wda, czyste powietrze, środowisko, słabe gleby; lasy (60%); duże zasoby wód podziemnych; Przynależność do stosunkowo jednorodnego ekonomicznie mikroregionu Chojnickiego Stosunkowo wysoka kultura rolna i dobre warunki do rozwoju rolniczych i około rolniczych dziedzin; Wzory ludzi, którym się powiodło (gospodarze-rolnicy; przedsiębiorcy) Duża przedsiębiorczość w handlu i usługach; dużo małych firm; dobra pozycja w przemyśle drzewnym, miejscowy surowiec Brak dużego przemysłu (i problemów z tym związanych) Oczyszczalnia ścieków Dobrze zorganizowana sieć szkół Skup runa leśnego (dochody dla niewykwalifikowanej ludności) Prywatne zakłady pracy; tradycje rzemiosła Główna trasa komunikacyjna (trasa wschód zachód: Berlin -Królewiec) Kapitał zewnętrzny (w tym od reemigrantów)</p>	<p>Słaba baza turystyczna mało kąpielisk Brak bazy noclegowej Słaba infrastruktura - brak wodociągów, Kanalizacji, gazu, dróg, telefonizacji</p> <p style="text-align: center;">Tylko przemysł drzewny (monokultura) i to niezbyt nowoczesny (mały stopień przetwarzania; złe technologie; słaby marketing itd.)</p> <p>Dominacja tradycyjnego rolnictwa – /niska jakość gleb / Brak innego przemysłu; brak uzbrojonych terenów przemysłowych Brak dobrych dróg, brak parkingów Słabe ziemie; ograniczoność lokalnych surowców (np. lasy) Niedociągnięcia komunikacyjne (brak obwodnicy) Tereny biedne (biedna ludność) Brak środków na inwestycje turystyczne Brak mieszkań Oddalenie od dużych ośrodków Brak środków finansowych w gminie Słabe wykorzystanie użytków zielonych, wody i innych zasobów naturalnych gminy Niedobre plany zagospodarowania przestrzennego gminy</p>	<p>Konieczność stworzenia miejsc pracy w pierwszej kolejności mniej wyspecjalizowanej, a w miarę rozwoju w dziedzinach wymagających specjalizacji, a opartych na lokalnych surowcach (drewno; owoce lasu itp.; przetwórstwo rolno – spożywcze, przemysł materiałów budowlanych, oraz dużym udziałem miejscowej ludności)</p>
---	--	---	--

<p>SPOŁECZNA (kulturowa, demograficzna, organizacyjna itp.)</p>	<p>Nadwyżka siły roboczej -także w rolnictwie (bezrobotni,). Mentalność pomorska: gospodarność; patriotyzm lokalny, przywiązanie do ziemi i tradycji; racjonalność, pracowitość; zaradność itp. nastawienie na inwestycje, a nie konsumpcję, gospodarność; spora grupa lokalnych ludzi sukcesu a równocześnie znakomitych działaczy – liderów społeczności Niepełne spełnienie kulturowe – aspiracje środowiska Istniejące organizacje społeczne Środowisko silnie umotywowane religijnie Świadomość potrzeby zmian Doskonalenie kultury fizycznej Wzory ludzi, którym się powiodło (gospodarze-rolnicy; przedsiębiorcy)</p>	<p>Mała aktywność niektórych grup społeczeństwa (socjalistyczna mentalność” społeczeństwa; nieprzystosowanie społeczeństwa do zmian; Słabość instytucji gospodarczych Słaba integracja społeczeństwa, antagonizmy itp. Słaba informacja społeczna słabość lokalnych mediów, brak znaczących źródeł publicznych informacji; brak także autorytetów, niski przyrost naturalny; wskaźnik zawieranych małżeństw itp.; ujemny wciąż choć malejący bilans migracji Nieliczne elity, część angażuje się poza środowiskiem; płaska struktura społeczno-demograficzna; brak instytucji skupiających większe grupy inteligencji Bardzo mała liczba funkcjonariuszy policji Niski poziom usług zdrowotnych Bezrobocie; Brak organizacji świadczących usługi socjalne Mała oferta szkół ponad podstawowych Niskie wykształcenie mieszkańców Brak bazy sportowej np. mało kąpielisk</p>	<p>Rozbudowa infrastruktury socjalnej miejskiej; tkanki społecznej – organizacje i instytucje obywatelskie Wspieranie rozwoju tzw. instytucji pozarządowych oraz kreujących lokalne elity</p>
<p>TECHNICZNA (cywilizacyjna)</p>	<p>Dobre połączenia komunikacyjne gminy; Linia kolejowa i stacja Relatywnie dobra sieć instytucji obsługi rolnictwa (punkty skupu, doradztwo itp.) Droga tranzytowa wschód-zachód</p>	<p>Słaba infrastruktura techniczna (telefony, drogi, uzbrojenie terenów). Duża odległość od dużych centrów (kulturalnych administracyjnych, gospodarczych, (Gdańska; Bydgoszczy; Torunia). Słabość instytucji usług miejskich (zurbanizowanych)</p> <p style="text-align: center;">Słaba infrastruktura - brak wodociągów, kanalizacji , gazu, dróg, telefonizacji</p> <p>Brak bazy sportowej np. mało kąpielisk Brak organizacji świadczących usługi socjalne</p>	<p>Modernizacja Czerska w kierunku lokalnego centrum obsługi wsi rolnictwa i turystyki; Zachowanie walorów i specyfiki małomiejskiej Rozbudowa i modernizacja infrastruktury miejskiej Znaczne poszerzenie oferty oraz poprawa jakości usług Usprawnienie połączeń komunikacyjnych z centrami gospodarczymi i kulturalnymi</p>

Dziedziny/ Sfery/aspekty (Zewnętrzne)	SZANSE	ZAGROŻENIA	Wnioski do strategii
POLITYCZNA (polityki)	<p>Polityka pro samorządowa władz centralnych i wojewódzkich.; programu itp. dla obszarów wiejskich i rolnictwa; polityka integracyjna z UE; stabilna polityka państwa; polityka wobec rolnictwa i wsi jw.; wykreowanie się autentycznego przedstawicielstwa wsi na arenie politycznej: popieranego przez wieś, skutecznego, mądrego itp.;</p> <p>Współpraca gmin; struktury i instytucje powiatowe;</p> <p>Przynależność do nowo utworzonych struktur administracji samorządowej: woj. pomorskiego i powiatu chojnickiego</p> <p>Skuteczna i pozytywna realizacja wielkich reform społecznych (zdrowia; opieki społecznej i emerytur; oświaty i administracji samorządowej)</p> <p>Przynależność do Stowarzyszenia Kociewsko Borowiackiego</p> <p>Udział aktywny mieszkańców w podejmowaniu decyzji lokalnych (aktywizacja i demokratyzacja lokalnych społeczności)</p> <p>Promocja gminy</p> <p>Opracowanie i wdrożenie strategii rozwoju gminy</p> <p>Strategie regionalne (powiatowe i mikroregionalne)</p> <p>Tworzenie parków krajobrazowych</p> <p>Korzyści związane z integracją z Unią Europejską (głównie dla modernizacji cywilizacyjnej i edukacji ale także rolnictwa, turystyki; komunikacji itd.)</p>	<p>Niepewna i zmienna dystrybucja środków centralnych</p> <p>Dominacja pieniądza Drogie kredyty Brak polityki rolnej Brak preferencji kredytowych na cele budownictwa mieszkaniowego</p> <p>Nie podołamy integracji z UE; rozwarstwienie wsi itd.</p> <p>Wszystko na opak (np. niepowodzenia reformy)</p> <p>Dominacja powiatowa (Chojnice)</p> <p>“Żaba” w gminie - bierna postawa, czekanie na cud</p> <p>Ubożenie mieszkańców – ogólna bieda (niski poziom życia)</p> <p>Upadłość przedsiębiorstw, powiększające się bezrobocie</p> <p>Słaba demokracja, brak myślenia dla dobra wszystkich, a myślenie tylko o sobie</p> <p>Zachwianie koniunktury na wyroby z drewna</p> <p>Załamanie się finansów państwa (itp. kryzys gospodarczy lub polityczny)</p> <p>Przyłączenie do woj. bydgoskiego</p> <p>Unia Europejska (zagrożenie głównie dla rolnictwa)</p> <p>Przepisy prawne, “uniformizacja” sposobów rozwiązywania problemów odnoszących się do poszczególnych jednostek terytorialnych</p>	<p>Analiza i wykorzystanie (a nawet uprzedzenie) tendencji oraz potencjalne możliwości rozwojowe i zakres usprawnień. Kontynuacja analiz podjętych w ramach budowania strategii rozwoju.</p> <p>Konsekwentna realizacja wytyczonych założeń i celów</p> <p>Realizacja programu oświaty, kultury i sportu, nakreślonego w strategii dla gminy (lata 1999 – 2010)</p> <p>Powiązanie poszczególnych elementów środowiska kulturowego z rozwojem lokalnym i regionalnym /zwłaszcza do sytuacji wykorzystywania lokalnych zasobów i walorów środowiska</p> <p>Działania związane z ochroną i kształtowaniem środowiska kulturowego</p> <p>Powstanie organizacyjno – prawnych warunków dla lokalnej aktywności i działalności na rzecz środowiska kulturowego</p> <p>Wykorzystanie potencjału ludzkiego</p> <p>Stworzenie warunków przez władze miejskie do rozwoju przedsiębiorstw</p> <p>Agroturystyka w połączeniu z uprawą i sprzedażą zdrowej żywności</p>
EKONOMI	<p>Dobra koniunktura; postęp technologiczny; komunikacyjny itp.</p> <p>Połączenia komunikacyjne korzystne, położenie gminy w pobliżu ważnych szlaków, ale równocześnie pewna izolacja i spokój. Możliwość wykorzystania istniejącego potencjału -</p>	<p>Konkurencja gmin ościennych (np. w turystyce i rolnictwie). Inflacja i zastój gospodarczy, dekonunktura zwłaszcza na lokalne surowce i usługi ; niekorzystne relacje cenowe</p>	<p>Plany finansowe i kosztorysy inwestycji itp. (w pierwszym rzędzie budżet gminy)-uwzględniające w max, stopniu możliwości wsparcia ze źródeł pozabudżetowych –</p>

STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZERSK

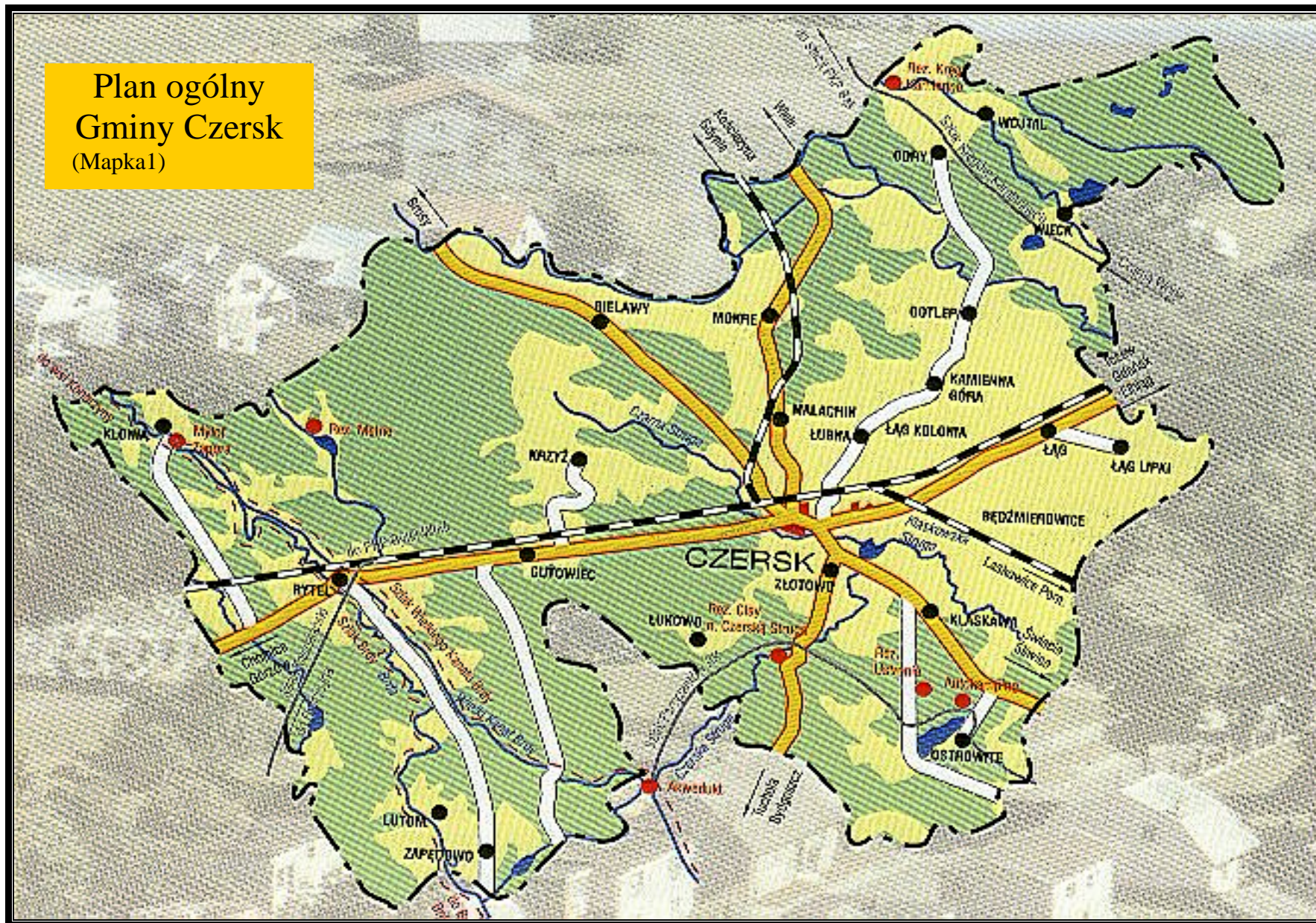
<p>CZNA (gospodarka)</p>	<p>okoliczne zakłady przetwórcze, siła robocza; możliwość przyciągnięcia i napływ kapitału; Przetwarzanie produktów na miejscu, poszerzanie się rynków zbytu; Drogie miejscowe surowce (drewno); Wzrost zapotrzebowania na usługi; Poprawa relacji cen Ruch na drodze 22 i ożywienie gospodarcze Wschód –Zachód Moda i popyt na rolnictwo ekologiczne Coraz większe i bardziej różnorodne potrzeby rynku lokalnego Integracja z UE Moda i popyt na wyroby tradycyjnego rzemiosła Rozwój turystyki i popytu na ten typ turystyki i usług, które może oferować gmina Czersk Duży inwestor zewnętrzny (także zagraniczny) z zakresu turystyki</p>	<p>Sprzedaż surowców (artykułów) mało przetworzonych Malejąca rola sektora rolnego w gospodarce; brak napływu kapitałów - są atrakcyjniejsze rejony; Napływ taniego drewna i siły roboczej (ze Wschodu); Zapóźnienie cywilizacyjne; negatywna selekcja demograficzna (odpływ ludzi przedsiębiorczych, o wysokich kwalifikacjach itp.) Przepisy zbyt restryktywne</p>	<p>funduszy i instytucji zewnętrznych . Doskonalenie się w pozyskiwaniu środków i wsparcia z zewnątrz. Aktywne poszukiwanie inwestorów; oferty; zabieganie o granty; pisanie aplikacji itp.; Utworzenie Centrum Rozwoju i promocji gminy. Utworzenie komórki ds. promocji gminy oraz stanowiska specjalisty ds. pozyskiwania środków pozabudżetowych</p>
<p>SPOŁECZNA (kulturowa, demograficzna, organizacyjna itp.</p>	<p>Poszukiwanie (popyt) taniej siły roboczej. Pomorska gospodarność Łatwy dostęp do edukacji ponadpodstawowej Wzrost poczucia odpowiedzialności za środowisko lokalne i jego otoczenie Wzrastająca stopniowo społeczna otwartość i zdolność do zmian społeczności lokalnych Pozytywne zmiany świadomości społecznej Organizacja szkoleń, warsztatów, powszechna edukacja społeczna Aktywizacja środowiska lokalnego Korzystne skutki postępu cywilizacyjno-kulturowego</p>	<p>Odpływ (migracja) młodych ludzi z gminy. Konflikty z innymi miejscowościami (kompleks zaścianka - prowincji ?); Niezorganizowani rolnicy. Postsocjalistyczna mentalność ludzi; Małe aspiracje edukacyjne młodzieży; brak lub niedobre przepisy prawne; “Uniformizacja” sposobów rozwiązywania problemów odnoszących się do poszczególnych jednostek terytorialnych Niedostateczne rozpoznanie dóbr kultury w regionie. Dysonans pomiędzy tożsamością kulturową, a środowiskiem naturalnym i aspiracjami cywilizacyjnymi : style i wzory życia oraz tryb życia mieszkańców (negatywne skutki przemian kulturowych i tzw. postępu) Brak zrozumienia dla roli, funkcji i znaczenia tradycji historyczno – kulturowej dla procesu transformacji ustrojowej i administracyjnej regionu i państwa Brak optymizmu – destrukcyjne nastroje społeczne i tendencje w kulturze Niechęć do działania (bierność władz i mieszkańców)</p>	<p>Wobec aspiracji lokalnych kultura wymaga dużych nakładów dla stworzenia bazy odpowiedniej dla jednostki miejskiej. W miarę rozwoju społeczno – gospodarczego należy opiekę medyczną dostosowywać do ogólnego poziomu pozostałych dziedzin życia, a w miarę rozwoju funkcji turystycznej, tak lecznictwo jak i inne działy sfery społecznej winny być dostosowane do pełnienia tej funkcji w szerszym zakresie (także dla przyjezdnych) Promowanie proekologicznego stylu życia (np. rowery; konsumpcja – opakowania itp.) Integracja społeczna wokół lokalnych wartości i wzorów kulturowych; tradycji itp.</p>
<p>TECHNICZNA (cywilizacyjna)</p>	<p>Bliskość ośrodków hodowlanych Duże rezerwy terenowe pod rozwój funkcji mieszkaniowej (w większości posiadające szczegółowe plany zagospodarowania łącznie z pozyskaniem terenów) Tworzenie przemysłu materiałów budowlanych w oparciu o istniejące zasoby surowców Tworzenie zakładów</p>	<p>Bardzo duże zapóźnienie cywilizacyjno-techniczne Negatywne skutki postępu cywilizacyjnego Przeinwestowanie infrastruktury społecznej (przykład sieć gazowa itp.) – ogromne koszty eksploatacyjne Małe możliwości inwestowania w infrastrukturę techniczną. Nierównomierny i nieskoordynowany z</p>	<p>Znalezienie lokalizacji, opracowanie planów, zebranie środków i ew. budowa nowego Centrum Kultury i Oświaty</p>

STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZERSK

---

	budowlanych i preferencji dla branż rzemiosła związanego z budownictwem	innymi dziedzinami życia społeczno – gospodarczego rozwój elementów środowiska kulturowego	
--	---	---	--

Plan ogólny
Gminy Czersk
(Mapka 1)

Spośród wskazanych przez wszystkich uczestników tzw. warsztatów strategicznych⁴ silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń dla gminy Czersk, najczęściej wymieniano:

Najważniejsze silne strony gminy Czersk:

1. Atrakcyjne czyste środowisko naturalne – głównie lasy (11)
2. Położenie geograficzne (8)
3. Prywatne zakłady pracy -przedsiębiorczość mieszkańców (5)

Najważniejsze słabe strony gminy Czersk:

1. Słaba infrastruktura: brak wodociągów, kanalizacji, gazu, dróg, telefonów itp. (15)
2. Brak dobrych dróg (10)
3. Brak innego przemysłu - “monokultura drewna” (5)
4. **Słabe ziemie i typowe problemy współczesnej polskiej wsi (4)**

I.

II. Główne szanse:

1. Stworzenie warunków przez władze miejskie do rozwoju przedsiębiorstw (5)
2. Udział aktywny mieszkańców w podejmowaniu decyzji lokalnych (4)

III.

IV. Główne zagrożenia:

1. Dominacja Chojnic (powiat zabiera część władzy i pieniędzy) (13)
2. Ubożenie mieszkańców (10)
3. Upadłość przedsiębiorstw, bezrobocie (4)

(W nawiasie liczba wskazań na poszczególne cechy. Pozostałe uzyskały mniej niż 4 wskazania.)

Powstała w ten sposób kategoryzację traktować można jako istotny wskaźnik opinii i (samo) oceny społecznej. Powinna być więc ona uwzględniona w opracowaniu strategii rozwoju.

⁴ W I warsztatach strategicznych uczestniczyło około 50 osób i ich opinie w tym miejscu przedstawiamy

Ulica Stargardzka, wylot w stronę Gdańska

ZAŁOŻENIA STRATEGII ROZWOJU GMINY

(Społeczne uzasadnienie dla formułowania misji, założeń rozwoju oraz celów strategicznych)

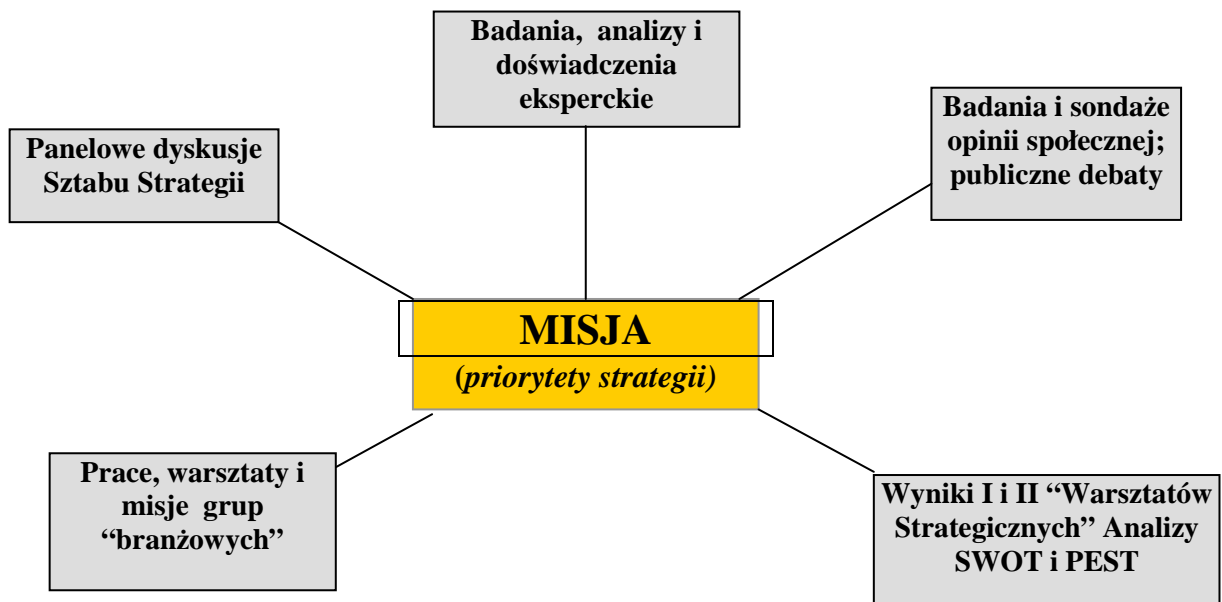
1. MISJA

Czersk gmina mądrze gospodarującą posiadanymi zasobami, stwarzającą warunki aktywnego życia mieszkańców i atrakcyjną dla innych poprzez: czyste i zdrowe środowisko naturalne, dobrą pracę, nowoczesną infrastrukturę komunalną, powszechny dostęp do oświaty, opieki zdrowotnej, kultury i podstawowych usług bytowych na dobrym poziomie, oraz bezpieczeństwo ekonomiczne i publiczne.

Tak najbardziej skrótowo sformułować można misję rozwoju gminy Czersk.

Rodziła się ona i konkretyzowała w toku wielomiesięcznych prac, dyskusji i konsultacji w lokalnym środowisku. Do tego społecznego procesu należy naszym zdaniem przywiązywać szczególną wagę. Chodzi o to, że wizja przyszłości zawarta w misji, konkretyzowana dalej w celach strategicznych, ma być wyrazem rzeczywistych dążeń i marzeń społeczności lokalnej, a nie tylko jej władz i liderów, czy ekspertów. Zależało nam na swoistej społecznej legitymizacji misji i sądzimy, że warunek ten został spełniony.

Schematycznie proces budowania misji i priorytetów rozwoju gminy (czyli strategicznych celów najwyższego rzędu) wyglądał następująco:

Dobłą ilustracją uspołecznionego sposobu wyartykułowania i dochodzenia do rzeczywistych celów ważnych dla lokalnej społeczności może być wynik procesu-ćwiczenia z I warsztatów strategicznych.

Uczestnicy na oddzielnych kartach wypisywali swoje najważniejsze plany, zamierzenia i marzenia w trzech dziedzinach (sferach) życia: pracy, rodzinnej i swojego otoczenia (gminy, wsi, sąsiedztwa itp.).

Analiza wyników prowadzi do następujących wniosków:

1. Mimo dużej różnorodności planów i marzeń układają się one w kilka dominujących kategorii jak np.: lepsza i lepiej płatna praca, możliwości podnoszenia kwalifikacji, kształcenia się, rozwój rynku, ogólne polepszenie warunków życia i pracy, rozwój infrastruktury komunalnej i poprawa cywilizacyjnych warunków życia.
2. Zaspokojenie tych potrzeb, realizacja planów i marzeń, to są właśnie rzeczywiste i podstawowe cele wszelkich działań tak poszczególnych (wyróżniających je) ludzi, jak władz i wszelkich instytucji. Zatem planowanie strategiczne musi to uwzględniać.
3. Widać zróżnicowanie planów i marzeń w zależności od tego kto je wypowiada. W społeczności istnieje wiele różnorodnych potrzeb i zamierzeń, które trzeba pogodzić, uporządkować i zaplanować ich realizację według społecznych priorytetów.
4. Można ogólnie powiedzieć, że misja strategii zawiera odpowiedź na podstawowe oczekiwania, plany i marzenia mieszkańców. Jest w istocie wizją dobrej przyszłości: tak indywidualnej jak i całej społeczności lokalnej. Strategia rozwoju może i powinna być narzędziem realizacji tych marzeń i pragnień.

W wielomiesięcznym procesie prac nad strategią rozwoju gminy trudno byłoby wskazać momenty "ostatecznych" decyzji i wyborów, do kluczowych zaliczyć trzeba:

Po pierwsze, wyniki prac i "panelowych" dyskusji (I i II Warsztaty Strategiczne, liczne warsztaty i posiedzenia zespołów branżowych i komisji Rady Gminy, posiedzenia Sztabu Strategii, itp.), podczas których określono zespół wartości i priorytetów składających się na misję strategii gminy Czersk. W dalszym rzędzie formułowano priorytety; cele strategiczne i ich operacjonalizacje, wreszcie sposoby realizacji w postaci konkretnych projektów i zadań.

Drugim źródłem inspiracji dla sformułowania strategii rozwoju gminy były też badania i konsultacje społeczne. W ich wyniku uzyskano obraz życzeń i wyobrażeń mieszkańców o dobrym i dostatnim życiu. Poniżej zestawienie wyników odpowiedzi na kilka pytań ankiety, w których zawarte są opinie i postulaty mieszkańców.

Pyt. III. Co Panu (i) najbardziej NIE podoba się w gminie Czersk, z czego jest Pan(i) najbardziej niezadowolony(a)	% odpow.
drogi (zwłaszcza wiejskie), ulice, chodniki, itp..	34
działalność władz samorządowych (zła gospodarka, polityka i zarządzanie: (radnych, UG, burmistrza)	22
brak określonych urządzeń i obiektów infrastruktury komunalnej itp.. (parkingu, placu zabaw dla dzieci, publicznego szaletu, koszy na śmieci, oświetlenia ulic, dworca PKS. Hotelu	22
brak pracy, bezrobocie	20
zła praca urzędów i innych instytucji publicznych (np. policji, szkół)	18
brud, bałagan, stan domów, zanieczyszczenie środowiska, brak dbałości o środowisko naturalne, przyrodę	17
inna konkretna sprawa	16
uboga oferta kulturalna, mało się dzieje, brak rozrywek, możliwości rekreacji, sportu, brak kina,	12
przestępczość, korupcja, chuligaństwo, pijaństwo, złodziejstwo, bezkarność przestępców	11
zła opieka lekarska, i usługi medyczne, brak dobrych lekarzy, 2 apteki (drugiej),	10

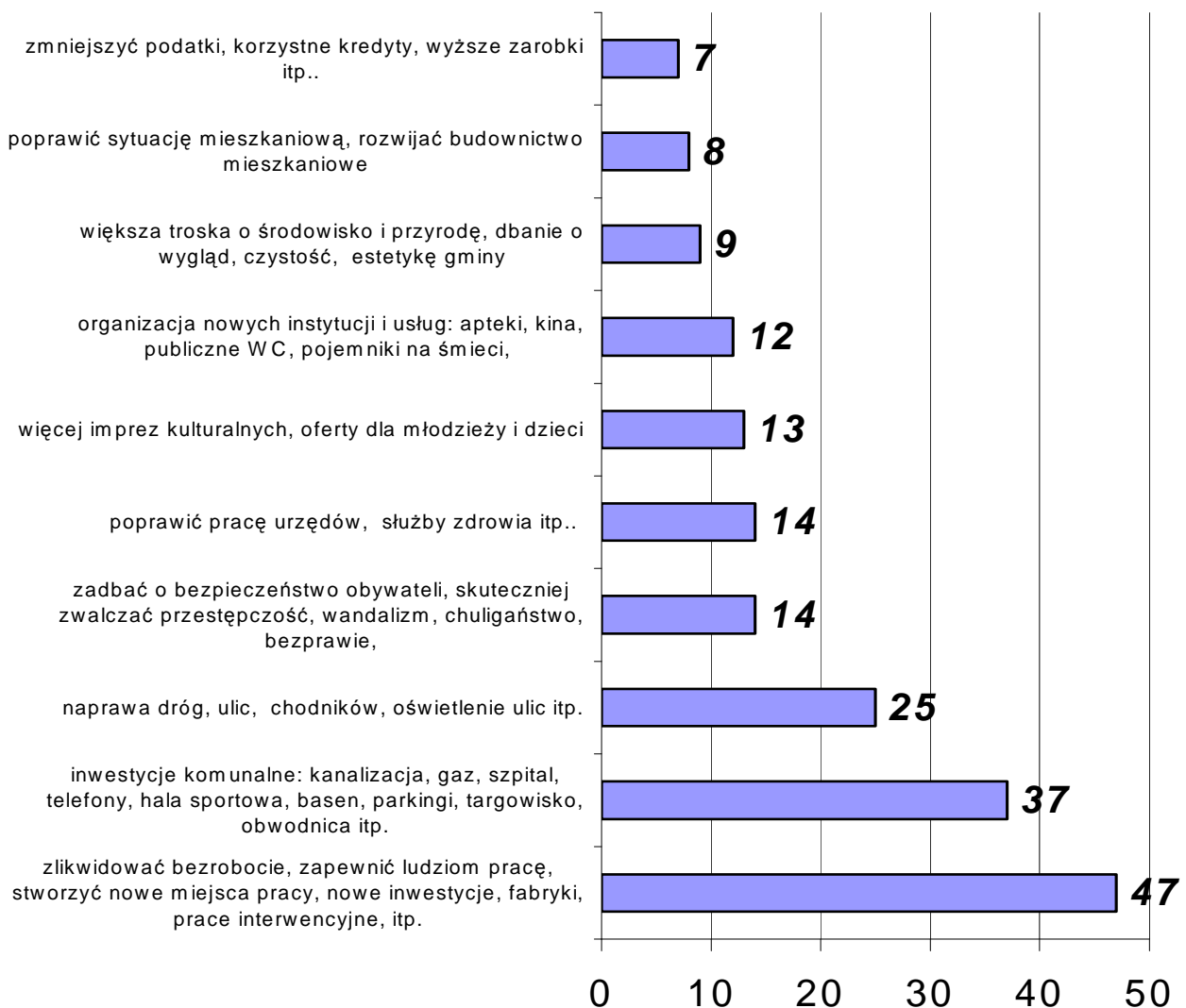
brak infrastruktury komunalnej: kanalizacji, gazu, telefonu, brak mieszkań	9
bieda i nierówności społeczne, złe stosunki między ludźmi (bogaci-biedni; władze -obywatele)brak troski o prostych i biednych ludzi	7
zaniedbane wsie, dyskryminacja wsi,	6
nic (wszystko mi się podoba)	3
wysokie podatki, brak korzystnych kredytów itp. brak możliwości zarabiania, niskie płace	2
wszystko (wszystko mi się nie podoba)	1

Poniższy wykres przedstawia odpowiedź na pytanie ankiety: *Co należy zrobić, żeby ludziom w naszej gminie żyło się lepiej?*. Proszę wymienić kilka spraw według ważności. Pokazuje on 10 najczęściej zgłaszanych postulatów.

Jak widzimy na czoło wysuwane są dwie kategorie spraw: związane z bezrobociem i sytuacją bytową mieszkańców oraz cały kompleks spraw dotyczących infrastruktury komunalnej gminy. Na trzecim miejscu pojawiają się zagadnienia bezpieczeństwa, następnie zaś szeroko pojętych usług i obsługi mieszkańców przez urzędy i instytucje publiczne itp.

Dostrzegana jest też waga ochrony środowiska naturalnego oraz problemy mieszkaniowe.

CO NALEŻY ZROBIĆ, BY LUDZIOM W GMINIE ŻYŁO SIĘ LEPIEJ

Odpowiedzi zawierają te same główne problemy, co w postulatach dotyczących ogólnie poprawy warunków życia w gminie. I tym razem zdecydowanie na pierwsze miejsce (łącznie pozycje: 1 i 4) wysuwają się postulaty dotyczące gospodarstwa komunalnego: stanu infrastruktury i inwestycji w tej dziedzinie (drogi, kanalizacja, wodociągi, oświetlenie ulic; chodniki itd.). Jest to uzasadnione także dlatego, że adresatem postulatów są władze samorządowe, które właśnie za te dziedziny odpowiadają.

Pytaliśmy także co mieszkańcy gminy Czersk sami chcieliby zrobić dla poprawy swojej sytuacji. Pośrednio przynajmniej odpowiedzi wskazują na hierarchię ważności spraw z perspektywy konkretnej rodziny czerskiej.

Lp.	Pyt. VI. Co Pan (i) chciał (a) by zrobić, aby Panu (i) i rodzinie żyło się lepiej ?	% odpowiedzi
1.	walczyć o wyższe zarobki	32
2.	inne działania (np. wyjazd za granicę; wygrać na loterii, być więcej z rodziną itp.)	27
3.	nie widzę takich możliwości, nie wiem	26
4.	podjąć pracę na własny rachunek, założyć firmę itp.	23
5.	podjąć dodatkową pracę itp.; żona (dzieci) podejmą pracę	14
6.	poprawić warunki mieszkaniowe (podłączyć dom do kanalizacji i gazu, kupić nowe mieszkanie, itp.)	14
7.	zatrudnić innych ludzi	10
8.	rozbudować i (lub) zmodernizować firmę, (gospodarstwo rolne)	3
9.	lepiej i wydajniej pracować	3
10.	kształcić się	2
11.	zmienić zawód, kwalifikacje, itp.	1
12.	wziąć korzystny kredyt	1

Jak widzimy dla ogromnej większości odpowiadających na ankietę kluczem do lepszego życia jest poprawa sytuacji materialnej: wyższe zarobki, lepsza praca, lepsze warunki mieszkaniowe, szczęśliwy los na loterii. Sporadycznie pojawiały się takie działania jak kształcenie, czy działania pozaekonomiczne (być więcej z rodziną). Bardzo duży odsetek w ogóle nie widzi możliwości samodzielnej poprawy swojego życia. To bardzo ważny fakt społeczny świadczący o tym, że znaczna część ludzi wciąż oczekuje przede wszystkim pomocy ze strony władz, instytucji i innych ludzi nie czując się zdolna samodzielnie poprawiać swojego bytu.

Po trzecie, problematyka głównych celów i kierunków rozwoju gminy, towarzyszyła całemu procesowi budowania strategii. Między innymi podczas wszystkich, ale zwłaszcza II warsztatów strategicznych, gdzie doprecyzowano i pogłębiono problematykę misji i priorytetów rozwoju gminy. Możemy je przyjąć za uznawane i pożądaną w lokalnej społeczności wartości decydujące o dobrych warunkach i wysokiej jakości życia.

Zostały one tutaj “przełożone” na **strategiczne priorytety, które uznać można za konstytutywne dla strategii rozwoju gminy Czersk.**

WŚRÓD NAJCZĘŚCIEJ WYMIENIANYCH SĄ NASTĘPUJĄCE PRIORYTETY STRATEGICZNE:

1. ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ GOSPODARCZY STWARZAJĄCY DOBRE MIEJSCA PRACY

1. *Priorytet dla dziedzin gospodarki bazujących na lokalnych zasobach i surowcach; w skali nie zagrażającej równowadze ekologicznej środowiska; względnie niezależnionej od koniunktur i czynników zewnętrznych (uzależnienie od wielkiego, strategicznego inwestora; pułapki monokultury; moda; dostawa surowca; czynniki klimatyczne, itp.)*

2. *Aktywne przeciwdziałanie bezrobociu przez gminę (tzn. samorząd gminny i jego instytucje):*

- *poprzez stwarzanie zachęt inwestycyjnych i dla tworzenia nowych dobrych miejsc pracy (zob. pkt. 1); wspieranie lokalnego rynku pracy, zamówienia i roboty publiczne.*
- *stymulowanie do współodpowiedzialności i samodzielności, uwłaszczenie mieszkańców, samoobsługa, itp.*
- *kreowanie nowych usług i potrzeb, pomoc organizacyjną, przekwalifikowywanie, gwarancje poręczenia, itp.*
- *rozbudzanie, uczenie i wspieranie przedsiębiorczości wśród mieszkańców gminy, szczególnie młodych, zdobywanie nowych umiejętności, w tym uczenia się i dostosowywania do potrzeb rynku itp.*

2. TWORZENIE NOWOCZESNEJ INFRASTRUKTURY KOMUNALNEJ W GMINIE

Pełna nowoczesna infrastruktura komunalna w gminie stanie się za kilkanaście lat standardem (woda; kanalizacja; energia; system łączności - telefony, sieć kablowa itp.; drogi, usługi socjalno-bytowe, itd.).

W tej perspektywie każde gospodarstwo domowe powinno być w pełni "uzbrojone" we wszystkie podstawowe media. W ciągu kilkunastu lat standard życia na prowincji powinien zrównać się ze standardem nowoczesnych miast.

Nowoczesna infrastruktura komunalna to także gwarancja ochrony środowiska; bezawaryjność; relatywnie tania eksploatacja; możliwość dalszej rozbudowy, a także dalszej modernizacji, itd.

2. TWORZENIE WARUNKÓW DLA ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI POPRZEZ:

- *wspieranie, sprzyjanie i stymulowanie przedsiębiorczości i samodzielności gospodarczej,*
- *wykorzystanie istniejącego zaplecza i potencjału (w tym bezrobotnych),*
- *indywidualna i grupowa aktywizacja gospodarcza, tworzenie nowych miejsc pracy.*
- *odpowiedni system podatkowy, stypendialny, ofertowy itp. ze strony władz samorządowych*

Wobec głównie rolniczego charakteru gminy, fundamentalnym zagadnieniem jest w tym kontekście znalezienie alternatywnych, poza rolniczych źródeł dochodu dla mieszkańców wsi. Chodzi o złagodzenie problemu ukrytego przeludnienia wsi, przygotowanie się do silnie konkurencyjnego rolnictwa działającego na wolnym rynku, zlikwidowanie rozdrobnienia agrarnego bez konieczności opuszczania środowiska wiejskiego przez pozbywających się ziemi, lub nie mających szans jej nabycia, przygotowanie się do nieuchronnych procesów restrukturyzacji i modernizacji wsi i rolnictwa. Służyć temu musi zakrojony na szeroką skalę program:

- *Edukacji do potrzeb rynku i przekwalifikowania się,*
- *Wspierania pozarolniczej aktywizacji gospodarczej rolników i ich dzieci, przedsiębiorczości i inicjatywności*
- *Rozwój różnorodnych usług, szczególnie związanych ze specjalnością i specyfiką lokalną (turystyka; las, drewno itd.)*
- *Tworzenia na miejscu nowych miejsc pracy i ofert usługowych, poza i okołorolniczych*
- *Rozwój zaawansowanego przetwórstwa rolno-spożywczego*

4. CZERSK ATRAKCYJNYM CENTRUM OBSŁUGI MIKROREGIONU

Czersk jest jednym z większych miasteczek w mikroregionie chojnickim. Pełni od wieków rolę lokalnego centrum obsługującego obszar większy niż wytyczają aktualne granice samej gminy. Zmiana systemu społeczno-gospodarczego i rozwój samorządności terytorialnej wyzwoliły aktywność i przedsiębiorczość mieszkańców, przyspieszyły też szereg “miejskich” inwestycji komunalnych. Procesy te można jednak i trzeba jeszcze przyspieszyć i zintensyfikować, gdyż zapóźnienia w dziedzinie cywilizacyjnej wciąż są znaczne. Trzeba też uaktywnienia instytucje życia publicznego i promocji miasta jako lokalnego wielofunkcyjnego centrum. Atrakcyjność Czerska stanie się wówczas magnesem dla zewnętrznych inwestorów i instytucji wspierając dalszy rozwój miasta.

5. OCHRONA, WZMOCNIENIE I OPTYMALNE WYKORZYSTANIE NATURALNYCH – PRZYRODNICZYCH WALORÓW I ZASOBÓW GMINY DLA JEJ ZRÓWNOWAŻONEGO I TRWAŁEGO ROZWOJU GOSPODARCZEGO

Po pierwsze, chodzi o takie korzystanie z naturalnych zasobów gminy, które gwarantować będzie z jednej strony ochronę jej walorów przyrodniczych, z drugiej jednak nie będzie hamować jej rozwoju i ograniczać aspiracji i perspektyw mieszkańców.

Po drugie chodzi o lepsze wykorzystanie dobrych tradycji oraz rozwój przemysłu drzewnego, zwiększenie konkurencyjności na rynkach lokalnych produktów, oraz innych miejscowych zasobów i potencjałów (umiejętności i cechy mieszkańców; zasoby wodne; lasy; dobre tradycje rolnictwa, rzemiosła i przedsiębiorczości itd. itp.)

Po trzecie, chodzi o wykorzystanie przyrodniczych walorów i potencjału gminy, potraktowanie turystyki, w tym w formule agro - i ekoturystyki, jako proekologicznej dziedziny gospodarki. Stanowić by ona mogła uzupełnienie dominujących funkcji rolniczych i wręcz specjalizację w zakresie usług, a w efekcie znaczące źródło dochodów dla ludności i ważny czynnik przyspieszonej modernizacji cywilizacyjnej i integracji kulturowej ze światem zewnętrznym.

5. NOWOCZESNA EDUKACJA

Chodzi o rzeczywiście wszechstronny i nakierowany na wszystkie grupy mieszkańców nowoczesny program podnoszenia poziomu oświaty w społeczności gminnej i nadszania za tempem przemian cywilizacyjnych i kulturowych z jednej strony, ale i skutecznego przeciwstawiania się negatywnym tendencjom i skutkom tych zmian. Programy te dotyczyć powinny:

- modernizacji i restrukturyzacji szkolnictwa podstawowego (z gimnazjami włącznie), dostosowaniu go do wymogów reformy oświaty i...współczesności, zmniejszenie dystansu między poziomem dobrych szkół miejskich, a gminnych itp.
- organizacja w gminie i (lub) wspólnie z innymi gminami systemu kształcenia ponad podstawowego, dostosowanie go do potrzeb współczesności i gospodarki rynkowej i nowoczesnego środowiska wiejskiego,
- rozwoju oświaty pozaszkolnej, podnoszenia kultury dnia codziennego i wiedzy potocznej, edukacja dorosłych, młodzieży pozaszkolnej. przygotowanie do zmieniających się szybko warunków i wymagań życia, uczenie przedsiębiorczości,
- podnoszenie świadomości i kompetencji społecznej mieszkańców gminy, udziału w samorządzeniu, radzeniu sobie z problemami, itp.

Najważniejszym celem powinno być zagwarantowanie dobrego wykształcenia młodzieży i podniesienie poziomu oświaty wśród mieszkańców gminy Czersk

7. ROZWÓJ KULTURY

Chodzi o zlikwidowanie wciąż istotnego dystansu cywilizacyjnego i kulturowego w stosunku do innych, zwłaszcza wielkomiejskich środowisk i przełamanie kompleksu prowincji kulturalnej, upowszechnienie uczestnictwa w kulturze, w tym w kulturze “wyższego rzędu”, a także własnej lokalnej i ludycznej; rozwój instytucji i organizacji kulturalnych, odbudowanie bądź ożywienie kultury i tradycji miejscowych, odbudowanie tożsamości kulturowej społeczeństwa, itp.

W mikroregionie chojnickim niewątpliwie jego stolica będzie pełniła funkcje centrum kultury, ale Czersk może w większym stopniu pełnić taką rolę w skali lokalnej, gminnej i ponadgminnej oraz w ramach swej specyfiki i specjalizacji.

Trzeba sięgnąć do własnego dziedzictwa historycznego, kulturowego i zadbać o jego ciągłość i rozwój.

8. BEZPIECZEŃSTWO

Chodzi przede wszystkim o:

- zmniejszenie codziennych zagrożeń w miejscu zamieszkania, pacyfikację lub znaczną redukcję zachowań przestępczych i aspołecznych,
- przeciwdziałanie zagrożeniom jakie niesie współczesna cywilizacja od zagrożeń kulturowych, zagrożenia systemów wartości, poprzez zagrożenia chorobami społecznymi, po zagrożenie środowiska naturalnego człowieka,
- działania na rzecz bezpieczeństwa socjalnego: zapewnienia dobrej pracy, godziwych warunków mieszkaniowych, zabezpieczeń zdrowotnych, zabezpieczenia na starość,
- zapewnienia przestrzegania podstawowych praw obywatelskich: własności prywatnej, prawa do intymności w życiu osobistym, wolności wypowiedzi, wyznania, wyboru - utrzymania i odwołania swoich reprezentantów w lokalnych władzach itp.

9. INTEGRACJA SPOŁECZNA –BUDOWA SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO

Chodzi o integrację społeczności lokalnej wokół specyficznych dlań tradycji, wartości kultury materialnej i niematerialnej oraz wspólnoty dziejów. Rośnie świadomość, że integracja społeczności lokalnych to nie tylko podstawa lokalnego patriotyzmu, ale także coraz częściej konieczny warunek rozwoju gospodarczego i sukcesów w dziedzinie ekonomicznej. Przyczynia się ona bowiem do zwiększenia skuteczności działań, konkurencyjności, efektywności i racjonalności, odbudowania tradycji i tożsamości społecznej. W toku debat ustalono, że działać na rzecz integracji trzeba w gminie wielokierunkowo, poprzez:

- **Konkretne cele integrujące ludzi:** ochrona środowiska, bezpieczeństwo, ład i estetyka otoczenia, budowa wspólnej infrastruktury komunalnej, wybory samorządowe, samopomoc sąsiedzka, itp.
- **Działania i symbole na lokalnym polu kultury:** kultywowanie i odbudowanie miejscowych tradycji, miejsca symboliczne, twórczość ludowa, pamięć lokalnej historii (przedmioty, fotografie), język, wprowadzanie tych elementów do programów nauczania, lokalnych instytucji kultury i oświaty.
- **Integrację samej wspólnoty samorządowej i społeczności** np. sołeckich wokół instytucji i organizacji (stowarzyszenia, samorząd rolniczy, organizacje celowe, kluby, nieformalne instytucje skupienia ludzi itp., czy lokalne media (lokalna gazetka, radio, TV kablowa),

samopomoc sąsiedzka samoobsługę i udział w działaniach samorządowych, uspołecznienie procesów decyzyjnych, uaktywnienie jednostek pomocniczych gminy (sołectw, wspólnot lokatorskich i sąsiedzkich itp.), promocja gminy i budowanie pozytywnej identyfikacji z miejscem swojego zamieszkania (życia), wreszcie integrację na polu gospodarczym, w zakresie przedsiębiorczości, lokalnego obiegu pieniądza, wymiany usług, kooperacji, podziału pracy, asekuracji i poręczeń wzajemnych, itp.

Mówiąc o społeczeństwie obywatelskim mamy na uwadze rozbudzenie odpowiedzialności i aktywizację mieszkańców gminy. **Oznacza to m.in.:**

- w wymiarze społecznym o **decentralizację władzy** oraz uspołecznienie procesów decyzyjnych, włączenie szerszych grup w działania na rzecz gminy i swojego otoczenia, większą kontrolę, ale i samokontrolę oraz samopomoc społeczną.
- w wymiarze gospodarczym większą **samodzielność i przedsiębiorczość ekonomiczną**, nauczenie się funkcjonowania w ramach gospodarki rynkowej; radzenia sobie z negatywnymi zjawiskami doby współczesnej (bezrobocie, przestępczość, choroby i patologie społeczne, stresy, poczucie niepewności, itd.).

10. PRZYGOTOWANIE SIĘ GMINY CZERSK DO PROCESU INTEGRACJI Z UE: MAKSYMALNE WYKORZYSTANIE SZANS JAKIE STWARZA I ZABEZPIECZENIE PRZED NIEPOŻĄDANYMI SKUTKAMI

Już sam proces opracowania strategii rozwoju jest działaniem uwzględniającym historyczny i wszechogarniający proces pełnej integracji Polski ze strukturami europejskimi, zwłaszcza z UE.

Szczególnie znaczenia nabiera tu:

1. Opracowanie i konsekwentna realizacja strategii rozwoju gminy Czersk.
2. Edukacja społeczeństwa:
  - wspieranie szkolnictwa na wszystkich poziomach,
  - wspieranie doksztalcania osób pracujących,
  - wspieranie zmian kwalifikacji bezrobotnych.
3. Wspomaganie procesów przygotowanie do integracji z UE w takich dziedzinach jak:
  - a) przetwórstwo i usługi,
  - b) handel,
  - c) rolnictwo.

Uzyskać można w taki sposób - obniżkę kosztów produkcji, albo poprawę efektów sprzedaży poszczególnych jednostek uczestniczących we wspólnym przedsięwzięciu.

Zakładamy, że tych 10 priorytetów te stanowić powinno swoisty “dekalog strategii” rozwoju gminy.

W KIERUNKU ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU LOKALNEGO

Spośród rozważanych realnie (tzn. na podstawie diagnozy stanu aktualnego i analizy tendencji oraz prawdopodobnych zmian warunków zewnętrznych i wewnętrznych) kierunków rozwoju gminy Czersk, w wyniku społecznej dyskusji za najlepszy dla społeczności gminy w długiej perspektywie uznano zrównoważony “organiczny” rozwój gminy. Decydują o tym naturalne cechy terytorium gminy: ponad 60 % lasów; położenie z dala od dużych ośrodków; cechy samej społeczności mieszkańców: stabilizacja demograficzna; niewielka ruchliwość; rozwój i struktura osadnictwa; pojemność osadnicza terenu, itd. Wskazują na to również wyraźnie sformułowane wyżej priorytety rozwoju.

Rozwój zrównoważony oznacza przede wszystkim takie korzystanie z potencjałów i zasobów naturalnych, które nie narusza równowagi ekologicznej środowiska, gwarantuje ich

odnawialność i trwałość dla przyszłych pokoleń; nie wywołuje lub nie potęguje zjawisk anomii i chorób społecznych; stwarza warunki dobrej jakości życia i trwałego rozwoju społeczności i jej mieszkańców.

Ta orientacja (można by ją też nazwać rozwojem organicznym), opiera się na racjonalnym wykorzystaniu naturalnych w gminie Czersk potencjałów i ekstensywno - jakościowym modelu rozwoju gospodarczego. Stąd w naturalny sposób koncentruje się wokół jakby dwóch systemów związanych z użytkowaniem ziemi: 1/ dziedzina rolnictwa; 2/ wykorzystania walorów i potencjałów środowiska naturalnego (turystyka i rekreacja oraz drobny przemysł – głównie drzewny i usługi) .

Na system rolniczy składają się:

1. Rolnictwo jako dominujący obecnie i w perspektywie najbliższych kilku lat sektor gospodarki lokalnej - właściwa produkcja rolna (roślinna i zwierzęca)
2. Obsługa rolnictwa jako wciąż jeszcze najważniejszy i najbogatszy ofertowo sektor lokalnych i ewentualnie także ponad lokalnych usług.
3. Przemysł rolno-spożywczy oraz przetwórstwo jako dziedziny dopełniające .
4. Usługi inne, pośrednio związane z rolnictwem (np. agroturystyka).
5. Dominująca kultura wsi: kultywowana, ale i modernizowana kultura chłopska we wszystkich aspektach i przejawach.

Na system turystyczno-usługowy składają się:

1. Turystyka bazująca na specyfice lokalnych walorów i atrakcji środowiskowych i przyrodniczych (lasy; jeziora; rzeki - głównie Brda; Wda) – jako podstawowa dziedzina sektora usług:
  - ◆ specjalizacja w dziedzinie turystyki pobytowej,
  - ◆ popieranie rozwoju budownictwa rekreacyjnego typu “drugi dom”
2. Baza turystyczna oraz obiekty i urządzenia turystyczne i rekreacyjne (gminne i prywatne)
3. System usług około-turystycznych (obsługi turystów)
4. Drobny przemysł i rzemiosło specjalizujące się w produkcji markowych produktów lokalnych (wyroby z drewna i inne o lokalnych tradycjach, w tym także na potrzeby turystów.
5. Promocja i oferta w tym zakresie (jw.)

W zamierzeniach lokalny rozwój gospodarczy, kulturowy, a także demograficzny oparty jest na dominancie rozwoju rolnictwa, ze wzrastającą funkcją turystyki oraz usług. Generalnie dla ochrony naturalnych zasobów środowiska naturalnego rozwój gospodarczy ma charakter zrównoważony tj. ekstensywny, organiczny i kontrolowany.

W naszej ocenie walory turystyczne choć znaczące (duże) nie są obiektywnie aż tak wielkie, aby bez wielkich nakładów i mobilizacji (promocja; wypracowanie markowych produktów i usług, itp.) gmina mogła stać się szybko i łatwo atrakcyjna i konkurencyjna w dziedzinie turystyki. Wynika to również z jej odległego położenia od Gdańska i Bydgoszczy; konkurencji “Szwajcarii Kaszubskiej” i sąsiednich równie atrakcyjnych gmin powiaty Chojnickiego; Tucholskiego i całego mikroregionu Borów Tucholskich. Ponadto zależeć to będzie jeszcze od mód i koniunktur na tym trudnym i zmiennym rynku usług. Dlatego uważamy, że bardziej stabilne i realne perspektywy ma jednak dział rolnictwa i przetwórstwa drzewnego. Stąd należałoby w miarę równomiernie wspierać rozwój wszystkich tych trzech “filarów” lokalnej gospodarki: rolnictwa; turystyki i przetwórstwa drewna. Decydująca będzie tu naprawdę aktywność i przedsiębiorczość mieszkańców, ale także umiejętność znalezienia i wypromowania lokalnej specyfiki i specjalności w tych dziedzinach

Ponadto na ten proponowany kierunek strategii zrównoważonego – organicznego rozwoju gminy składa się:

- Budowana o pozytywną identyfikację lokalną i kulturową tożsamość społeczności lokalnych, a także lokalnej ojczyzny (lokalnego patriotyzmu).
- Rozwój (mierzony wzrostem i efektywnością oraz różnorodnością i jakością produkcji i usług) oparty zasadniczo na lokalnych potencjałach i zasobach odpowiednio eksploatowanych, uszlachetnianych itd.
- Ewolucyjny rozwój rolnictwa, jego łagodna restrukturyzacja, natomiast intensywna modernizacja
- W dalszej perspektywie rolnictwo w coraz większym stopniu związane będzie z funkcją ekologiczną: ochrony równowagi środowiska naturalnego; ochrony krajobrazu; walorów naturalnych itp. Jego funkcja produkcyjna skoncentrowana zostanie w mniejszej liczbie nowoczesnych i wydajnych (konkurencyjnych) gospodarstw oraz gospodarstwach specjalistycznych (upraw i hodowli specjalnych; zioła; ryby..)
- Także w dalszej perspektywie przewaga gospodarcza rolnictwa ustępować będzie na rzecz szeroko pojętych usług turystycznych.

A. Szanse i zalety tej orientacji, to:

- Relatywnie szybki rozwój i modernizacja rolnictwa, a wraz z nim całego środowiska wiejskiego i obszarów wiejskich. (także poprzez związki z rozwojem eko-turystyki)⁵
- Transformacja i ewolucja rolników: od chłopca do rolnika; od rolnika do farmera, dalej od farmera do agrobiznesmena.
- Maksymalne wykorzystanie obecnie relatywnie najlepiej zagospodarowanego potencjału rolnictwa.
- Łagodzenie napięć, ewolucyjny charakter zmian na wsi i w rolnictwie
- Potencjalne korzyści związane ze szczególnym (strategicznym) znaczeniem rolnictwa
- Korzyści związane z dostosowywaniem do rolnictwa UE (dotacje, gwarantowane ceny itp.)
- Ekorozwój jako naturalna formuła rozwoju lokalnego obszarów nieuprzemysłowionych i nie zdegradowanych
- Naturalny i właśnie organiczny związek wszystkich trzech dziedzin strategicznych: rolnictwa z eko-turystyką i turystyki z usługami oraz specjalizacją drobnego przemysłu drzewnego i rzemiosła
- Rozwój i specjalizacja wielu okołorolniczych kierunków działań gospodarczych inicjatyw: usługi, przemysł przetwórstwa rolno-spożywczego, agroturystyka.
- Odbudowywanie naturalnej kultury wiejskiej, powrót “do korzeni”, budowanie ugruntowanej w naturalnym środowisku pracy i życia, tożsamości i poczucia przynależności (My) itp.

B. Zagrożenia i wady:

- Uśpienie i niewykorzystanie innych potencjałów i możliwości
- Niebezpieczeństwo “monokultury rolnictwa” lub turystyki (w dalszej perspektywie)
- Relatywnie bardziej powolny rozwój i modernizacja środowiska wiejskiego
- Uzależnienie od czynników zewnętrznych, niezależnych od własnej aktywności i przedsiębiorczości i niesterowalnych, jak np. zmiany pogodowe i klimatyczne, polityka rolna, koniunktura , globalizacja rynku rolnego

⁵ Tu przez “ekoturystykę” rozumiemy turystykę bazującą na walorach naturalnych środowiska, tu: las; czysta woda; cisza; fauna flora; -bliski i naturalny kontakt z przyrodą; z uszanowaniem wymogów równowagi ekosystemu

- Brak akceptacji społecznej, zwłaszcza wśród ludzi młodych i przedsiębiorczych, niezaspokajanie cywilizacyjnych i kulturowych aspiracji współczesnego (tzw. "nowoczesnego") człowieka.
- Utrwalanie się kultury i postaw zaścianka, lokalnych szowinizmów i kompleksów prowincji zarazem.
- Zarazem jednak, przy powodzeniu intensywnego rozwoju rolnictwa, zniszczenie tradycyjnych wartości i kultury wiejskiej, zanik tradycyjnych gospodarstw rodzinnych, więzi sąsiedzkich i nieformalnych stosunków społecznych

Nie sposób oczywiście przewidzieć rzeczywistego rozwoju sytuacji i oddziaływania czynników całkowicie niesterowalnych i zewnętrznych w stosunku do działań samorządowych itp. Stąd można rozważać dwa warianty rozwoju sytuacji przy jętym strategicznego kierunku.

W wariacie optymistycznym: stosunkowo niskim kosztem, szybko i efektywnie zrealizowany został by program modernizacji wsi i rolnictwa, bez większych napięć i niszczenia wszystkich pożądanych wartości kultury wiejskiej, integracja z UE i dostosowanie rolnictwa i jego zabezpieczenie w standardach europejskich spowodowało by przekształcenie tego sektora w perspektywie kilkunastu lat w nowoczesny i wiodący dział gospodarki lokalnej, wokół którego zrodziła by się szeroka sfera usług i dziedzin dopełniających.

W wariacie pesymistycznym: wysokie koszty społeczne restrukturyzacji, wzrost bezrobocia, polaryzacja stanu majątkowego i sytuacji ekonomicznej ludności w gminie, negatywne społeczne skutki tych procesów (patologie i anomalie społeczne) ucieczka ludności z gminy, głównie do miast, zniszczenie tradycyjnych wartości i kultury wsi, nie wykreowanie nowych lokalnych, dominacja obcych i zewnętrznych wzorów kultury masowej.

Tak czy inaczej przyjąć naszym zdaniem należy jako wysoce prawdopodobne następujące globalne tendencje determinujące strategiczne kierunki zmian w Polsce w ogóle, a w gminie Czersk w szczególności:

1. Rolnictwo jako dominujący sektor gospodarki lokalnej i właściwa produkcja rolna systematycznie traci na znaczeniu (względnie i bezwzględnie) zmierza nieuchronnie do pozycji podobnej jak w krajach Europy Zachodniej i Północnej - również w wymiarze lokalnym (gminnym).
2. Procesy integracyjne w Europie przyspieszają jeszcze te tendencje. Lokalne rolnictwo musi jak najszybciej się restrukturyzować i przystosować do ostrej konkurencji. Oznacza to niemal rewolucję w zakresie struktury, wydajności, technologii itp. elementów gospodarki chłopskiej.
3. Te same procesy dotyczą obsługi i tzw. otoczenia rolnictwa. Staje się one jedną ze sfer sektora lokalnych i ew. ponadlokalnych usług. Dlatego fundamentalne znaczenie dla przyszłości lokalnej gospodarki ma jak najszybsze wytworzenie szerokiego i głębokiego sektora produkcji i usług pozarolniczych oraz związanych z nowoczesnym i głębokim przetwórstwem produktów rolnych.
4. Przemysł rolno-spożywczy oraz przetwórstwo musi się szybko modernizować i restrukturyzować. Ostaną się tylko najsilniejsi i najlepsi. Należy więc wzmacniać alternatywne działy gospodarki i produkcji pozarolniczej, zwłaszcza te, które mają już jakieś

zaplecze, tradycje, kadre. Należy preferować i rozwijać usługi nie związane z rolnictwem, kreować nowe potrzeby i je obsługiwać.

5. Dominująca staje się uniwersalna kultura nowoczesnej Europy, obecna głównie w ujednoliconych i uproszczonych formach kultury masowej z dominacją mediów elektronicznych. Tradycyjna kultura wsi, a zwłaszcza kultura chłopska, we wszystkich aspektach i przejawach skazana jest na stopniowy zanik i należy jak najszybciej znaleźć dla niej lokalną (wiejską) alternatywę.
6. Tożsamość społeczna i kultura życia codziennego budowana jest na pozytywnej identyfikacji z uniwersalnymi wartościami kultury europejskiej i cywilizacji współczesnej. Lokalność staje się pojęciem geograficznym a nie kulturowym, patriotyzm we wszystkich formach raczej sentymentem i elementem folkloru niż identyfikacji i budowania poczucia wspólnoty.

Za tą przyjętą orientacją zrównoważonego rozwoju przemawiają zgodnie wszystkie opracowania i analizy eksperckie prowadzone na użytek strategii, a także pośrednio sondaże i konsultacje społeczne.

Trzeba też zwrócić uwagę, że istotą nowoczesnego planowania strategicznego jest z reguły właśnie ukierunkowanie rozwoju umożliwiające optymalizację nie tylko maksymalizację zysków i efektów ekonomicznych, ale minimalizację nieuniknionych kosztów społecznych i kulturowych jakie niosą zawsze wszechstronne i głębokie przemiany gospodarcze.

- * stosunek do własności prywatnej i gminnej; sposobu wykorzystania majątku gminy,
- * redystrybucji wydatków i dochodów gminy, itd.
- * infrastrukturę społeczną -zakres świadczeń społecznych w takich sferach jak: oświata, kultura, opieka socjalna, bezpieczeństwo publiczne, zdrowie

Polityki gospodarczej, obejmującej:

- * sposób i efektywność gospodarowania potencjałem gminy i mieniem komunalnym
- * usługi komunalne,
- * zamówienia publiczne, politykę podatkową i inwestycyjną, itp.,
- * relacje z prywatną przedsiębiorczością i innymi podmiotami gospodarczymi w gminie.
- * ofertę dla przedsiębiorców

Polityki cywilizacyjnej, obejmującej:

- * koncepcję i kryteria rozwoju gminy, (cywilizacyjną misję i priorytety) ze szczególnym uwzględnieniem rolnictwa
- * koncepcję użytkowania i zagospodarowania terenu (plany przestrzennego zagospodarowania oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego),
- * infrastrukturę techniczną i komunalną,
- * ofertę dla inwestorów.

Polityki zewnętrznej, obejmującej:

- * powiązania i zależności „makro” (gospodarcze, fizjograficzno-ekologiczne, polityczne, itp.),
- * powiązania i zależności regionalne (powiatowe i wojewódzkie)
- * relacje lokalne i sąsiedzkie

Zarządzanie gminą to realizacja tych polityk. Oznacza rzeczywistą i ciągłą koordynację wszystkich istotnych decyzji, w szczególności ich spójność właśnie ze strategią rozwoju gminy, planami zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, itp. Jak łatwo też zauważyć zakresy poszczególnych polityk zachodzą na siebie i dopełniają się.

Zarządzanie gminą już tylko z racji wielkości i złożoności tej „firmy” jest zadaniem szczególnie trudnym. Stąd potrzeba uczenia się tej sztuki. Wymaga opracowania, przyjęcia, a co najważniejsze konsekwentnego respektowania i realizowania w praktyce, racjonalnych i sprawdzonych zasad.

Poniżej w formie zasad – sentencji przedstawiamy podstawowe i zarazem najbardziej ogólne, naszym zdaniem, reguły efektywnego, nowoczesnego i demokratycznego zarządzania gminą.

1. **„Sterować, a nie wiosłować”;** „nie walczyć wiatrem (i wiatrakami), ale lepiej ustawiać żagle i skrzydła wiatraków”.
2. Nie tylko majątek gminny, ale i **usługi społeczne powinny mieć właściciela** -dobrego gospodarza.
3. **Samoobsługa mieszkańców i demokracja uczestnicząca** (praktykująca) – obywatelska
4. **Zasada konkurencji w świadczeniu wszelkich usług.**
5. **Kierowanie się misją:** najpierw „co ?”, a potem „ jak ?”, „za ile ?”, itd.
6. Dlatego **inwestujemy także w sfery niematerialne - oświatę i kulturę**
7. Na co dzień **orientujemy się na wynik** (cel, efekt), finansujemy i nagradzamy głównie rezultaty, nie chęci, działania nie same starania.
8. **Mieszkańców traktujemy** nie jak uciążliwych petentów, ale **jak klientów**, których potrzeby, oczekiwania i aspiracje chcemy zaspokoić.
9. Pamiętajmy, że **to mieszkańcy powinni decydować, w jakim kierunku i jak prędko jedziemy.** Władze samorządowe tylko występują w roli kierowcy. Społeczność wytycza drogi, tory i stawia znaki drogowe. Choć uwaga na wypaczenia demokracji !
10. **Lepiej zarabiać niż wydawać**, choć to drugie też bywa przyjemne. Jednak pieniądze zarobione (zaoszczędzone) do publicznej kasy mają wartość wielokrotną. Mogą być spożytkowane w interesie całej wspólnoty. Dlatego dobrze pamiętać (także zarządzającym publicznymi pieniędzmi) że hasło „nic za darmo”, choć nie brzmi najlepiej, jest w gospodarce rynkowej wyjątkowo praktyczne i efektywne.
11. **„Lepiej zapobiegać niż leczyć”** – zasada ta odnosi się do wielu dziedzin naszej działalności, ale pewnie szczególnie dotyczy takich dziedzin jak ochrona środowiska, przestępczość i inne choroby i patologie i anomalie społeczne, ale także przysłowiowej i dosłownej dziury w jezdni oraz .... planowania -strategicznego zwłaszcza.

12. **Nie musimy wszystkiego robić sami, urząd nie jest też instytucją „do spraw wszystkich”.** Rzeczywista decentralizacja, samoobsługa i samo-pomoc, to najlepsze i sprawdzone sposoby uaktywnienia ludzi i wydobywania z nich ich talentów i możliwości, samodzielności i, w końcu, odpowiedzialności za siebie i innych oraz **praktycznej realizacji zasady pomocniczości** (subsydiarności). Pozwalają one na rozwiązywanie problemów o jakich rozwiązaniu nawet najlepszy urząd i urzędnik nie może marzyć. Sprzyjają też tworzeniu poczucia wspólnoty, sprawstwa i odpowiedzialności, bez czego nie może istnieć nowoczesne społeczeństwo obywatelskie. Dobrze ujmuje to znany tekst ⁶:
- „...nienaruszalne i niezmiennie pozostaje to najwyższe prawo filozofii społecznej: co jednostka z własnej inicjatywy i własnymi siłami może zdziałać, tego jej nie wolno wydierać na rzecz społeczeństwa; podobnie niesprawiedliwością, szkodą społeczną i zakłóceniem porządku jest zabieranie mniejszym i niższym społecznościom tych zadań, które mogą spełnić, i przekazywanie ich społecznościom większym i wyższym”
13. Praktyka niezbiecnie dowodzi, że najlepsze nawet „programy społeczne” nie wytrzymują na dłuższą metę konfrontacji z mechanizmami rynku: konkurencji i osobistej motywacji. Chcąc efektywnie zarządzać musimy **nauczyć się** wykorzystywania tych kierunków sił (ich „sublimacji”) dla strategicznych i społecznych celów wspólnoty, **łączenia interesu i motywacji osobistej z pro-społeczną**. To kolejny z powodów, dlaczego warto wspierać przedsiębiorczość i aktywność. Zarządzanie w dojrzałych demokracjach jest zawsze poruszaniem się na granicy równowagi pomiędzy rynkiem i jego presją, a wolą społeczeństwa czy tzw. polityką. Chodzi o prostą prawdę, że to **ludzie, a nie instytucje, mają się rozwijać, rosnać, komunikować**, lepiej rozumieć świat i podnosić kompetencje, wykorzystywać swoje talenty i potencjały, otwierać się i znajdować swoje bezpieczne miejsce w świecie. Tym wielkim i tym lokalnym
14. Zarządzanie organizmem tak skomplikowanym, połączonym szeregiem związków i zależności z wieloma innymi organizmami i instytucjami, wymaga **umiejętności współzycia i współpracy** z nimi. Daje to zawsze lepsze rezultaty niż odwracanie się plecami, czy bokiem. Niekiedy zaś jest naprawdę jedynym sposobem rozwiązania jakiegoś problemu. W szczególności sposób dotyczy do dwóch zagadnień:
- w aspekcie zewnętrznych relacji : współpracy sąsiednich gmin oraz współpracy z instytucjami regionalnymi i innymi zwłaszcza pomocowymi i dysponującymi takowymi funduszami
  - aspekcie relacji wewnętrznych: współpracy gminy (samorządy, UG) z najważniejszymi instytucjami w gminie.
15. **„Jak sam się nie pochwalisz, to nikt cię nie pochwali”** mówi ludowa mądrość. Nie wystarczy coś dobrze zrobić. Trzeba to jeszcze umieć sprzedać. **Promocja tzw. zewnętrzna** gmin zazwyczaj adresowana do potencjalnych inwestorów, sponsorów – dobrodziejów, turystów czy bogatych rentierów, powinna być dopełniona **promocją do wewnątrz**, nakierowaną na podnoszenie poczucia własnej wartości lokalnych społeczności, propagowanie dobrych idei, choćby strategii organicznego rozwoju gminy, przyjaznego ludziom i środowisku.
16. Sprawowanie władzy samorządowej i zarządzanie gminą w imieniu całej społeczności lokalnej wymaga ciągłej legitymizacji i społecznego ugruntowania wszystkich istotnych decyzji. Zatem **mieszkańcy muszą być na bieżąco informowani**, co się w ich imieniu robi lub nie, i dlaczego.

PODSTAWOWE ZASADY GOSPODAROWANIA I ZARZĄDZANIA MAJĄTKIEM GMINNYM:

Coraz częściej za kanon uznaje się, że zarządzanie i gospodarowanie potencjałami, majątkiem i budżetem gminy powinno się odbywać nie tylko według jasnych, jawnych, racjonalnych i efektywnych zasad, ale także według reguł wolnorynkowych, z uwzględnieniem niezbędnych zadań w dziedzinie oświaty, kultury, bezpieczeństwa i sfery opieki socjalnej.

⁶ Encyklika Piusa XI „O odnowieniu ustroju społecznego...” , maj 1931 r.

W większości gmin, a z pewnością w Czersku, sama gmina jest zazwyczaj bezpośrednio i pośrednio:
 największym właścicielem,
 największym pracodawcą,
 największym inwestorem,
 głównym decydentem i ...strategiem lokalnym

Gmina ma więc ogromny i strategiczny właśnie wpływ na wszystkie zjawiska i procesy gospodarcze, które w niej zachodzą.. Nakłada to na władze samorządowe, a zwłaszcza zarządy, szczególną odpowiedzialność za jej rozwój, jego kierunki i tempo.

1. Władze gminne odpowiedzialne są za tworzenie warunków i reguł (mechanizmów, procedur, zasad itd.) zachęcających do inwestowania i przedsiębiorczości mieszkańców i inwestorów zewnętrznych.

Dobre reguły to takie , które są:

- czytelne, jasne i równe dla wszystkich,
- stałe (trwałe) - najlepiej przyjęte w formie uchwał Rady Gminy i uczciwe (rzetelne) traktujące wszystkie podmioty jak równoprawnych odpowiedzialnych partnerów.

2. Gmina dysponuje pieniędzmi podatników (mieszkańców), jest więc zobowiązana do szczególnej troski o ich jak najbardziej racjonalne, efektywne gospodarczo i użyteczne społecznie wydatkowanie. Dla zwiększenia efektywności wydatkowania publicznych pieniędzy, zwłaszcza w procesie inwestycyjnym, obowiązywać powinny następujące zasady:

- ◆ Publicznych przetargów na wszystkie usługi, zakupu i inwestycje (sama ustawa o zamówieniach publicznych tu nie wystarcza)
- ◆ Publiczne konkursy na obsadzenie wszystkich stanowisk i pełnienie jakichkolwiek funkcji opłacanych z pieniędzy podatnika. Zasada ta obowiązywać powinna w pierwszym rzędzie przy obsadzie stanowisk w Urzędzie Miejskim i innych instytucjach gminnych, oraz sprawowaniu funkcji nadzorczych, zarządzających i kontrolnych
- ◆ Staranne i rzetelne opracowanie planów inwestycyjnych, kosztorysów, takż nadzór i odbiór wykonanych z publicznych pieniędzy zadań
- ◆ Poszerzanie zakresu inwestycji wykonywanych z udziałem i wkładem mieszkańców. Chodzi nie tylko o obniżenie kosztów, ale o zwiększenie kontroli stymulowanie jakości i racjonalizacji kosztów inwestycji przez samych zainteresowanych. Ważne jest tu także rodzące się w takim układzie poczucie współodpowiedzialności i współwłasności. Jasne muszą być zatem reguły partycypacji oraz prawa i obowiązki z tego płynące.
- ◆ Zadać trzeba o koordynację poszczególnych inwestycji oraz współpracę z innymi inwestorami zwłaszcza dużymi. Dotyczy to w szczególnym stopniu współpracy między gminnej (związki komunalne i inne stowarzyszenia i związki celowe) .
- ◆ Obowiązkiem władz jest też zabieganie o pozyskanie jak największych środków z zewnątrz, w celu odciążenia budżetu gminy. Obecnie istnieją coraz większe możliwości pozyskania takich środków na korzystnych warunkach, właśnie na cele inwestycji komunalnych. Dotyczy to funduszy celowych; fundacji; grantów; preferencyjnej i bezzwrotnej pomocy; programów pomocowych czy wreszcie funduszy komercyjnych (banki; konsorcja; obligacje), itp. Co ważne, bardzo często tylko gminy mogą się o nie ubiegać i z nich korzystać. Otwiera się też nowa obiecująca i szeroka perspektywa wsparcia ze strony licznych funduszy UE i innych organizacji międzynarodowych działających w skali globalnej (np. w dziedzinie ochrony środowiska; demokratyzacji itp.).

3. Docelowo gmina powinna sprywatyzować cały majątek, który nie jest jej niezbędny do wypełniania niezbywalnych zadań publicznych.. Gmina nie potrzebuje majątku innego niż taki, który jest jej niezbędny do wykonywania tych zadań publicznych, których nikt inny wykonać nie może lub nie jest w stanie.

4. Inwestycje komunalne są niezbędne dla poprawy jakości życia mieszkańców. W efekcie stają się najtrwalszym elementem tworzonego majątku i potencjału lokalnej wspólnoty. Przemyślane i po gospodarsku realizowane inwestycje infrastrukturalne powodują (generują) lub stymulują kolejne inwestycje (np. uzbrojenie terenu sprzyja budownictwu, inwestycjom gospodarczym) itd.

5. Brak niektórych inwestycji stanowi zasadniczą barierę rozwoju gminy. Dotyczy to zwłaszcza inwestycji w infrastrukturę techniczną, komunikację (informację) i oświatę.

6. Gmina nie powinna jednak wykorzystywać swej i tak uprzywilejowanej pozycji na rynku, zwłaszcza tworzyć "Imperium komunalnego" w sferze usług i inwestycji komunalnych. Jako zasada powinna obowiązywać reguła: jak najmniej gminy w gospodarce, usługach , a w miarę możliwości i w zarządzaniu w tych sferach.

7. Działalność gospodarczą gmina (i komunalne osoby prawne) powinna prowadzić tylko wtedy, gdy nie da się tego uniknąć, i gdy tej działalności (niezbędnej do wykonywania zadań o charakterze użyteczności publicznej) nie mogą wykonać inne podmioty gospodarcze działające na rynku.
8. Jedyną w pełną formą własności, rodzącą poczucie rzeczywistej odpowiedzialności i dbałości oraz motywacji i aktywności prospołecznej, jest własność prywatna. Wszystkie inne są tylko jej substytutami. Demokratyczne władze samorządowe powinny działać na rzecz pełnego uwłaszczenia społeczności, prywatyzacji i reprivatyzacji majątku gminnego, za wyjątkiem niezbędnego dla wykonywania przez gminę ustawowych zadań publicznych, których nikt inny pełnić nie może. (zob. pkt. 5 i 9)
9. Zarządzanie pozostawionym jako własność komunalna (tylko niezbędnym) majątkiem powinno i może ulec urynkowieniu i w znacznym zakresie sprywatyzowaniu.

Zgodnie ze starą liberalną maksymą: gmina ma być bogata poprzez swoich mieszkańców. To ich dobrobyt jest wyznacznikiem dobrobytu gminy. To nie urząd, czy inne instytucje lub władze samorządowe mają odnosić sukcesy i rozwijać się. To ma dotyczyć zawsze konkretnych ludzi: samych mieszkańców gminy.

Celem polityk władz samorządowych powinno być realizowanie społecznych priorytetów. Przypomnijmy⁷, że w wyniku diagnozy i analiz sformułowany został dekalog priorytetów strategii rozwoju gminy Czersk.

Szukając jeszcze bardziej syntetycznego określenia strategii władz samorządowych powiedzieć, że powinny nimi być trzy podstawowe kierunki działania:

- I. Stymulowanie i wspieranie zrównoważonego rozwoju gospodarczego zapewniającego dobre miejsca pracy**
- II. Budowa i modernizacja infrastruktury komunalnej (technicznej i socjalnej)**
- III. Nowoczesny system oświaty i kultury sprzyjający rozwojowi i integracji społeczności lokalnej**

⁷ Szerzej zob. rozdział „Misja i analiza SWOT”

Dalej przedstawiamy strategię w 5 obszarach. Ten podział zastosowaliśmy także w zespołowej pracy nad strategią. Nawiązuje on do podziału na te dziedziny w praktyce gminnej.

1. Rozwoju gospodarczego, rolnictwa i turystyki
2. Gospodarki komunalnej
3. Zrównoważonego rozwoju poprzez racjonalne wykorzystanie i ochronę środowiska.
4. Oświaty; kultury i sportu
5. Sfery bezpieczeństwa, zdrowia i opieki społecznej.

Struktura każdego rozdziału jest następująca:

- ◆ Założenia i kierunki polityki w danej dziedzinie
- ◆ Synteza diagnozy
- ◆ Kierunki strategii:
  - ↳ cel strategiczny
  - ↳ cele operacyjne
  - ↳ zadania i projekty

I. Strategia rozwoju gospodarczego

ZASADY POLITYKI:

Rozwój gospodarczy:

1. W szczególności, tak jak rozwój lokalny w ogóle ma być trwały i organiczny- tzn. zrównoważony. Dlatego powinien wytwarzać i opierać się o stabilne struktury, organizacje i mechanizmy rozwoju i aktywizacji .
2. Opierać się musi na potencjale, wysiłku ale także kulturze i talentach samej społeczności.
3. Opierać się powinien na czynnym i dobrowolnym udziale i zaangażowaniu samej społeczności – jak najszerzych jej kręgów i grup.
4. Powinien szukać maksymalnego wsparcia i pomocy z zewnątrz, ale nie uzależniać się od niego.
5. Powinien prowadzić do powszechnie odczuwanej pozytywnej zmiany sytuacji (progresja) i wzrostu dobrostanu – zgodnie z podstawowymi wartościami społeczności gminnej. Mieszkańcy powinni identyfikować się z programami rozwoju gospodarczego.

Syntetycznie powyższe postulaty ujmuje to misja sformułowana dla tego obszaru:

Zrównoważony rozwój gospodarczy gminy w oparciu o lokalne zasoby i potencjały, stwarzający nowe dobre miejsca pracy i sprzyjający restrukturyzacji wsi i rolnictwa.

Programy i strategię rozwoju i aktywizacji powinny dotyczyć w pierwszym rzędzie i uwzględniać te potrzeby i aspiracje, które są szczególnie mocno odczuwane przez mieszkańców. Powinny też łączyć cele społeczne z celami i aspiracjami osobistymi ludzi.

W deklarowanej w sondażu społecznym hierarchii najpilniejszych spraw, którymi powinny się zająć władze samorządowe mieszkańcy wymieniali w kolejności:

1. Podjąć lub dokończyć podjęte inwestycje komunalne (kanalizacja, wodociągi, telefonizacja, targowisko, hala sportowa itp.)
2. Naprawa dróg, ulic, chodników, oświetlenie ulic, itp.
3. Zlikwidować bezrobocie, zapewnić ludziom pracę, stworzyć nowe miejsca pracy poprzez nowe zakłady i inwestycje, prace interwencyjne, itp.
4. Skuteczniej zwalczać przestępczość, wandalizm, chuligaństwo, bezprawie, zadbać o bezpieczeństwo obywateli
5. Większa troska o środowisko kulturalne i przyrodę, dbanie o wygląd, czystość, estetykę gminy

Zatem na 3 pierwszych miejscach znalazły się postulaty i cele o charakterze ewidentnie gospodarczym – z zakresu gospodarki komunalnej.

Synteza diagnozy

I. ROZWÓJ GOSPODARCZY GMINY CZERSK – GŁÓWNE DETERMINANTY I UWARUNKOWANIA ROZWOJU

Analiza warunków i potencjałów gospodarki gminy Czersk prowadzi do w, że determinantami jej zrównoważonego rozwoju gospodarczego jest i będzie w perspektywie najbliższych lat:

- ◆ Wykorzystanie strategicznych zasobów środowiska naturalnego jako podstawowego czynnika rozwoju.
- ◆ Uruchomienie szeroko rozumianej aktywności mieszkańców, znaczące przede wszystkim ograniczenie bezrobocia jako warunek wykorzystania szansy związanej z dynamicznym, ale zarazem zrównoważonym rozwojem gminy
- ◆ Restrukturyzacja i modernizacja wsi i rolnictwa w gminie
- ◆ Rozwój sektora usług w kierunkach opartych na lokalnym potencjale (lasy; turystyka; rolnictwo; rzemiosło; transport)
- ◆ Stworzenie struktur zdolnych do absorpcji wsparcia zewnętrznego związanego zarówno z procesem integracji z Unią Europejską; ruchem inwestycyjnym; jak i powszechnym dążeniem do ochrony naturalnego środowiska.

II. INSTYTUCJE I POTENCJAŁ PRODUKCYJNY

Pozarolniczy profil gospodarczy Czerska w przeszłości i obecnie jest określony przez przemysł drzewny i meblarski, rzemiosło związane także z tą branżą oraz handel. Systematycznie, choć

powoli rosnącą branżą jest turystyka.

Znaczącą pozycję zajmuje w gospodarce Gminy rolnictwo, gospodarujące na nie najlepszych glebach. Wskaźnik jakości przestrzeni rolniczej Gminy jest bardzo niski i wynosi 47,2 (dla porównania Gmina Radziejów - 89,8; byłe województwo bydgoskie 69,5).

Pod względem liczby podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON w porównywanych gminach Czersk należy do miast o najmniejszej ich liczbie. Porównywalne miasta takie jak Koronowo i nieco większe (takie jak Tuchola) mają zdecydowanie większą liczbę zarejestrowanych podmiotów z wyłączeniem zakładów osób fizycznych

Liczba zarejestrowanych spółek jest daleko mniejsza niż w porównywanych gminach co może wskazywać na mniejszą aktywność gospodarczą mieszkańców i mniejszą skalę powstających firm. Widać jednakże stałą tendencję wzrostową.

Liczba rejestrowanych spółdzielni jest porównywalna do innych gmin, jednak nie jest to element stanowiący o wysokim poziomie gospodarki, ponieważ wiele spółdzielni istnieje jedynie formalnie.

Analiza struktury zakładów osób fizycznych wskazuje na znaczne różnice pomiędzy Czerskiem, a innymi analizowanymi gminami.

Na tle gmin o podobnym potencjale wyraźnie widać, znaczącą przewagę Gminy Czersk w zakresie działalności produkcyjnej. Analiza danych gospodarczych z ostatnich lat wskazuje na załamanie się liczby zakładów produkcyjnych w latach 1995-1996 i ponowny ich wzrost w ostatnich latach.

Liczebność firm zajmujących się transportem wykazuje znaczne wahania na przestrzeni ostatnich lat. Ponieważ podobne zmiany już występowały w innych gminach jest to objaw ogólnych tendencji gospodarczych, a nie lokalnej specyfiki.

Stosunkowo mniejsze znaczenie ma działalność w zakresie budownictwa. W tym zakresie Czersk mieści się w średniej stawce wśród małych miast.

Udział firm handlowych i zajmujących się naprawami itp. podobnymi usługami jest również znaczący. W tym zakresie w ostatnich latach widać stałą tendencję wzrostową.

Zdecydowaną przewagę nad porównywanymi gminami posiada Czersk w zakresie liczby osób deklarujących prowadzenie hoteli i restauracji. Dzisiaj jest to głównie działalność sezonowa, oznaczająca w praktyce wynajem pokoi letnikom, oraz prowadzenie sezonowych punktów gastronomicznych, ale rokuje możliwości wzrostu tej kluczowej sfery usług turystycznych.

Czersk nie należy do gmin posiadających znaczącą liczbę firm itp. jednostek gospodarczych o dużym potencjale (większe przedsiębiorstwa, spółki, itp.) i nie może w tym zakresie konkurować z podobnymi małymi miastami, posiadającymi znacznie większą liczbę dużych podmiotów.

Wyraźnie zarysowuje się specjalizacja Czerska w zakresie działalności produkcyjnej. Widać to na podstawie danych dotyczących liczby zakładów zajmujących się przetwórstwem drewna.

Drugą specjalizacją Czerska może się stać, jak widzieliśmy, świadczenie usług w zakresie hotelarstwa, gastronomii, usług niematerialnych i handlu.

Stan gospodarki można także przedstawić przez pryzmat poziomu bezrobocia. Czersk należy do gmin o wysokim bezrobociu. Liczba bezrobotnych przekracza poziom bezrobocia w gminach posiadających porównywalną, a nawet większą liczbę ludności. Wskazuje to na niewydolność gospodarki w zakresie zapewniania miejsc pracy.

Największy poziom bezrobocia notowano w roku 1993, kiedy stopa bezrobocia wynosiła aż 24%. Po spadku w roku następnym, w latach 1995- 1996 bezrobocie nieznacznie rośnie.

Niejako drugą stroną problemu bezrobocia jest problematyka przedsiębiorczości w gminie.

Wypracowanie sposobów realizacji celów gospodarczych należy do najtrudniejszych zadań w strategiach rozwoju. W odróżnieniu od realizacji np. celów związanych z infrastrukturą, poprawą bezpieczeństwa czy kultury, władze gminy i budżet mogą być zaangażowane w rozwój gospodarczy co najwyżej pośrednio. Powstaje więc pytanie jak w dobie wolnego rynku stymulować społeczność lokalną, przedsiębiorców, rolników, inwestorów zewnętrznych do działań na rzecz własnych firm z korzyścią dla całej gminy?

Działania jakie mogą być podjęte ze strony władz miasta i gminy polegać mogą na nawiązaniu kontaktu z tymi którzy stanowią lub mogą stanowić o rozwoju gospodarczym gminy i wypracowaniu z nimi takich projektów, które przyczynią się do osiągnięcia wszystkich wymienionych celów. W trakcie pracy nad strategią rozwoju Czerska udało się co najwyżej stworzyć namiastkę współpracy pomiędzy władzami (komisjami rady, zarządem), a niektórymi przedsiębiorcami z tego względu działania scalające środowisko lokalnych przedsiębiorców i tworzenie systemu współpracy na poziomie gminy tych, którzy decydują o jej rozwoju ekonomicznym powinno stanowić ośno program gospodarczego miasta i gminy. W dobie wolnego rynku pomyślność ekonomiczna mieszkańców zależy od działalności gospodarczej i przedsiębiorczości poszczególnych członków lokalnej społeczności. Jest to tym ważniejsze, że potencjał rolniczy gminy nie jest duży i jego udział w gospodarce gminy będzie mały.

Miasto i gmina Czersk zajmuje powierzchnię 37.985 ha z czego miasto zajmuje 973 ha i gmina 37.012 ha. Lasy i grunty leśne zajmują 62,33 % powierzchni miasta i gminy Czersk. Użytki rolne stanowią 28,84 % powierzchni, zaś 8,83 % pozostałe grunty.

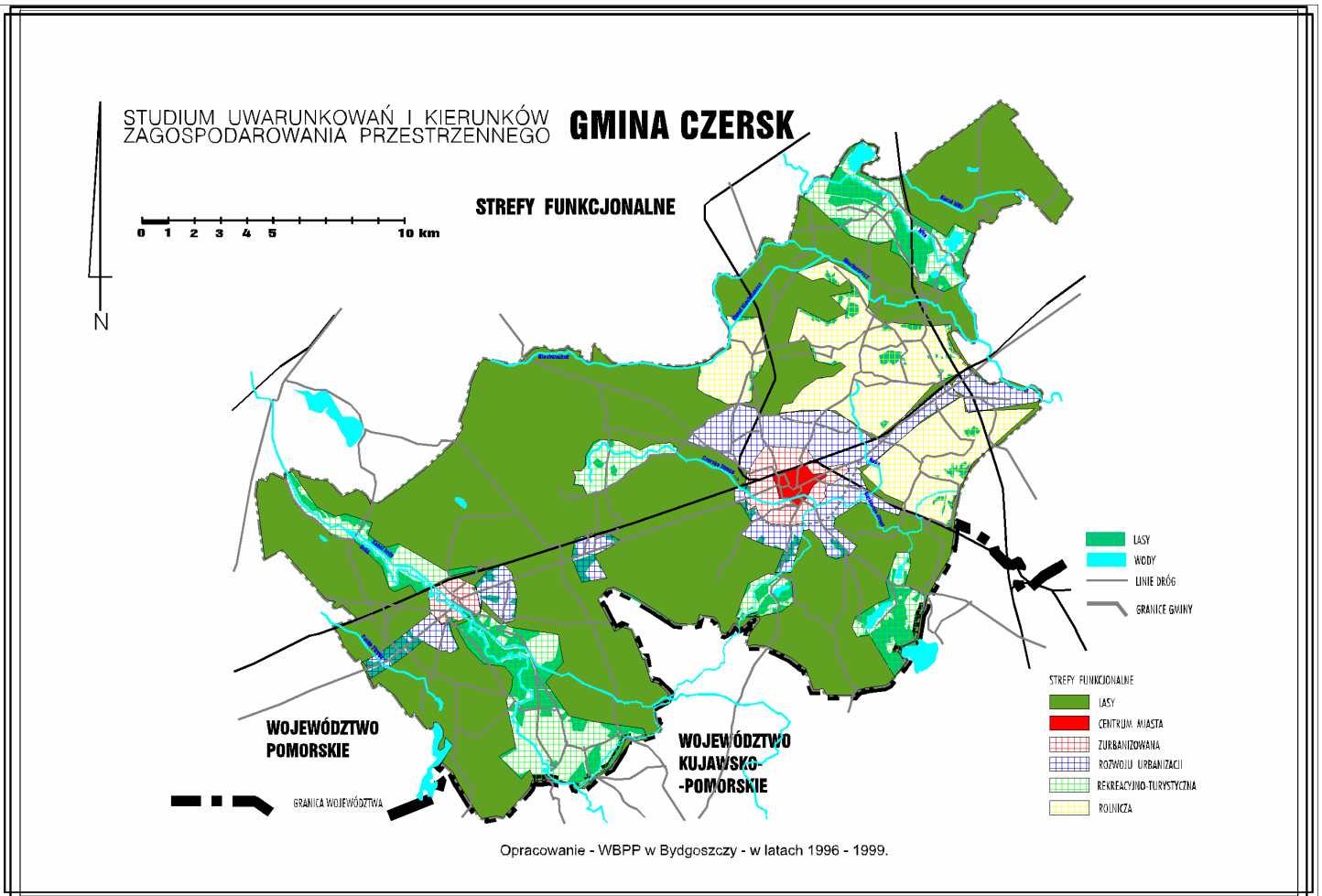
Warunki glebowe do produkcji rolnej są stosunkowo trudne. Około 64 % użytków rolnych stanowią grunty klasy V i VI.

W strukturze użytków rolnych grunty orne zajmują 69,64 %, łąki - 20,89 %, pastwiska - 8,58 %. Tylko 0,89 % powierzchni użytków rolnych zajmują sady.

W strukturze zasiewów największa powierzchnia 73,18 % zajęta jest przez zboża, a wśród zbóż 73,72 % stanowi żyto. Oprócz zbóż znacząca powierzchnia upraw zajęta jest przez ziemniaki tj. 11,96 % powierzchni zasiewów - (717 ha).

Poniższa mapa ilustruje relatywnie niewielkie zasoby rolnicze gminy.

Mapka 3. Strefy funkcjonalne w gminie Czersk wg „*Studium uwarunkowań...*”

Struktura zasiewów jest skutkiem ograniczonych możliwości wyboru roślin uprawnych ze względu na jakość gleb i warunki klimatyczne.

Na terenie gminy funkcjonuje 1.190 gospodarstw rolnych o przeciętnej powierzchni gospodarstwa 11,23 ha.

Struktura gospodarstw przedstawia się następująco:

Powierzchnia gospodarstw	Ilość gospodarstw	% udział
1,01 - 2,00 ha	269	22,60
2,01 - 5,00 ha	287	24,12
5,01 - 10,00 ha	218	18,92
10,01 - 20,00 ha	304	25,55
20,01 - 50,00 ha	110	9,24
pow. 50,00 ha	2	0,17
Razem	1.190	100,00

Źródło: Dane ze spisu rolnego w 1998 r.

W gminie Czersk odłogowanych jest ok. 1300 ha użytków rolnych. Jest to skutek bardzo niskiej jakości gleb. W wielu przypadkach bardziej racjonalne byłoby zalesianie gruntów mało przydatnych rolniczo lub przeznaczenie ich na inne cele nierolnicze np. budownictwo, przemysł, usługi, działki lotniskowe.

W gospodarstwach prowadzących typowo rolniczą działalność największą część dochodów uzyskuje się najczęściej z działu produkcji zwierzęcej. Związane jest to z tym, że bardzo ograniczone możliwości wyboru gatunków roślin uprawnych nie dają satysfakcjonujących dochodów i rolnicy zmuszeni są do prowadzenia produkcji zwierzęcej, która w tych warunkach może dać potrzebny gospodarstwu dochód, a ponadto produkcja zwierzęca daje niezbędny nawóz organiczny konieczny do utrzymania bądź poprawy struktury gleby.

W produkcji zwierzęcej bardzo ważną pozycję zajmuje hodowla bydła, w tym głównie produkcja mleka. Związane jest to ze stosunkowo wysokim udziałem w strukturze użytków rolnych trwałych użytków zielonych - 29,47 %.

Duży udział użytków zielonych daje też możliwość prowadzenia hodowli owiec. Tą gałęzią produkcji zwierzęcej zajmowało się dotychczas na większą skalę 4 rolników, a obecnie 1 rolnik. Na skutek poważnego załamania się rynku zbytu wielkość produkcji jest znacznie ograniczona.

Bardzo duży i widoczny postęp w ostatnich latach wystąpił w produkcji mleka. Od 1994 roku ok. 30 rolników zainwestowało znaczne pieniądze w wyposażenie gospodarstw w urządzenia do schładzania i przechowywania mleka.

Duża grupa rolników, szczególnie nie posiadająca łąk i pastwisk zajmuje się chowem trzody chlewnej. Ta gałąź produkcji zwierzęcej jest bardzo rozpowszechniona w gminie Czersk.

Szczegółowe dane dotyczące rolnictwa zamieszczone są w pracy *Uwarunkowania zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Gminie Czersk [6]*.

III. UWARUNKOWANIA MAKROSTRUKTURALNE

1. GLOBALIZACJA PRODUKCJI

Dominującą tendencją współczesnej gospodarki i ekonomiki produkcji jest jej globalizacja. Oznacza ona w praktyce:

- coraz większą ekspansję i udział także w lokalnych układach gospodarczych ponadnarodowych firm produkcyjnych, kapitałów,
- rozwój wielkich sieci wytwórczych i handlowych,
- specjalizację ale także standaryzację w produkcji,
- szybki wzrost sektora usług.

Złagodzeniem i przeciwdziałaniem tym tendencjom można przeciwstawić na gruncie lokalnej gospodarki poprzez:

- a) rozwój i wspieranie lokalnych firm,
- b) lokalną, regionalną bądź krajową specyfikę wykorzystującą naturalne atuty i kapitały (np. walory środowiska; lokalne tradycje rzemieślnicze; „kulturę drewna”; zasoby wodne),
- c) obsługę indywidualizujących się potrzeb ludzi, specjalizacji w tym zakresie.

2. LOKALIZACJA – POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE.

Istotny wpływ na rozwój gospodarczy gminy Czersk i jego kierunki będą mieć w najbliższych latach następujące czynniki związane z położeniem i przestrzenią:

- coraz większa szybkość i łatwość przemieszczania się, w związku z rozwojem motoryzacji; inwestycjami drogowymi i komunikacyjnymi itp.
- rozwój technik i technologii i szerzej społeczeństwa informatycznego,
- znoszenie granic; podziałów; procesy integracyjne w skali lokalnej jak i międzynarodowej - integracja i regionalizacja Europy,
- migracje ludności: do miast za pracą; na wieś po relaks, zdrowsze warunki życia itp.
- wielkość oddalenia od wielkich centrów gospodarczych i skupisk miejskich,
- dostępność ważnych szlaków komunikacyjnych.

Na charakterystykę położenia geograficznego gminy Czersk składa się:

- relatywnie daleko od regionalnych, krajowych centrów- Gdańska (Trójmiasto) i Bydgoszczy (więcej niż kilkanaście kilometrów; nie jest to strefa podmiejska, pozwalająca na uzyskanie pracy i świadczenia usług),
- relatywnie blisko do nowych centrów europejskich –Berlin, stolica pierwszej potęgi gospodarczej Europy, Warszawy (?)
- relatywnie blisko do obszarów dynamicznego rozwoju (Trójmiasto; konurbacja Bydgosko-Toruńska; aglomeracja Szczecińska
- Położenie na specyficznym szlaku komunikacyjnym: „sentymety” -Prusy Wschodnie - Królewiec, perspektywa powiązań komunikacyjnych i gospodarczych z rejonem Kaliningradu w Rosji.

3. WZRASTAJĄCE ZNACZENIE EKOLOGII DLA PROCESÓW WYTWÓRCZYCH I ZACHOWAŃ OBYWATELI.

Tendencja ta powinna być wykorzystana w planowaniu realizacji strategii rozwoju gospodarczego gminy Czersk, m.in. poprzez spełnienie określonych warunków technologicznych, ale i oczekiwań społecznych:

- oczekiwanie konsumentów, że produkcja nie będzie szkodziła przyrodzie, a produkty nie niszczą środowiska: z uwagi na użyte surowce oraz oddziaływanie i możliwość wtórnego przerobu
- ograniczenia technologiczne, prawne oraz skali procesów produkcji, oraz usług
- wypełnianie postulatu zrównoważonego rozwoju gminy

4. ZMIANY ROLI I MIEJSCA ORAZ FUNKCJI ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH:

- zmniejszenie znaczenia funkcji wyżywieniowej rolnictwa na rzecz zespołu funkcji gospodarki żywnościowej i agrobiznesu,
- relatywne tanienie żywności, pogarszanie opłacalności produkcji rolnej,
- współczesna tendencja do przypisywania rolnikom funkcji „konserwacji krajobrazu”,
- wyludnianie się obszarów wiejskich wraz z postępującym rozwojem gospodarczym,
- spadek znaczenia produkcji rolnej w stosunku do przetwórstwa żywności i handlu,
- świadomie kształtowany trend do rozszerzenia zakresu funkcji obszarów wiejskich:
- rozwijanie innych działów gospodarki,
- tworzenie nowych miejsc pracy w zawodach poza rolniczych, związanych z rolnictwem bądź jego otoczeniem,
- tworzenie warunków do życia i pracy dla grup zawodowych, które mogłyby osiąść na obszarach wiejskich.

5. PRZEMIANY GOSPODARCZE W REGIONIE; KRAJU; ŚWIECIE, INTEGRACJA GOSPODARCZA PAŃSTW I REGIONÓW ŚWIATA

6. CZYNIKI SPOŁECZNE: WYKSZTAŁCENIE, FORMY ORGANIZACJI WARTOŚCI I PRZEKONANIA SPOŁECZNOŚCI MIESZKAŃCÓW GMINY

Czynniki społeczno-kulturowe i demograficzne, a w szczególności takie cechy jak wykształcenie i panujące w społeczności przekonania i wzory zachowań, mają coraz większe, a niekiedy wręcz kluczowe znaczenie dla możliwości rozwojowych i rzeczywistych procesów gospodarczych w gminie. Chodzi szczególnie o:

- poziom i rodzaj wykształcenia warunkujący możliwość dostosowywania się do zmian na dynamicznym rynku pracy,

- poziom upodmiotowienia społeczności lokalnej, a w konsekwencji stan zaangażowania w osiąganie celów indywidualnych i celów ogólnospołecznych,
- zaawansowanie zmian w mentalności- z wyniesionej z poprzedniego systemu postawy roszczeniowej na aktywne uczestnictwo w życiu publicznym i świadome kreowanie swojej pozycji ekonomicznej.

7. DZIAŁALNOŚĆ INSTYTUCJI PAŃSTWOWYCH I REGIONALNYCH:

- reforma administracyjna kraju,
- reformy społeczne,
- skala redystrybucyjnej roli budżetu państwa i regionu,
- polityka rolna wobec obszarów wiejskich.

8. KLUCZOWE ZNACZENIE INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ I GOSPODARCZEJ DLA PROCESÓW ROZWOJOWYCH, GŁÓWNIENIE INWESTYCYJNYCH

IV. BARIERY ROZWOJU GOSPODARCZEGO W GMINIE CZERSK

Przeprowadzona analiza uwarunkowań rozwoju gospodarczego⁸ pozwala stwierdzić, że do głównych ograniczeń rozwoju gminy należą:

1. Niewystarczający poziom wykształcenia znacznej części mieszkańców.
2. Niedostateczny poziom zaangażowania członków społeczności w rozwiązywanie problemów społeczności i budowanie własnego powodzenia.
3. Pogarszająca się w wymiarze bieżącym sytuacja ekonomiczna części małych zakładów produkcyjnych i rolników.
4. Presja bieżących problemów bezrobocia i ubocznych skutków przekształceń strukturalnych i systemowych oraz reform gospodarczych w Polsce.
5. Słabo rozwinięta i przestarzała infrastruktura techniczna Gminy.

Kierunki i strategie rozwoju gospodarczego miasta i gminy Czersk

⁸ Zob. Opracowania eksperckie oraz analizy SWOT i PEST; dokumentacja „*Studium uwarunkowań*”

1. Wykorzystanie istniejących zasobów w postaci specjalizacji w produkcji drzewnej i meblarskiej i jej modernizacji pod kątem sprostania pojawiających się potrzebom i wykorzystania trendów rynkowych (rynek europejski).
2. Ograniczony rozwój rolnictwa w wybranych kierunkach- produkcja mleka i ewentualnie bydła mięsnego, na bazie istniejących warunków rolnych.
3. Rozwój małego przetwórstwa (wstępne przetwarzanie) na terenie gminy i okolicznych gmin , w oparciu o surowce rolnicze i leśne, z koncentracją na jakości wyznaczonej przez walory ekologiczne.
4. Priorytetowy rozwój usług turystycznych i związanych ze spędzaniem wolnego czasu, zarówno w wymiarze agroturystycznym (gospodarstwa rolne), jak i w pełni profesjonalnym (hotele, restauracje, obiekty sportowe itd.).
5. Unikanie dużych inwestycji przemysłowych i rolniczych mogących niszczyć wyjątkowe walory środowiska naturalnego gminy.
6. Efektywne wspieranie przedsiębiorczości i aktywności gospodarczej (stwarzanie warunków dla inwestycji; nowych miejsc pracy; ulgi; poręczenia i preferencje, itp.)
7. Uzbrajanie w podstawową infrastrukturę techniczną oraz planowanie i tworzenie rezerw terenów dla inwestycji i usług.

CEL STRATEGICZNY I: POPRAWA SYTUACJI EKONOMICZNEJ WSI I ROLNICTWA

Warto zastanowić się w tym momencie, dlaczego tyle uwagi trzeba poświęcić wsi i rolnictwu? Czy prowadzenie gospodarstwa rolnego jest na tyle specyficzną działalnością różniącą się od przetwórstwa drewna, usług, czy handlu? Czy będzie przyzwolenie społeczne, aby mieszkańcom wsi pomóc w sposób szczególny? Przemiany ustrojowe i gospodarcze spowodowały, że od 1990 r. wieś i rolnictwo ponosi generalnie największe koszty. Dość systematycznie rosną koszty produkcji i obniża się efekt ekonomiczny prowadzenia gospodarstw rolnych. Zastanawiając się nad przyczynami takiego zjawiska trzeba zwrócić uwagę na następujące okoliczności:

- duże ryzyko powodowane czynnikami atmosferycznymi i tym, że przedmiotem produkcji są organizmy żywe, - stosunkowo długi cykl produkcji, - wolny obrót kapitału, - ograniczony wpływ na rynek, - brak powiązań ekonomicznych z zakładami zajmującymi się obrotem i przetwórstwem artykułami rolniczymi,
- bardzo niski poziom wykształcenia mieszkańców wsi.

Przedstawione powyżej okoliczności powodują, że wieś ze swej natury jest bardzo konserwatywna, z ostrożnością i rozważą podchodząca do nowinek, w zachowaniach jednak bardzo racjonalna, nie podejmująca dużego ryzyka.

Tempo przemian i obniżenie opłacalności produkcji rolnej powoduje, że coraz większa liczba mieszkańców wsi ma poważne problemy z utrzymaniem poziomu produkcji. W zbyt wolnym tempie przybywa gospodarstw rozwijających się, gotowych przejąć nieruchomości i potencjał produkcyjny najsłabszych gospodarstw. Osoby rezygnujące z prowadzenia działalności rolniczej nie mają alternatywnego źródła dochodu, kapitału, ani wykształcenia umożliwiającego łatwe uruchomienie działalności gospodarczej. Mieszkańcy wsi stają się w ten sposób coraz częściej "klientami" Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej.

Pomoc mieszkańcom wsi mającym szanse na utrzymanie bądź rozwój działalności rolniczej i pozarolniczej przyczyni się do zmniejszenia wydatków na zasiłki wypłacane przez Pomoc Społeczną.

CEL OPERACYJNY 1: Poprawa konkurencyjności rolnictwa

Rozwiązując problem poprawy konkurencyjności rolnictwa trzeba zdać sobie sprawę, że samorząd gminny w pojedynkę niewiele może zrobić. Lepsze efekty można osiągnąć podejmując współpracę z organizacjami i instytucjami mającymi podobne cele np. Izba Rolnicza, Ośrodek Doradztwa Rolniczego, Stacja Hodowli Zwierząt, spółdzielnie rolnicze działające na terenie gminy.

Podejmując próby rozwiązania wielu problemów warto zastanowić się nad współpracą z sąsiednimi gminami i samorządem powiatowym. Wspólne działanie zwiększa szanse pozyskania środków z funduszy przedakcesyjnych

Unii Europejskiej i innych, a także przyczynia się do większej mobilizacji instytucji i osób, oraz powoduje, że lepszy jest nadzór społeczny nad efektywnością wydatkowanych środków finansowych.

ZADANIA:

1. Umocnienie i rozwój gminnej specjalności w zakresie produkcji mleczarskiej i rozwój produkcji bydła opasowego.
2. Promocja współpracy producentów rolnych w zakresie edukacji, informacji rynkowej i marketingu - grupy producenckie.
3. Dostarczenie rolnikom wiedzy o rynku dla ukierunkowania produkcji w gospodarstwach.
4. Promocja żywności pochodzącej z rejonu Czerska jako żywności ze zdrowych terenów.
5. Rozwój przechowalnictwa i przetwórstwa płodów rolniczych i leśnych.
6. Poprawa efektywności j jakości produkcji.

CEL OPERACYJNY 2: Rozwój infrastruktury cywilizacyjnej wsi

Rozwój infrastruktury cywilizacyjnej wsi jest warunkiem rozwoju każdej działalności rolniczej i pozarolniczej. Dostępność do infrastruktury socjalnej jest bardzo często elementem decydującym o tym, że dana wieś żyje, rozwija się, czy też zamiera w niej życie, młodzi ludzie uciekają z niej.

Łatwy dostęp do podstawowych mediów infrastruktury technicznej i socjalnej wpływać może na rozwój kultury danego środowiska.

ZADANIA:

1. Poprawa stanu infrastruktury technicznej wsi.
  - a/ media (woda; telefony; kanalizacja; gaz; energia, itp.)
  - b/ komunikacja (drogi łączność)
  - c/ infrastruktura socjalna (opieka medyczna; oświata; kultura, bezpieczeństwo)
2. Stworzenie miejsc spotkań rolników i mieszkańców wsi.

CEL OPERACYJNY 3: Rozszerzenie działalności gospodarstw rolnych o funkcje agroturystyczne.

Jednym ze sposobów poprawy sytuacji ekonomicznej mieszkańców wsi jest rozszerzenie działalności gospodarstw rolnych o funkcje agroturystyczne i pozarolnicze. Z przyczyn wcześniej opisanych proces ten w samoistny sposób przebiegał będzie bardzo długo. W interesie gminy jest przyspieszenie przemian w tym kierunku.

Odpowiednie działania inspirujące i pomagające mieszkańcom wsi wymagać będą przygotowania projektów podobnie jak do realizacji celu operacyjnego 1.

ZADANIA:

1. Promowanie agroturystyki wśród rolników posiadających odpowiednie warunki.
2. Włączenie gospodarstw w system wspólnego marketingu w agroturystyce.
3. Stosowanie się do wymogów ekologii w gospodarstwach dla zachowania czystego środowiska.
4. Dbłość o otoczenie i wygląd wsi.
5. Tworzenie i rozwój gospodarstw ekologicznych.
6. Koncepcja zalesiania i zagospodarowywania nieużytków rolnych.

CEL STRATEGICZNY II

**ROZWÓJ GOSPODARKI I PRZEDSIĘBIORCZOŚCI
W OPARCIU O WŁASNE ZASOBY GMINY**

Kierunki rozwoju gospodarczego oraz pomysły na ich wdrażanie zawarte poniżej stanowią efekt pracy wybranej grupy przedsiębiorców i władz. Przystępując do ich realizacji należy uszczegóławiać i weryfikować te pomysły, dopisywać nowe. Pierwotnym zadaniem jest jednak stworzenie lokalnego forum na rzecz rozwoju gospodarki zapewniającego akceptację i pociągającego za sobą znaczącą grupę lokalnego biznesu.

Obok działań zaproponowanych przez zespoły planowania strategicznego proponuje się przeprowadzenie w pierwszym etapie realizacji strategii szeregu spotkań z mieszkańcami. Cele takich spotkań to:

- Prezentacja kierunków przyjętych przez władze w dokumentach strategicznych
- Znalezienie formuły dla poszczególnych grup mieszkańców lub np. sołectw uwzględniających z jednej strony uwarunkowania zrównoważonego rozwoju, z drugiej korzystających z pewnej gamy propozycji jakie zostaną nakreślone w strategii.
- Prezentacja ze strony władz gminnych pomysłu na realizację poszczególnych zapisów i mechanizmów jej realizacji. Oznacza to na przykład powołanie Ośrodka Promocji Turystyki w gminie Czersk (lub otwarcie filii jednej z takich organizacji, np. powiatowych) którego zadaniem będzie pomoc w odnalezieniu swoistej niszy dla poszczególnych sołectw a nawet wsparcie w odnajdywaniu optymalnego charakteru gospodarstw.

Większość mieszkańców nie uczestniczyła bezpośrednio w procesie budowy strategii, należy więc mieć nadzieję iż Radni i pozostali liderzy konsultowali proponowane zapisy lub wyrażali wolę większości. Wobec niezbyt aktywnego udziału ogółu mieszkańców należy jednak spowodować aby praktycznie każdy znalazł w ogólnej strategii gminy swoje miejsce. Możliwą metodą działania jest tu opracowanie tzw. „mini –strategii” poszczególnych sołectw tak aby poszczególni mieszkańcy – przede wszystkim rolnicy mogli znaleźć się w przyszłej wizji gminy.

CEL OPERACYJNY 1: Poprawa konkurencyjności przedsiębiorstw, w szczególności przetwórstwa drewna -koszty, jakość, promocja.

ZADANIA:

1. Tworzenie warunków do poprawy technologii produkcji (energochłonność, optymalizacja zatrudnienia).
2. Zachowanie wymogów ekologii w przetwórstwie drewna.
3. Zintegrowanie środowiska przedsiębiorców.
  - ✓ **Zorganizowanie systemu szkoleń dla przedsiębiorców.**
  - ✓ **Zorganizowanie środowiska - np. „klub przedsiębiorców”.**
4. **Wykreowanie lokalnej marki produktów przetwórstwa drewna.**
5. **Tworzenie warunków do zapewnienia dobrego surowca (w tym import).**
6. **Wykorzystanie turystyki dla wspólnej promocji wyrobów.**
  - ✓ **Targi mebli w Czersku - letnia wystawa mebli.**
7. Specjalizacja produkcji:
  - ✓ **meblarstwo,**
  - ✓ **produkcja na potrzeby turystów,**
  - ✓ **produkcja na potrzeby budowlane.**

CEL OPERACYJNY 2: Rozwój działalności gospodarczej mieszkańców związanej z turystyką i obsługą transportu.

Teza o realizacji rozwoju gospodarczego gminy w oparciu o turystykę i obsługę trasy tranzytowej jest coraz powszechniej znana wśród mieszkańców i decydentów. Opisane i udokumentowane są diagnozy potencjału ekologicznego i turystycznego Czerska⁹. Trudność polega na braku przekonania o możliwościach wykorzystania wielkiego potencjału gminy w tym zakresie i spowodowanie aby znacząca część lokalnej społeczności czerpała dochody z tego rodzaju działalności. Opieranie rozwoju o zasoby naturalne będzie możliwe jeżeli podejmowane działania będą miały charakter systemowy. Największy nacisk należy położyć na działania edukacyjne, które w strategicznej perspektywie z pewnością przyniosą efekty. We wspomnianym opracowaniu na temat możliwości tzw. ekorozwoju w ramach zrównoważonego rozwoju wsi w gminie Czersk wymienia się szereg funkcji jakie mogą spełniać poszczególne sołectwa i ich mieszkańcy w przyszłości. Wdrożenie tego typu koncepcji wymaga długotrwałej pracy z zainteresowanymi.

⁹ Uwarunkowania zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w gminie Czersk. Praca zbiorowa pod redakcją Eugeniusza R. Śpiewakowskiego. Wydawnictwo Uczelniane Akademii Techniczno – Rolniczej w Bydgoszczy. Bydgoszcz 1998r.; Zobacz także opracowanie eksperckie do strategii dr Romana Dysarza, oraz tekst elaboratu do „Studium uwarunkowań...”

W zakresie możliwości rozwoju funkcji rekreacyjno -turystycznej przez gminę Czersk w ww. pracowaniu zawarto wykaz czynników sprzyjających tej funkcji. Są to:

- urozmaiczone ukształtowanie powierzchni ziemi,
- występowanie biotopów, siedlisk i nisz ekologicznych (wodnych i lądowych),
- występowanie bogactwa i piękna krajobrazów (naturalnych i półnaturalnych),
- występowanie bogatej i zróżnicowanej lesistości, największej w regionie,
- występowanie specyficznego klimatu oraz mikroklimatu o walorach zdrowotnych,
- występowanie wielu obiektów świadczących o bogatej historii Czerska i okolic.

Obszerniej na temat kluczowej funkcji turystyki w strategii rozwoju gminy Czersk piszemy w oddzielnym rozdziale III.

ZADANIA:

1. Propagowanie wiedzy i umiejętności związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej.
2. Tworzenie warunków do obsługi ruchu tranzytowego.
  - podtrzymanie standardu drogi Berlin - Królewiec,
  - stworzenie infrastruktury do świadczenia usług związanych z transportem i podróżami,
3. Tworzenie warunków do świadczenia usług turystycznych.
  - rozwój usług gastronomicznych i hotelarskich,
  - promocja Miasta i Gminy,
  - tworzenie lobby przedsiębiorców,
  - plan inwestycji w zakresie infrastruktury turystycznej.
4. Opracowanie planu zagospodarowania przestrzennego uwzględniającego rozwój usług turystycznych i tranzytowych.
5. Wzrost wykształcenia mieszkańców i stworzenie atrakcyjnej oferty dla zatrzymania ludzi wykształconych w Czersku.
6. Poprawa dostępności kapitału na rozwój działalności gospodarczej.
7. Wspieranie usług i produkcji na potrzeby turystów.

Jedną z możliwości działań nie podjętych dotąd przez lokalnych liderów jest stworzenie lokalnego funduszu poręczycielskiego lub kredytowego. Wymienione nowoczesne instrumenty wspierania przedsiębiorczości wymagają jednak zaangażowania autentycznych liderów, którzy zaangażują się w rozwój takiej inicjatywy przynajmniej do pełnej „profesjonalizacji” przedsięwzięcia – tj. zdobycia środków i zorganizowania pracy. Już dzisiaj instytucje takie jak: Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa lub Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Bank Gospodarstwa Krajowego oraz szereg fundacji w ramach realizowanych programów współtworzy gminne instytucje finansowe. Tak jak w wielu gminach w Polsce pojawienie się w Czersku wymienionych instytucji wsparcia finansowego będzie możliwe w wyniku rozwoju instytucji typu szkoleniowo – doradczego. Powstanie tego typu instytucji ma coraz większe znaczenie, szczególnie wobec tworzenia regionalnych i ogólnopolskich programów rozwoju obszarów wiejskich oraz pojawienie się możliwości skorzystania ze środków pomocowych (Unia Europejska – program SAPARD, PHARE, oraz np. programy Banku Światowego)

CEL OPERACYJNY 3: Rozwój działalności gospodarczej opartej o inwestorów zewnętrznych.

ZADANIA:

1. Stworzenie atrakcyjnej oferty dla inwestorów zewnętrznych, uwzględniającej ograniczenia co do głównych kierunków rozwoju Gminy i warunków lokalizacyjnych.

2. Aktywna („agresywna”) promocja oferty wśród wybranych grup inwestorów zewnętrznych.

Intencją zespołu opracowującego ten wariant – kierunek rozwoju gospodarczego miasta i gminy Czersk było wykorzystanie istniejącego potencjału z zaangażowaniem zewnętrznych źródeł finansowych, co powinno przynieść w perspektywie kilku – kilkunastu lat korzyści dla wszystkich mieszkańców. Sugeruje się jednak aby proces przyciągania zewnętrznego kapitału nie odbywał się w sposób żywiołowy, ale selektywny i pod kontrolą. Przyciąganie za wszelką cenę i „jakiegokolwiek” inwestora może być, wobec specyficznych zasobów Czerska, na dłuższą metę niekorzystne dla gminy.

Schematycznie Strategię gminy Czersk w dziedzinie gospodarczej przedstawia poniższy diagram.

STRATEGIA GMINY CZERSK W DZIEDZINIE GOSPODARCZEJ

MISJA: *Zrównoważony rozwój gospodarczy gminy w oparciu o lokalne zasoby i potencjały, stwarzający nowe dobre miejsca pracy i sprzyjający restrukturyzacji wsi i rolnictwa.*

CELE STRATEGICZNE:

Poprawa sytuacji ekonomicznej wsi i rolnictwa

Rozwój gospodarki i przedsiębiorczości w oparciu o własne zasoby Gminy

CELE OPERACYJNE:

Poprawa konkurencyjności rolnictwa

Rozwój infrastruktury cywilizacyjnej wsi

Rozszerzenie działalności gospodarstw rolnych o funkcje agroturystyczne

Poprawa konkurencyjności przedsiębiorstw

Rozwój działalności gospodarczej mieszkańców zw. z turystyką i transportem.

Rozwój działalności gospodarczej opartej o inwestorów zewnętrznych.

ZADANIA I PROJEKTY (przykład):

Zintegrowanie środowiska przedsiębiorców

Wykreowanie lokalnej marki produktów

Promocja przez turystykę i turystki

Pozyskiwanie dobrego surowca

Specjalizacja produkcji

Nowoczesne technologie

Reżimy ekologiczne w przetwórstwie drewna

Szkolenia, informacje, itp.

Klub przedsiębiorcy

Współpraca przedsiębiorstw lokalnych

..... pozostałe zadania zob. wyżej w tekście.

II. STRATEGIA KOMUNALNA

ZASADY POLITYKI

Nieprzypadkowo pojęcie gospodarki komunalnej stało się synonimem gospodarki gminnej w ogóle. Zatem polityka w tej dziedzinie i obowiązujące w niej zasady mają dla gminy znaczenie szczególne. Proponuje się następujące reguły realizacji strategii gminy Czersk w dziedzinie budowy rozbudowy, modernizacji i eksploatacji infrastruktury komunalnej:

- ⇒ maksymalny udział środków zewnętrznych - pozabudżetowych (fundusze, kredyty, granty itp.) minimum 20 %, aktywne poszukiwanie inwestorów, wysokie wymagania
- ⇒ udział inwestorów pozabudżetowych (zakłady pracy, inne instytucje i gminy) w kosztach budowy rozbudowy, modernizacji i eksploatacji infrastruktury komunalnej
- ⇒ pro inwestycyjna polityka gminy (budżetowa i pozabudżetowa): wzrost wydatków na inwestycje komunalne, zachęty inwestycyjne, ulgi podatkowe, oferty terenów i nieruchomości, gwarancje i poręczenia itp.
- ⇒ udział ludności (wkład własny) itp.
- ⇒ uwłaszczanie, obligacje itp. formy angażowania kapitału i energii mieszkańców
- ⇒ dążenie do uzbrojenia wszystkich gospodarstw we wszystkie podstawowe media (woda, kanalizacja, ekologiczne źródła energii, telefon) do 2010 r.
- ⇒ ochrona środowiska – ekologiczne technologie i eksploatacja
- ⇒ maksymalny udział miejscowych zasobów (surowców, ludzi, kapitałów)
- ⇒ tania eksploatacja itp.
- ⇒ konkurencyjne zarządzanie
- ⇒ współpraca z ościennymi gminami (ew. wspólne inwestycje i eksploatacja)
- ⇒ dogodnie i sprawne połączenia komunikacyjne (telefony, sieć światłowodowa itp. drogi przejezdne o każdej porze).
- ⇒ pełna i bieżąca inwentaryzacja infrastruktury gminnej komunalnej i pozakomunalnej

Zgodnie z racjonalnymi i prorynkowym i zasadami gospodarowania i zarządzania majątkiem docelowo gmina posiadać powinna wyłącznie mienie i infrastrukturę, które są jej niezbędne do wykonywania obligatoryjnych zadań publicznych, których nikt inny wykonać nie może lub nie jest w stanie.

Jako zasada powinna w sferze gospodarczej funkcjonowania gminy obowiązywać reguła: jak najmniej gminy w gospodarce, usługach , a w miarę możliwości i w zarządzaniu tymi i w tych sferach. Działalność gospodarczą gmina powinna prowadzić tylko wtedy, gdy nie da się tego uniknąć, i gdy działalności tej, niezbędnej do wykonywania zadań o charakterze użyteczności publicznej, nie mogą wykonać inne podmioty gospodarcze działające na rynku.

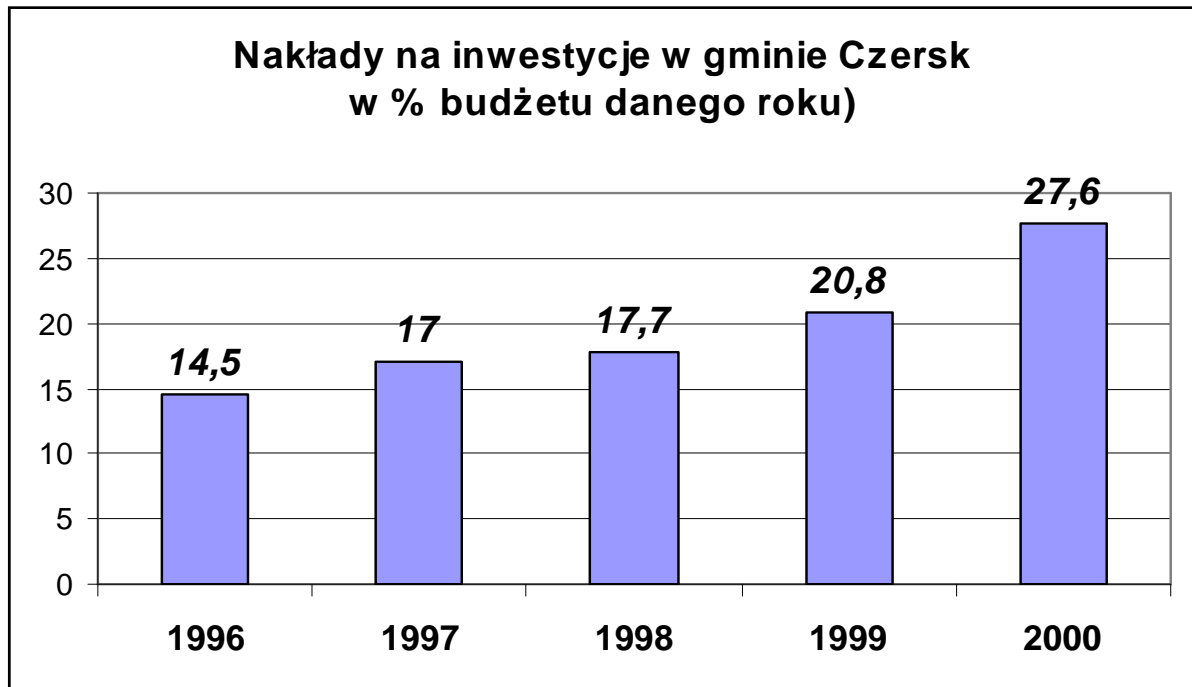
Gmina posiada najczęściej uprzywilejowaną pozycję na lokalnym rynku: jest największym inwestorem, właścicielem i pracodawcą. Nie powinna jednak tworzyć "Imperium komunalnego" w sferze usług i inwestycji komunalnych.

Synteza diagnozy

Inwestycje komunalne są niezbędne dla poprawy jakości życia mieszkańców. Powodują -generują lub stymulują kolejne inwestycje i rozwój gminy. Brak niektórych inwestycji stanowi zasadniczą barierę rozwoju gminy.

Są też najbardziej sprawiedliwym sposobem dystrybuowania pieniędzy podatników, gdyż niejako wracają do niego w formie rzeczowej – podwyższonego standardu i jakości życia.

Są też tym elementem zarządzania i polityki, który wymusza wręcz myślenie, planowanie i działanie strategiczne.

Udział wydatków inwestycyjnych w budżecie gminy Czersk systematycznie rośnie (zob. powyższy wykres), ale nadal jest on za niski do potrzeb. Zbyt mały jest też udział środków pozabudżetowych pozyskiwanych na cele inwestycyjne. W zasadzie sprowadzają się one do powszechnie dostępnych funduszy celowych¹⁰. Pole w tej dziedzinie rozszerza się z roku na rok, zwłaszcza w dziedzinie inwestycji komunalnych –proekologicznych itp. Dużą szansą będą tu także fundusze przedakcesyjne z UE na te cele tj. modernizację infrastruktury oraz ochronę środowiska.

Infrastruktura komunalna gminy (drogi; wodociągi; kanalizacja; sieci energetyczne; telekomunikacja), mimo znacznych inwestycji poczynionych w ostatnich latach, jest w fazie budowy i rozbudowy. Poniższe zestawienie stanowi syntetyczną informację w tym zakresie¹¹.

¹⁰ Chodzi tu o fundusze związane najczęściej z ochroną środowiska i modernizacją infrastruktury komunalnej a nie o dotacje celowe.

¹¹ Do uzupełnienia; zob. też aneks na końcu: wykaz inwestycji komunalnych na najbliższe lata.

STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZERSK

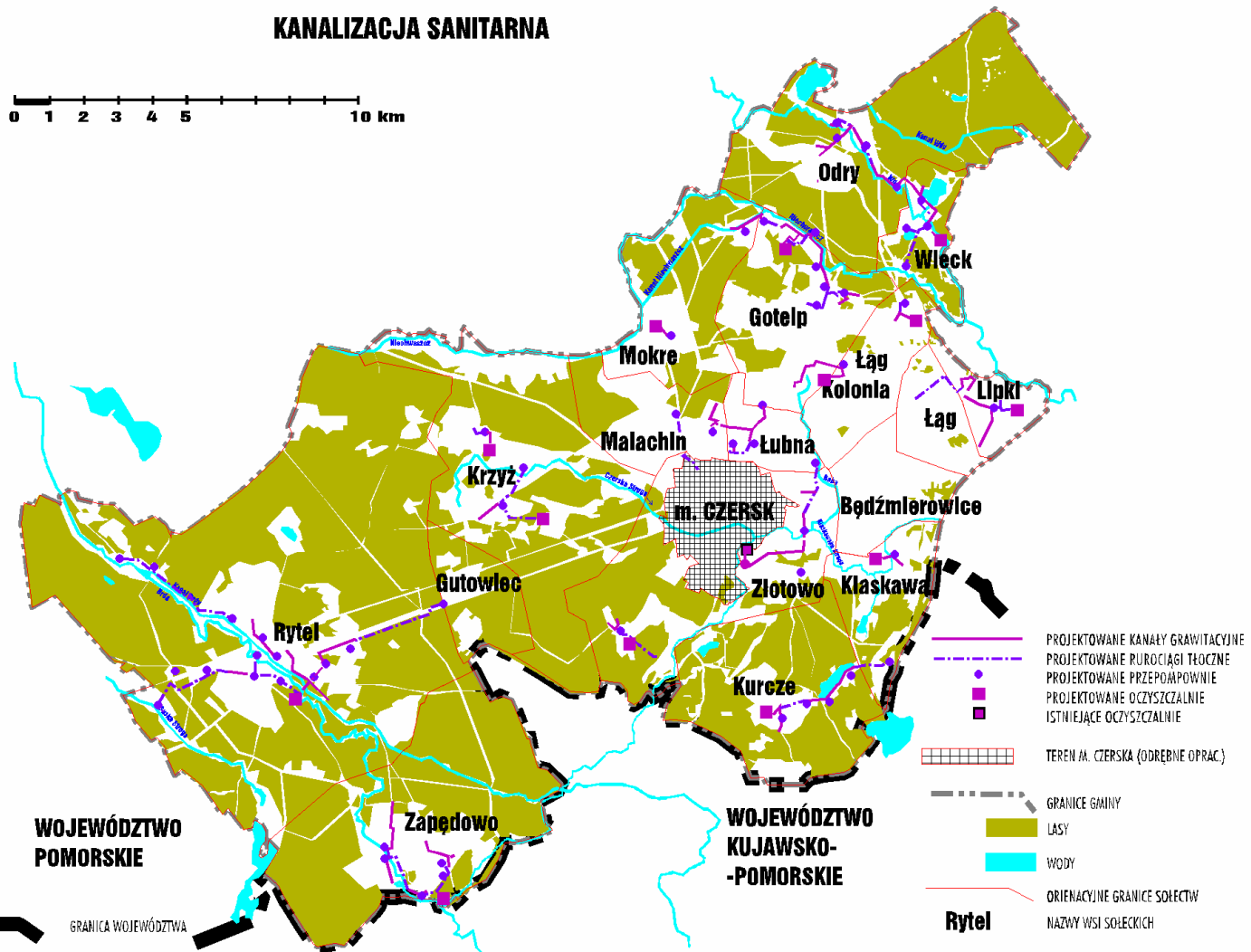
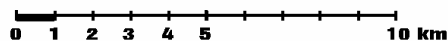
INFRASTRUKTURA KOMUNALNA W GMINIE CZERSK *(Dane na dzień 31.12.1998 r.)*

L. p.	Miejscowości	Drogi o nawierzchni (dojazdy itp.)		Regularna komunikacja		Ujęcia wody	Sieć wodociągowa	Sieć kanaliz. oczyszczalnic	Inne instal. i sieci – (gaz, kable, światło wody)	Sklepy	Usługi	Liczba budynków	Liczba mieszkań	Przeciętnie liczba mieszkań na mieszkańca
		ulepszonej	nieulepszonej	PKS	PKP									
1.	Czersk	X	-	X	X	X	X	X (O)	X	25	10	1371	2613	3,5
2.	Będzmirowice	X	-	-	X	-	-	-	-	2	-	116	116	4,3
3.	Gotel	X	-	X	-	-	X	-	-	1	3	181	202	3,8
4.	Gutowiec	X	-	X	X	-	-	-	-	2	2	93	93	5,0
5.	Klaskawa	X	-	-	-	-	-	-	-	1	-	50	50	6,0
6.	Krzyż	X	-	X	-	-	-	-	-	1	2	189	189	3,6
7.	Kurcze	X	-	-	-	-	-	-	-	1	2	178	178	1,6
8.	Lipki	X	-	X	-	-	-	-	-	1	2	160	160	3,9
9.	Łąg Kolonia	X	-	-	-	-	X	-	-	-	-	120	120	4,6
10.	Łąg	X	-	X	X	X	X	-	-	7	12	248	248	5,0
11.	Łubna	X	-	X	-	-	-	-	-	1	3	65	65	4,7
12.	Mokre	X	-	X	-	-	-	-	-	1	-	45	45	5,1
13.	Malachin	X	-	X	-	-	X	-	-	2	2	107	107	5,3
14.	Odry	-	X	X	-	X	-	-	-	1	3	137	137	4,5
15.	Rytel	X	-	X	X	X	-	-	-	8	7	472	472	5,0
16.	Wieck	-	X	-	-	-	-	-	-	1	1	54	54	3,0
17.	Zapedowo	X	-	X	-	-	-	-	-	1	1	102	102	4,4
18.	Złotowo	X	-	X	-	-	-	-	-	2	2	156	156	6,2
RAZEM	Miasto	-	-	-	-	-	-	-	-	25	10	1371	2613	3,5
	V. Sołectwa	-	-	-	-	-	-	-	-	33	42	2473	2494	4,4
	Gmina	-	-	-	-	-	-	-	-	58	52	3844	5107	3,9

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

GMINA CZERSK

KANALIZACJA SANITARNA

Opracowanie - WBPP w Bydgoszczy - w latach 1996 - 1999.

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

GMINA CZERSK

Opracowanie - WBPP w Bydgoszczy - w latach 1996 - 1999.

Kierunki i strategie rozwoju gospodarki komunalnej miasta i gminy Czersk

W toku dyskusji i prac grup wypracowano główne kierunki rozwoju gminy w dziedzinie gospodarki, a przede wszystkim inwestycji komunalnych, do których zaliczono:

Budowę i rozbudowę nowoczesnej infrastruktury komunalnej

Modernizację istniejącej infrastruktury komunalnej

Sformułowano też misję w obszarze gospodarki komunalnej, która brzmi:

Nowoczesna przyjazna środowisku infrastruktura zapewniająca wszystkim mieszkańcom w gminie dostęp do udogodnień i standardów cywilizacyjnych na miarę XXI wieku

CEL STRATEGICZNY I: BUDOWA I ROZBUDOWA NOWOCZESNEJ INFRASTRUKTURY KOMUNALNEJ GMINY

CEL OPERACYJNY 1: Przystosowanie wieloletniej polityki budżetowej i inwestycyjnej do strategicznych założeń i planów w dziedzinie infrastruktury komunalnej.

Chodzi m.in. o to, by zwiększać systematycznie udział wydatków inwestycyjnych w budżecie z 14,5 % w 1999 r. do 30 % w 2001 r. i utrzymać poziom pow. 30 % do roku 2010. Po drugie zwiększyć udział środków pozabudżetowych do 10 % w roku 2001 i około 25 - 30 % w roku 2010.

ZADANIA:

1. Opracowanie programu i realizacja budowy sieci gazowej
2. Opracowanie koncepcji modernizacji sieci energetycznej
3. Program budowy i modernizacji dróg oraz ścieżek rowerowych w gminie
4. Przygotować koncepcję rozbudowy i modernizacji centrum miasta Czerska

CEL OPERACYJNY 2: Przyspieszona realizacja priorytetowych inwestycji komunalnych gminy Czersk.

W dziedzinie infrastruktury komunalnej za najważniejsze uznano inwestycje:

- Sieci wodociągowej i kanalizacyjnej
- Budowy i modernizacji dróg gminnych i usprawnienia połączeń komunikacyjnych i tras tranzytowych:
- Modernizacji ulic , budowy chodników i traktów pieszych i rowerowych
- Ochrony środowiska:
  - a/ selekcji, recyklingu i utylizacji odpadów i zanieczyszczeń
  - b/ odbudowy naturalnych systemów równowagi ekologicznej (zadrzewienia; melioracje)
- Tworzące warunki dla rozwoju turystyki jako proekologicznej dziedziny gospodarki lokalnej
- Sieci telefonicznej
- Utworzenia parku miejskiego (rejon ul. Podleśnej)
- Budowy i modernizacji obiektów sportowych (stadion; basen; boiska; korty)
- Rozbudowy i modernizacji obiektów oświatowych (ogrzewanie ekologiczne, remonty kapitalne)
- Rozwoju budownictwa mieszkaniowego komunalnego, spółdzielczego i indywidualnego
- Modernizacji i rozbudowy obiektów w zakresie ochrony przeciwpożarowych (m.in. remiz OSP) oraz służby zdrowia
- Zagwarantowanie funkcjonowania cmentarza komunalnego (ul. Tucholska)

Inwestycje te umieszczone zostały w różnych celach strategicznych i operacyjnych w obszarze gospodarki komunalnej

CEL OPERACYJNY 3: Rozbudowa, budowa i modernizacja systemu wodociągów i kanalizacji

VI.

VII. ZADANIA:

1. Rozwój sieci wodociągów i kanalizacji

- budowa oczyszczalni ścieków w największych miejscowościach gminy (Rytel, Łąg)
  - rozbudowa sieci kanalizacyjnej w mieście i budowa sieci kanalizacyjnej na terenie gminy w oparciu o istniejącą oraz projektowane oczyszczalnie o nowe koncepcję kanalizacji gminy (90% skanalizowanych w 2010 roku)
  - rozbudowa sieci wodociągowej (osiągnięcie min. 90% zwodociągowania w 2010 roku) w oparciu o istniejące zmodernizowane ujęcia wody pitnej
  - wymiana starych (awaryjnych oraz wyk. z niewłaściwych materiałów) odcinków sieci wod-kan. na terenie gminy
  - budowa i modernizacja kanalizacji deszczowej
  - współpraca z ościennymi gminami w dziedzinie wspólnych przedsięwzięć wodno – kanalizacyjnych (m .in. Związku i Gmin Zlewni Wdy)
2. Bieżąca zdrowa woda we wszystkich gospodarstwach domowych.
3. Skanalizowanie wszystkich zakładów wykorzystujących w produkcji wodę.

CEL STRATEGICZNY II :

MODERNIZACJA INFRASTRUKTURY KOMUNALNEJ

VIII. CEL OPERACYJNY 1: Modernizacja i rozbudowa infrastruktury komunikacyjnej

ZADANIA:

- Modernizacja drogi krajowej nr 22 (poprawa jakości nawierzchni , ekrany chroniące przed hałasem, poprawa bezpieczeństwa), oraz budowa obwodnicy Czerska
- Modernizacja dróg wojewódzkich i powiatowych
- Modernizacja i budowa dróg gminnych o nawierzchni utwardzonej (szczególnie łączących poszczególne miejscowości ze stolicą gminy)
- Modernizacja i utwardzenie ulic na terenie Czerska i w innych miejscowościach gminy
- Budowa i modernizacja chodników, ciągów pieszych, parkingów i miejsc postojowych dla samochodów
- Budowa ścieżek rowerowych
- Utrzymanie obecnie istniejącej sieci połączeń kolejowych Dostosowanie systemu połączeń kolejowych do potrzeb gminy i mieszkańców.

CEL OPERACYJNY 2: Modernizacja i urbanizacja Czerska jako mikroregionalnego centrum usług

ZADANIA:

- Budowa i naprawa ulic, placów i chodników
- Uporządkowanie urbanistyczne i architektoniczne centralnej części miasta
- Mała architektura, zieleń miejska, symbole, oznakowania itp.
- Rozbudowanie lub przywrócenie tradycyjnych funkcji usługowych wewnętrznych (w stosunku do mieszkańców miasta) i zewnętrzne (dla mieszkańców mikroregionu, przyjezdnych i turystów)
- System dróg komunikacji pieszej i rowerowej
- Kreowanie instytucji i funkcji miejskich i centrotwórczych
- Program likwidacji barier architektonicznych w mieście
- Nowoczesne wielofunkcyjne miejsko - gminne Centrum Kultury

CEL OPERACYJNY 3: Modernizacja systemu energetycznego

ZADANIA:

- Rozbudowa i modernizacja sieci systemu energetycznego:
  - sukcesywna wymiana oświetlenia na energooszczędne
  - sukcesywne przechodzenie na system przesyłowy kablowy – podziemny
  - racjonalizacja harmonogramu oświetlenia nocnego w gminie
  - preferencje w dziedzinie energooszczędnych technologii i odnawialnych źródeł energii.
- Rozbudowa systemu ciepłego w oparciu o istniejące kotłownie.
- Sukcesywna rozbudowa sieci gazowej.
- Poszukiwanie własnych ekologicznych źródeł energii elektrycznej (turbiny wiatrowe, wodne, biologiczne itp.)
- Opracować program alternatywnych w stosunku do węgla i prądu z sieci centralnej oraz gazu przewodowego i olejów opałowych, ekologicznych i niekonwencjonalnych źródeł energii (wiatrowej, wodnej, biologicznej, termicznej, słonecznej itp.)

CEL OPERACYJNY 4: Telefonizacja – telekomunikacja

ZADANIA:

1. Stworzenie warunków powszechnej dostępności do telefonu
  - do roku 2004 telefon dla każdej chętnej rodziny,
  - preferencje dla technologii i komunikacji przyszłości (bezprzewodowej, światłowodowej itp.) umożliwiającej szeroki zakres funkcji i wykorzystania m.in. dla potrzeb przekazywania informacji i danych,
2. Rozwój usług informatycznych

CEL STRATEGICZNY III:

ROZBUDOWA I MODERNIZACJA KOMUNALNEJ INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ

CEL OPERACYJNY 1: Rozbudowa i modernizacja bazy szkolnictwa oświaty usług,

rekreacji, socjalnych itp. obiektów użyteczności publicznej**ZADANIA:**

- Budowa i rozbudowa obiektów sportowych (basen; boiska; korty) w różnych miejscowościach.
- Rozbudowy i modernizacji (ogrzewanie ekologiczne, remonty kapitalne) obiektów oświatowych:
  - rozbudowa bazy dla szkoły podstawowej w Czersku,
  - modernizacja szkół w Rytle i Łęgu (wydzielenie gimnazjów)
  - modernizacja funkcjonujących docelowo szkół (SP nr 1 i gimnazjum w Gotelciu)
  - zakończenie inwestycji sali sportowej w Czersku,
  - budowa sal sportowych w Łęgu i Gotelciu,
  - modernizacja i rozbudowa stadionu miejskiego w Czersku
  - budowa basenu pływackiego w Czersku
  - budowa nowej szkoły średniej w Czersku
- Rozwoju budownictwa mieszkaniowego komunalnego, spółdzielczego i indywidualnego
- Modernizacji i rozbudowy obiektów w zakresie ochrony przeciwpożarowych (m.in. remiz OSP) oraz służby zdrowia
- Program likwidacji barier architektonicznych w gminie
- Rozwój bazy kultury:
  - modernizacja istniejących domów kultury (Czersk; Rytle; Łąg),
  - budowa biblioteki w Czersku,
  - utworzenie (w oparciu o rezerwat „Kręgi Kamienne” muzeum archeologiczno- przyrodniczego w Odrach,
  - utworzenie w Czersku muzeum kultury i tradycji lokalnej
- Nowoczesne wielofunkcyjne miejsko - gminne Centrum Kultury (docelowo)

CEL OPERACYJNY 2: Tworzenie rezerw i uzbrajanie terenów pod budownictwo mieszkaniowe**ZADANIA:**

- Uzbrojenie terenów w infrastruktury techniczne
- Odpowiednia polityka planowania przestrzennego
- Programy pomocy w indywidualnym budownictwie szeregowym („Osiedle Piastowskie”)

CEL OPERACYJNY 3: Modernizacja komunalnych budynków mieszkalnych, budownictwo socjalne i społeczne budownictwo wielorodzinne**ZADANIA:**

- Remonty obiektów gminnych
- Budownictwo komunalne i socjalne dla osób niskich dochodach
- Wspieranie form spółdzielczości mieszkaniowej
- Utworzenie TBS
- Ulgi w podatkach od nieruchomości dla osób budujących mieszkania pod wynajmem

INNE POSTULATY I WNIOSKI

(dotyczące obszaru gospodarki komunalnej):

1. Dla realizacji najważniejszych i najpilniejszych inwestycji komunalnych niezbędne jest poszukiwanie i wykorzystanie wszystkich możliwości w celu pozyskania dodatkowych środków finansowych. W sprawach najpilniejszych i kluczowych nawet zaciąganie przez gminę kredytów, czy emisję obligacji.
2. Podejmowanie inicjatyw w kierunku pozyskania inwestorów, a także kapitału dla szybszego i dynamicznego rozwoju gminy powinno stać się codzienną praktyką samorządowych władz lokalnych

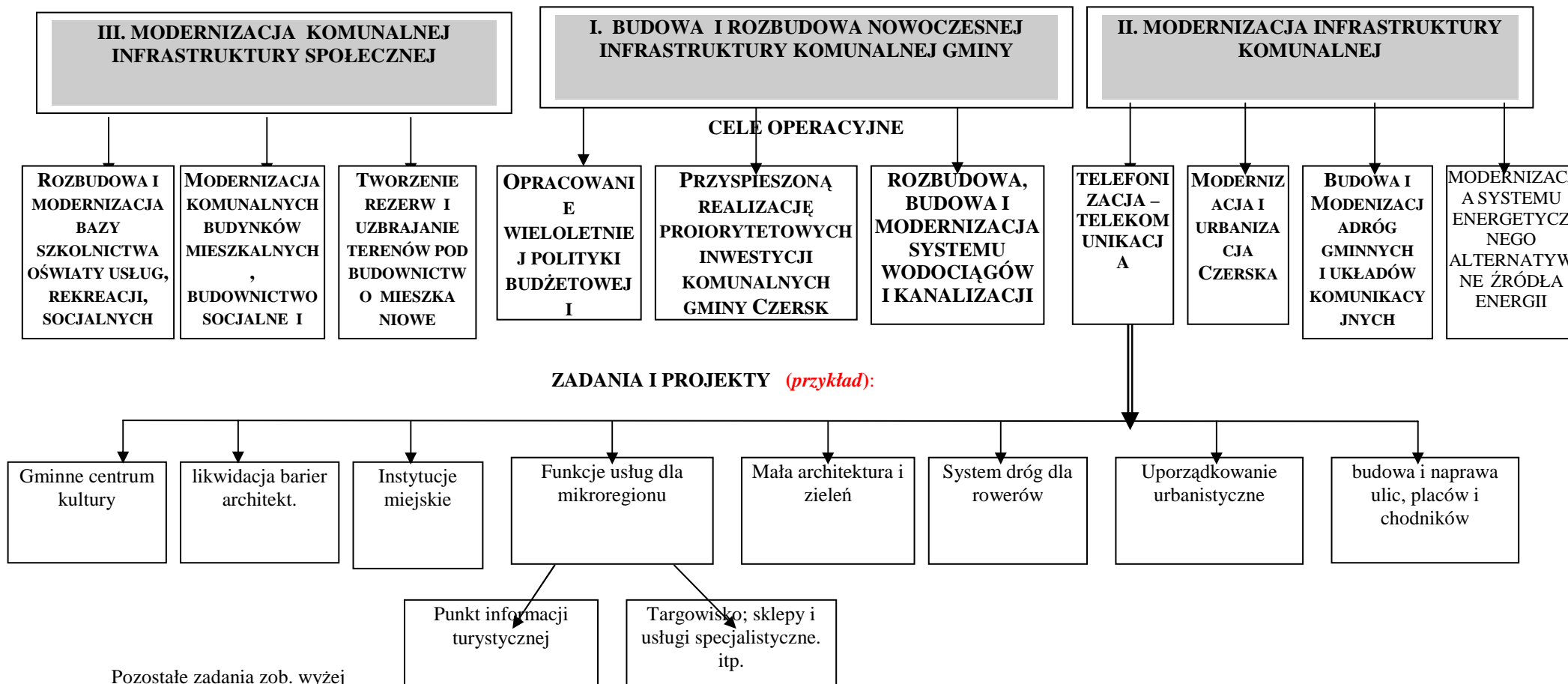

Miejsko-gminna oczyszczalnia ścieków Czersk-Złotowo, ul. Kilińskiego

STRATEGIA GMINY CZERSK W DZIEDZINIE KOMUNALNEJ

MISJA: *Nowoczesnej przyjazna środowisku infrastruktura zapewniająca wszystkim mieszkańcom w gminie dostęp do udogodnień i standardów cywilizacyjnych na miarę XXI wieku*

CELE STRATEGICZNE:

III. strategia gminy CZERSK W DZIEDZINIE UŻYTKOWANIA i ochrony ŚRODOWISKA NATURALNEGO

ZASADY POLITYKI

Warto sobie zdawać sprawę, że sfery ochrony środowiska dotyczy większość decyzji i działań w obszarze gospodarki i infrastruktury komunalnej. Większy nacisk należy jednak tu położyć na udział i inicjatywę oraz przedsiębiorczość, ale i odpowiedzialność ludności. Znacznie baczniejszej uwadze a nawet kontroli należy poddać żywioł gospodarki rynkowej, a więc inwestycje i sposób użytkowania i zagospodarowania przestrzeni oraz wytwarzanie i utylizację zanieczyszczeń i odpadów komunalnych i przemysłowych. Gmina nie tylko stwarza ułatwienia i zachęty oraz konsekwentnie realizuje przyjętą politykę zrównoważonego - przyjaznego środowisku naturalnemu rozwoju, ale stosuje sankcje i restrykcje wobec łamiących przyjęte normy i zasady. Podstawowym narzędziem jest tu opracowane przez gminę „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Czersk”

Dokument ten ma być przyjęty przez Radę Miejską w tym samym czasie co strategia rozwoju gminy. Rozwiązanie takie gwarantuje, że oba dokumenty będą spójne.

Bardzo cennym i uzupełniającym dokumentem do niniejszego opracowania będzie Strategia Ekorozwoju Powiatu Chojnickiego w oparciu o założenia Agendy 21, która ma być opracowana przez Starostwo Powiatowe wraz z samorządami gminnymi powiatu.

Tutaj koncentrujemy się szczególnie na jednym aspekcie użytkowania środowiska naturalnego: wykorzystania go na funkcje turystyczne i rekreacyjne. Proponowana strategia rozwoju gminy preferuje je i uznaje (wraz z usługami) za perspektywicznie i alternatywne dla znacznej części funkcji rolniczych i innych.

W innych aspektach problematykę uwarunkowań i ograniczeń użytkowania środowiska naturalnego gminy Czersk omawia szczegółowo wspomniane już kilkakrotnie „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Czersk”.

Podstawowe założenia strategii muszą opierać się na koncepcji ekorozwoju, przyjętej w wielu aktach prawnych i strategiach krajowych. Ponadto analiza zasobów gminy wskazuje jednoznacznie, że najwyższa ranga dotyczy zasobów przyrodniczych. Oparcie rozwoju gminy na zasobach przyrodniczych postulują autorzy monografii gminy Czersk. Wśród podstawowych kierunków rozwoju wymienia się rolnictwo, turystykę z nieznanym zróżnicowaniem form /agroturystyka, obsługa spływów kajakowych, budownictwo pensjonatowe/. Podkreśla się również wykorzystanie zasobów drewna, runa leśnego, zwierzyny łownej oraz zasobów rybackich. Z innych form zagospodarowania mogących zaktywizować gminę proponuje się wykorzystanie tranzytowego położenia /linia kolejowa, droga gdańska/. Poza tą ostatnią wszystkie formy gospodarowania bazują na zasobach przyrodniczych wysokiej jakości i takie są prognozy na przyszłość. Trzeba podkreślić, że funkcjonowanie rolnictwa, zarówno obecnie jak i w przyszłości, uzależnione jest od zachowania naturalnych komponentów i układów przyrodniczych: lasy, zasoby wody /pierwszy poziom/, procesy samooczyszczania. Te z kolei warunkują rozwój drugiego kierunku rozwoju - turystyki. Chociaż w zakresie produkcji rolnej są możliwości intensyfikacji wynika to zarówno z analizy ekonomicznej, wyposażenia w środki trwałe jak i organizacji produkcji/, to jeszcze większe rezerwy można wskazać w zakresie szeroko rozumianej turystyki - gospodarowania czasem wolnym.

Synteza diagnozy

W celu utrzymania równowagi ekologicznej w systemach należy prowadzić zarówno działania profilaktyczne, edukacyjne, ochronne, jak i działania, rehabilitacyjne – np. rekultywacyjne, niwelujące i łagodzące skutki dotychczasowych zaniedbań w dziedzinie ochrony środowiska. Środowisko naturalne i przyrodnicze potencjały gminy można i należy traktować jako jej podstawowe zasoby. Z racji przyjętych priorytetów i kierunków strategii rozwoju szczególnie interesują nas szeroko rozumiane zasoby turystyczne

I. Zasoby turystyczne gminy Czersk podzielić możemy na:

- przyrodnicze,

- kulturowe /w tym historyczne/,
- specjalistyczne,
- infrastrukturalne /baza turystyczna/,

Zasoby turystyczne należy rozpatrywać jako zespół elementów, które uzupełnione przez działania marketingowe mogą dać dopiero specyficzny towar określany jako **produkt turystyczny**. Oczywiście podstawą rozwoju turystyki są zasoby przyrodnicze i kulturowe, które jednak bez bazy turystycznej i informacji będą wykorzystywane w ograniczonym zakresie.

Zasoby przyrodnicze zostały omówione. Stanowią one podstawę rozwoju turystyki i rekreacji w gminie. Zasoby kulturowe to przede wszystkim budowle hydrotechniczne : zaporą w Myłofie, akwedukt w Fojjutowie, kanały nawadniające Brdy i Wdy oraz stawy hodowlane w Uroży. Mniejsze znaczenie mają obiekty sakralne i świeckie w Czersku i Rytlu. Warto natomiast zwrócić uwagę na zachowane układy i budynki wiejskie drewniane przede wszystkim w Mosnej, Łagu, Wojtalu, Wiecku, Odrach, Konigorcie i w innych wsiach. Największą wartość ma jednak historyczna osada i cmentarzysko w Odrach, objęta ochroną jako rezerwat przyrody /porosty/. Podobnie jak w przypadku niektórych zasobów przyrodniczych wartość zasobów kulturowych wzrasta przez „nałożenie” komponentów. W przypadku gminy Czersk wartość zasobów hydrotechnicznych rośnie po pokazaniu całego systemu nawadniającego, czyli koncepcji zabudowy i funkcjonowania systemu, pochodzącego z ubiegłego wieku.

Ocena zasobów jest pełniejsza poprzez przedstawienie możliwości ich użytkowania i dostosowania do tego elementu zagospodarowania, promocji i informacji. Możliwości użytkowania to zakres form tzw. zajęć rekreacyjnych, które można realizować na jakimś terenie. Istotne jest również podkreślanie specyfiki, „inności” zasobów w porównaniu z terenami sąsiednimi lub daną strefą krajobrazową.

Gmina cechuje się przeciętnymi zasobami jeżeli chodzi o realizację form rekreacji typowych dla terenów pojeziernych /kąpiel, plażowanie, wykorzystanie stacjonarne jezior/. Atutami gminy w zakresie turystyki i rekreacji są:

- wędrówki wodne szlakami rzek zaliczanych do najbardziej atrakcyjnych w strefie pojezierzy- Brda, Wda / brak zanieczyszczeń, duża lesistość otoczenia, meandrowanie, zmienna prędkość nurtu, zbiorniki zaporowe, zróżnicowana rzeźba terenu od stromych, wysokich zboczy do płaskiego dna doliny ze starorzeczami, śródlądne enklawy;/ w przypadku Niechwaszczu długi odcinek na płaskiej równinie biogennej /łąki/ oraz wcięty dolny bieg rzeki; możliwość wykorzystania najmniejszej Czerskiej Strugi w środkowym i dolnym odcinku,
- warunki do realizacji stacjonarnych form rekreacji z kąpielą włącznie,
- wędrówki piesze wym. dolinami z dodatkową atrakcją, jaką stanowi bliskość kanałów;
- wędrówki piesze wzdłuż linii brzegowej jezior /w tym jeziora na granicy gminy - Śpiewnik, Okrągłe/,
- wędrówki piesze na terenach leśnych; względnie duża zmienność siedlisk i typów lasu, enklawy śródlądne w postaci torfowisk, łąk, terenów zabudowy wiejskiej; zwiedzanie najbardziej atrakcyjnych fragmentów lasów - rezerwatów przyrody oraz obiektów kulturowych; bogactwo fauny, przede wszystkim ptaków i ssaków; duża pojemność terenów leśnych, duża intymność penetracji,
- wędrówki piesze, rowerowe, konne terenami otwartymi, głównie łąkowymi,
- wędrówki rowerowe po trasach szlaków pieszych jak i rowerowych oraz udostępnionych drogach i duktach leśnych, a także na terenach użytkowanych rolniczo /np. łąki/,
- wędrówki konne na podobnych terenach,
- sportowe formy turystyki pieszej, kolarskiej i konnej /rajdy, przełaje itp./, jednak ograniczone przestrzennie i czasowo /pora roku/,
- wycieczki samochodowe -również ograniczone przestrzennie,
- zbieractwo borówek, grzybów oraz innych owoców leśnych i ziół,
- specjalistyczne wycieczki poznawcze z zakresu środowiska abiotycznego i biotycznego /flora w tym stanowiska cisa i jarząbu brekini, zbiorowiska roślinne, roślinność torfowiskowa, obserwacje ptaków, ssaków, procesy hydrologiczne i geomorfologiczne, budowa geologiczna itp./,
- specjalistyczne wycieczki poznawcze z zakresu obiektów antropogenicznych /budowle hydrotechniczne, młyny, tartaki, archeologia, budownictwo wiejskie drewniane itp./ oraz specjalistycznych form hodowli i produkcji rybackiej /jeden z największych kompleksów stawów hodowlanych w Polsce w Uroży/,
- wycieczki i pobyty quasi lecznicze /walory bioklimatyczne borów sosnowych/,
- różne formy wędkarstwa, głównie w pstrągowych rzekach,
- myślistwo /wszystkie gatunki zwierzyny łownej/,
- udział w pracach rolniczych, rybackich, funkcjonowaniu społeczności lokalnej oraz w pracy rzemieślniczo - artystycznej głównie, w ramach agroturystyki.

Większość form zajęć rekreacyjnych można i należy łączyć z edukacją ekologiczną lub odwrotnie, edukacja ekologiczna może być łączona z turystyką. Elementy te zawiera tzw. ekoturystyka, która w swoich założeniach

zbliżona jest do znanego od dawna w Polsce krajoznawstwa. Edukacja ekologiczna, głównie przyrodnicza, może być jednak samodzielnym celem przyjazdu na teren gminy.

Słabością produktu turystycznego gminy jest infrastruktura turystyczna i paraturystyczna. Niektóre formy zajęć rekreacyjnych, ale przede wszystkim niektóre formy zagospodarowania mogą być konfliktowe nie tylko bezpośrednio dla zasobów przyrodniczych, ale przede wszystkim dla ich użytkowania poprzez turystykę.

Pomimo predyspozycji terenu gminy do ekoturystyki, konieczne jest przygotowanie produktu turystycznego dla tzw. masowego turysty, a raczej turysty nastawionego na formy sportowo-rekreacyjne. Z badań preferencji turystów wynika, że jest to grupa dominująca w strukturze ruchu turystycznego /ok.80-85%.

Popularyzowana od kilku lat w Polsce agroturystyka miała przede wszystkim podłoże ekonomiczne - wykreowanie nowych dochodów dla ludności wiejskiej. Jest jednak równocześnie istotną formą ochrony zasobów przyrodniczych i intensyfikacji wykorzystania zainwestowania i infrastruktury terenów wiejskich. Poza czystą agroturystyką /koncentracja na pracy w gospodarstwie, uczestnictwo w życiu rodziny, społeczności przyjmującej/ ta forma turystyki powinna w warunkach polskich, szczególnie na terenach jakie występują w gminie Czersk, oznaczać wykorzystanie terenów wiejskich oraz wytworów rolniczych, rzemieślniczych dla uprawiania różnych form turystyki: wypoczynkowej, stacjonarnej, wędrowniej, poznawczej itp. W związku z niskim poziomem dochodów, starą zabudową, niskim standardem większości budynków mieszkalnych /por. monografię gminy/ tylko w nielicznych gospodarstwach można planować wynajem pokoi i tworzenie bazy gastronomicznej. Aktywizacja turystyczna powinna polegać na różnorodnych formach zagospodarowania, udostępniania, obsługi turysty, który może penetrować teren gminy również w bardzo zróżnicowany sposób. Dotyczy to zarówno bazy noclegowej /pola namiotowe, odrębne domki campingowe, własne budynki mieszkalne, pensjonaty/; gastronomicznej /sprzedaż produktów, gotowych posiłków, półproduktów/, form obsługi ruchu /wynajmu rowerów, łodzi, kajaków, koni itp./ oraz sprzedaż wyrobów z surowców lokalnych /rzemiosło, głównie wyroby z drewna/. Nie można również pominąć zabudowy letniskowej. Sprzedaż ziemi może być elementem gromadzenia kapitału do rozpoczęcia właściwej działalności turystycznej.

Istotnym elementem polityki gminy powinno być określenie preferowanych form zainwestowania oraz ich natężenia w różnych jednostkach przestrzennych. Struktura ta powinna nawiązywać do przedstawionej wyżej waloryzacji zasobów przyrodniczych oraz poziomu zanieczyszczenia środowiska. Oczywiście preferencje dla agroturystyki nie mogą wykluczać innych form zagospodarowania. Istotne jest, aby zagospodarowanie typu indywidualnych działek nie „blokowało” form ogólnodostępnych i nie było lokalizowane w strefach o dużym potencjale turystycznym.

Z racji strategicznego właśnie znaczenia propozycje i założenia do strategii rozwoju turystyki jako naszym zdaniem najlepszemu sposobu użytkowania potencjałów przyrodniczych gminy Czersk zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju specjalnie poniżej wyodrębniamy.

ZAŁOŻENIA I PROPOZYCJE DO STRATEGII ROZWOJU TURYSTYKI

Propozycje struktury funkcjonalnej zainwestowania turystycznego przedstawiają się następująco:

- Wojtal - Wieck - jeden z najbardziej atrakcyjnych rejonów turystycznych gminy; obsługa turystyki wodnej i wędkarstwa- pola namiotowe, stacja wodna, baza w zabudowie wiejskiej; zabudowa letniskowa wyjątkowo, na małej powierzchni, w oddaleniu od doliny Wdy i brzegów jeziora,
- Odry - baza w zabudowie wiejskiej, pole namiotowe, zabudowa letniskowa skoncentrowana w pobliżu wsi /część południowa w oddaleniu od doliny Wdy/,
- Kurcze - różnorodne formy zainwestowania: ośrodek wypoczynkowy /formy stacjonarne/, zabudowa letniskowa /już planowana/ w północnej części wyspy śródleśnej, pole namiotowe /względnie atrakcyjny krajobraz/,
- Mosna - wyłącznie baza w zabudowie wiejskiej, małe kwatery namiotowe /1 - 2 namioty przy gospodarstwie/, usługi gastronomiczne, rzemieślnicze,
- Myłof -Klonia - Konigort - rejon o najwyższej atrakcyjności krajobrazowej; pola namiotowe, stacja wodna, rybakówki, baza w zabudowie wiejskiej, obsługa gastronomiczna; zabudowa letniskowa „odsunięta”

od Brdy i Kanału /na północ od Modrzejewa, Dużej Kloni /powstrzymać trend lokalizacji bazy przy Kanale – (-rozwiązanie takie proponują uchwalone plany zagospodarowania przestrzennego),

- Rytel - wielofunkcyjny /turystycznie/ węzeł gminny, „blokada” zabudowy letniskowej w strefie przybrzeżnej, obsługa turystyki wodnej, ruchu tranzytowego /krótkie pobyty/, pensjonaty, motel, infrastruktura sportowa, wypożyczalnie sprzętu rekreacyjnego, gastronomia i usługi; konieczność uporządkowania przestrzenno-funkcjonalnego, wskazana dyslokacja obiektów o innej niż turystyczna funkcja z rejonu przybrzeżnego /przemysł między kanałem i Brdą !/, zagospodarowanie i wyposażenie pola namiotowego; aktywizacja istniejącej, potencjalnej bazy noclegowej,
- Zapędo - Lutom - rejon o bardzo wysokiej atrakcyjności krajobrazowej; baza w gospodarstwach, pola namiotowe, obsługa wędrówek wodnych, wędkarstwa /stanica, rybakówka/, zabudowa letniskowa w oddaleniu od Brdy, w formie skoncentrowanej, nawiązująca przestrzennie do zabudowy wiejskiej, usługi gastronomiczne,

Lokalizacja zabudowy letniskowej może dotyczyć większości rejonów istniejącej sieci osadniczej, na glebach o najniższej bonitacji, z wykorzystaniem istniejącej infrastruktury /komunikacyjnej, wodociągowej, sanitarnej itp./. W zasadach kształtowania krajobrazu, szczególnie w rejonach o najwyższej wartości przyrodniczej, należy wprowadzać zieleń wysoką i krzewy wyłącznie opartą na gatunkach rodzimych. Preferencje lokalizacyjne należy ustalać w zależności od planowanych prac nad infrastrukturą wodno-kanalizacyjną, a wszelka zabudowa w pobliżu jezior i rzek musi posiadać kanalizację /jeżeli gmina planuje wykorzystanie zasobów zgodne z ich wartością przedstawioną w niniejszym opracowaniu/. Powierzchnia działki nie powinna być zbyt duża /ok. 0,1 - 0,12 ha/, podział powinien nawiązywać do struktury krajobrazu, nie figur geometrycznych. Ograniczyć również należy wielkość zespołu działek /ok. 50-60/. Poszczególne zespoły oddzielać pasem zieleni o funkcji krajobrazowej i izolacyjnej.

Równie ważnym elementem rozwoju turystyki jest jej organizacja przestrzenna, umożliwiająca wykorzystanie zasobów. Elementy składowe tego systemu to:

- sieć szlaków, tras, ścieżek turystycznych i edukacyjnych z uwzględnieniem formy penetracji /piesze, rowerowe, konne/, które nie powinny się pokrywać /możliwe łączenie pieszych i rowerowych/,
- różny stopień trudności, długości trasy,
- wprowadzanie tras tematycznych, problemowych, chociaż optymalne jest zachowanie różnorodności tematycznej adekwatnej do zróżnicowania środowiska przyrodniczego,
- czytelne, jednolite /dla danego typu/ oznakowanie z punktami przystankowymi, edukacyjnymi itp., odpowiednio zagospodarowane /zadaszenie, ławki, stoły, kosze/,
- sukcesywne umieszczanie tablic informacyjno-edukacyjnych,
- zagospodarowanie powinno zacząć się od istniejących rejonów koncentracji ruchu turystycznego i bazy turystycznej,
- istotnym elementem tego systemu jest powiązanie go z drogami kołowymi i parkingami przydrożnymi,
- wyznaczanie tras wymaga opinii przyrodnika, leśnika, pracownika Parku Krajobrazowego
- trasy należy przedstawić na mapie oraz w krótkim przewodniku /przewodnikach/; ten typ informacji można wzbogacać merytorycznie i graficznie wraz z rozwojem ruchu turystycznego,

Władze gminy mają świadomość możliwości i potrzeb w zakresie rozwoju turystyki. Zastosowano szereg preferencji dla rozwijających tę formę gospodarki. Skuteczność promocji jest niewielka. Nie ulega wątpliwości / w świetle wielu danych i prognoz/, że zatrudnienie w rolnictwie będzie malało, wiele gleb straci wartość produkcyjną /ekonomicznie/, a intensywny rozwój przemysłu nie jest ani bardzo prawdopodobny ani pożądanym. Poza zastosowanymi metodami pobudzania rozwoju turystyki wskazana jest ingerencja /twórcza/ w system infrastruktury, informacji i promocji oraz organizacji turystyki. Te wielokierunkowe działania /i prawdopodobnie długotrwałe/ powinny dotyczyć:

- skonstruowania dobrego dokumentu planistycznego z wprowadzeniem przynajmniej niektórych sugerowanych w opracowaniu zapisów dotyczących zasad i obszarów chronionych oraz zasad zagospodarowania,
- uporządkowania planistycznego (ale i uporządkowania w dosłownym znaczeniu tego słowa) terenów o szczególnych walorach turystycznych i już zagospodarowanych /np. Rytel, Myłof, Konigort, jez. Ostrowite/,
- przygotowania i stałego propagowania zasad i warunków rozpoczęcia działalności turystycznej /informacje formalno-prawne, sposób organizacji i funkcjonowania infrastruktury turystycznej, potrzeby turystów itp., w porozumieniu z ODR lub innymi instytucjami, np. park krajobrazowy/; najlepszym propagatorem jest osoba prowadząca taką działalność,
- utworzenia ośrodka - centrum informacji i promocji obsługi turystycznej i edukacyjnej z profesjonalną obsadą /jednoosobową!/,
- przygotowanie i zagospodarowanie / w ramach promocji i szkolenia rolników/ małych pól /pola/ namiotowych w odwiedzanych rejonach,

- udzielać porad i wskazywać lokalizację różnych form aktywności turystycznej i usługowej o największym prawdopodobieństwie sukcesu /bary, wypożyczalnie sprzętu, typy niezbędnych usług itp./,
- przygotowanie programu edukacji ekologicznej, np. wg załączonego projektu /przyjęcie założenia, że jednym z promotorów rozwoju turystycznego gminy jest młodzież szkolna i studencka./,
- przygotowanie akcji promocyjnej /w zależności od istniejącej, aktualnej oferty produktów turystycznych/, przede wszystkim w dużych miastach /Trójmiasto, Bydgoszcz; Łódź, Górny Śląsk/,

Podstawą promocji jest przygotowanie pełnego produktu turystycznego, w jakimś rejonie gminy (baza noclegowa, żywieniowa, kilka tras turystycznych, ich opis i mapa), pokazanie innych możliwości spędzania czasu wolnego, również poza terenem gminy oraz przedstawienie aktualnych informacji o wszystkich elementach użytkowania turystycznego (np. „Centrum Turystyczne”).

Tak czy inaczej, chcąc wykorzystać turystykę jako jeden ze strategicznych kierunków i motorów rozwoju mina musi bardziej zdecydowanie, różnymi narzędziami i sposobami wesprzeć jej rozwój. Szereg propozycji zawierają już istniejące opracowania, inne zrodzą się w miarę realizacji strategii i zmian czynników decydujących o rozwoju turystyki i rekreacji¹².

Rozlewisko Wdy

Kierunki i cele strategiczne w dziedzinie użytkowania i ochrony środowiska naturalnego gminy Czersk

CEL STRATEGICZNY I. STAŁY – ZRÓWNOWAŻONY – NIE ZAKŁÓCAJĄCY RÓWNOWAGI EKOLOGICZNEJ ROZWÓJ GOSPODARCZY

CEL OPERACYJNY 1: Realizować zapisy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Czersk z uwzględnieniem założeń i kierunków strategii zrównoważonego rozwoju gminy.

ZADANIA:

1. Tereny nowych inwestycji wyposażać równolegle w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną.
2. Zdecydowanie preferować niewęglowe źródła energii w nowo budowanych obiektach mieszkaniowych oraz wymagać takich rozwiązań w obiektach przemysłowych.
3. Opracować i stosować w zagospodarowaniu terenów nadwodnych strefę niezabudowaną /Studium uwarunkowań..., plany zagospodarowania przestrzennego; powinna ona nawiązywać do lokalnych warunków hydrologicznych i krajobrazowych; nie może to być

¹² Por. rozdział I: cel strategiczny I Cele operacyjny nr 3 oraz cel strategiczny II, cel operacyjny 2

strefa 100 m. proponowana w monografii, ponieważ nie ma ona uzasadnienia przyrodniczego i formalnego.

4. Wydzielić strefy zainwestowania turystyczno-rekreacyjnego z podziałem funkcjonalnym /działki letniskowe, obiekty ogólnodostępne różnej kategorii, usługi towarzyszące, tereny publiczne itp. zarówno w rejonach nadwodnych jak i poza nimi; preferować zabudowę typu drugich domów poza rejonami nadrzecznymi i nadjeziornymi.
5. Wprowadzić zasadę względnej koncentracji zagospodarowania i użytkowania turystycznego wykorzystując istniejącą sieć zainwestowania.

CEL OPERACYJNY 2: Rozwój turystyki jako alternatywny i dopełniający kierunek „specjalizacji” gminy

ZADANIA:

1. Ochrona i rewitalizacja zasobów turystycznych
2. Rozbudowa infrastruktury przyjaznej środowisku naturalnemu
3. Promowanie i wspieranie form tzw. agroturystyki itp.

CEL STRATEGICZNY II

OCHRONA I ODBUDOWA NATURALNEJ „INFRASTRUKTURY ŚRODOWISKA”

CEL OPERACYJNY 1: Ograniczenie wielkości i skutków zanieczyszczeń oraz eksploatacji środowiska

ZADANIA:

1. Ograniczenie emisji zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego w Czersku i w Rytle; jako działania równoległe należy zaproponować: ograniczanie emisji z dużych obiektów /przede wszystkim 4 dających ok.80% wielkości/ oraz ograniczanie emisji z palenisk domowych /działania takie gmina już zapoczątkowała/ poprzez zastąpienie innymi paliwami,
2. Pełne skanalizowanie dużych jednostek osadniczych oraz okolicznych wsi lub wprowadzenie innych form utylizacji ścieków /zgodnie z programem opracowanym przez gminę/; w strefach zlewni bezpośrednich rzek, jezior wprowadzić wymóg kanalizacji /nie „szczelnych” osadników/,
4. Ograniczać natężenie hałasu, poprzez asfaltowanie ulicy Kościuszki w Czersku, na trasie drogi gdańskiej, głównie w miejscowościach Czersk, Ryteł; optymalna jest planowana przez gminę obwodnica; w miarę możliwości lokalizacyjnych wprowadzać zieleń izolacyjną,

CEL OPERACYJNY 2: Działania rewitalizacyjne i proekologiczne zmniejszające dawne szkody

ZADANIA:

1. Dyslokować lub doprowadzić do rozbiórki obiekty wybudowane bez planu zagospodarowania lub niezgodnie z jego ustaleniami; nie stosować zasady czasowego użytkowania obszarów rekreacyjnych z ich dyslokacją.
2. Przeprowadzić rekultywację „starego” wysypiska odpadów,
3. Rewitalizacja Ocypla
4. Rozwijać system segregacji odpadów i zakres recyklingu wg zasad przedstawionych przez J. Hermanna /1998/,

CEL OPERACYJNY 3: Program działań profilaktycznych i edukacyjnych.

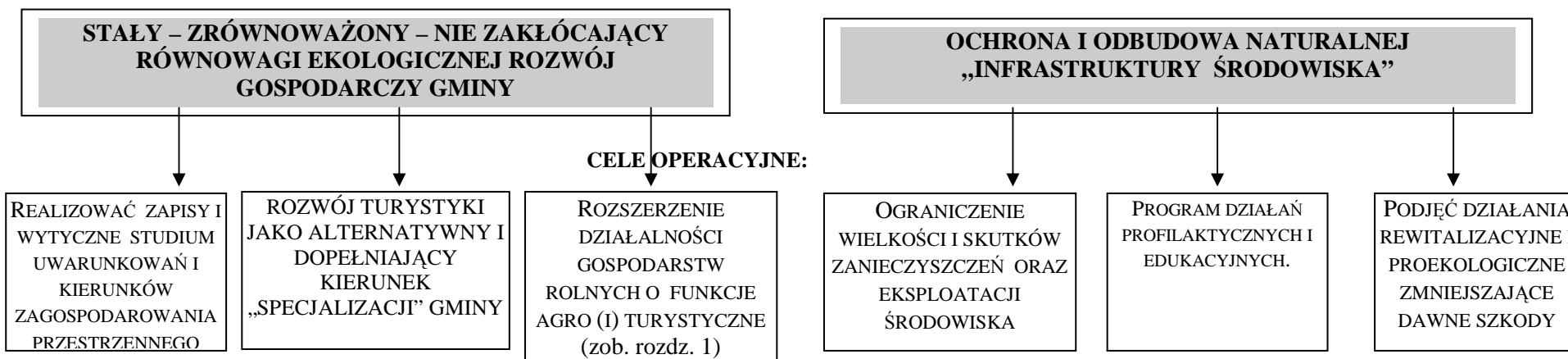
ZADANIA:

1. Wprowadzać zadrzewienia i zalesienia wzdłuż cieków, rowów melioracyjnych, przede wszystkim odprowadzających wody do rzek i jezior, w strefach zboczowych rzek i jezior /głównie Brda w rejonie Zapędowa, Niechwaszcz/ oraz na otwartych terenach rolniczych /poza zwartymi kompleksami leśnymi/,
2. Rozwijać sieć obszarów chronionych /rezerwaty przyrody, park krajobrazowy, użytki ekologiczne / po przeprowadzeniu waloryzacji przyrodniczej/, na obszarach wskazanych wyżej; umożliwi to przejęcie części kosztów związanych z ochroną przez państwo,
3. Wprowadzać system lokalnego monitoringu i poszerzania zakresu monitoringu państwowego,
4. Rozwijać system edukacji ekologicznej w ścisłej korelacji z zainwestowaniem i użytkowaniem turystycznym oraz we współpracy z administracją lasów państwowych i zarządem parku krajobrazowego
5. Kontynuować politykę zadrzewień w Czersku ze zdecydowanym preferowaniem gatunków rodzimych drzew i krzewów, ograniczyć nasadzenia o wyłącznie charakterze ozdobnym.

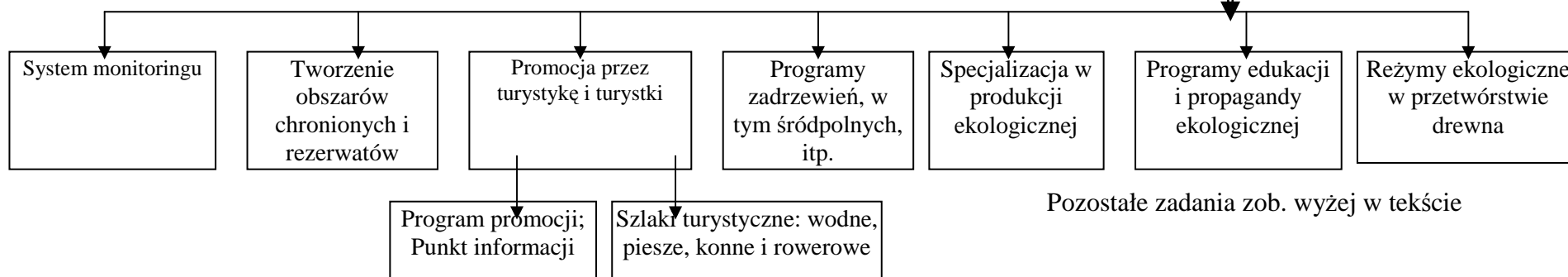
STRATEGIA GMINY CZERSK W DZIEDZINIE UŻYTKOWANIA ŚRODOWISKA NATURALNEGO

MISJA: *Ochrona; rewitalizacja i wykorzystanie naturalnych zasobów i atrakcji środowiska przyrodniczego gminy dla stworzenia jak najlepszych warunków życia mieszkańców i pomyślnego rozwoju gospodarczego i kulturalnego społeczności lokalnej.*

CELE STRATEGICZNE:

ZADANIA I PROJEKTY (przykład):

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

GMINA CZERSK

OCHRONA PRZYRODY I KRAJOBRAZU

IV. STRATEGIE ROZWOJU W DZIEDZINIE EDUKACJI, KULTURY, KULTURY FIZYCZNEJ I SPORTU

ZASADY POLITYKI:

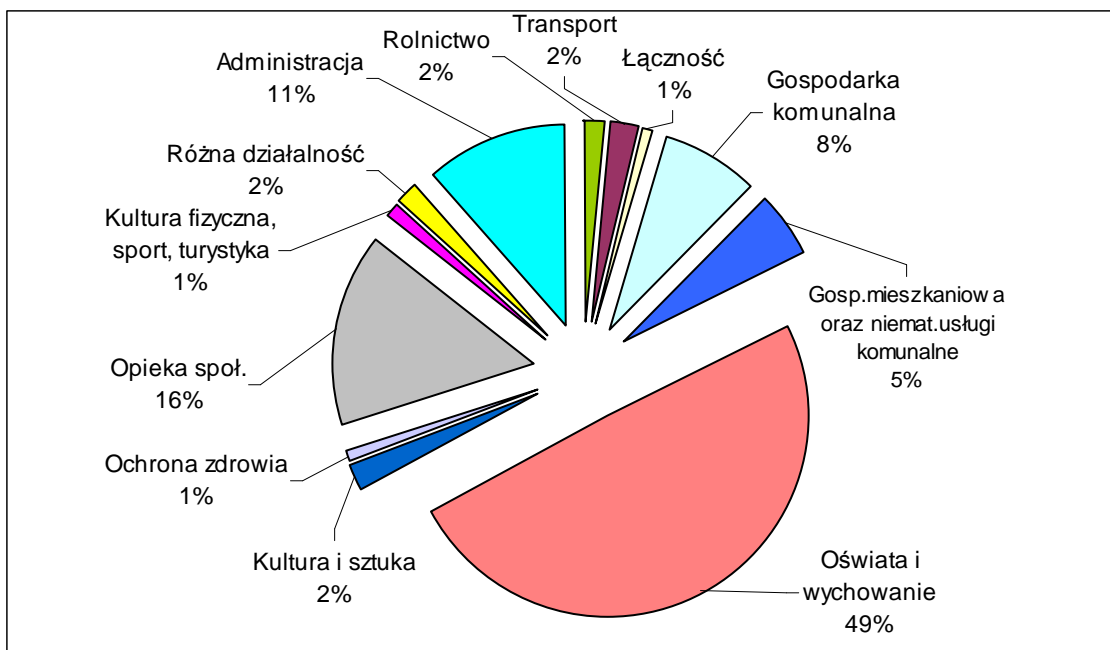
1. Gmina wspiera w pierwszym rzędzie działalność kulturalną i oświatową, która:
  - sprzyja integracji społecznej mieszkańców,
  - sprzyja demokratyzacji i propagowaniu humanistycznych wartości,
  - kultywuje lokalną tradycję i historię,
  - przyczynia się do podniesienia poziomu kulturalnego i edukacji mieszkańców,
  - dotyczy szerokich kręgów społeczności – sprzyja upowszechnieniu potrzeb kulturalnych i edukacyjnych oraz uczestnictwa w kulturze,
  - dotyczy w szczególności młodzieży.
2. Gmina preferuje i premiuje aktywność i twórczość w dziedzinie kultury i oświaty oraz kultury fizycznej (sportu); jako zasadę przyjmuje dofinansowanie działań i zdarzeń, a nie instytucji i ludzi.

3. Wspiera prywatną inicjatywę w tych dziedzinach (także sponsorowanie), kierując się przede wszystkim kryteriami jakościowymi, ale także potrzebami mieszkańców oraz kryteriami ekonomicznymi. (zasada konkurencji i równoprawności podmiotów)

4. Dbą o wzbogacanie lokalnej oferty kulturalnej i oświatowej
5. Nawiązuje i utrzymuje współpracę z innymi (ponadlokalnymi) instytucjami kulturalnymi i oświatowymi
6. Docelowo struktury etatowe i instytucjonalne zastąpione zostaną przez system impresariatów, prywatyzacji poddane zostanie zarządzania i prowadzenie placówek kulturalnych w gminie; stymulowanie bogatszej i ciekawszej oferty kulturalnej poprzez system „grantów” na działalność kulturalną i oświatową
7. Współpracuje w ramach powiatu; regionu i szerzej w skali międzynarodowej (współpraca miast; regionów itp.) celem wzbogacenia i uatrakcyjnienia oferty i obniżenia kosztów.

Synteza diagnozy

Poniższy diagram przedstawia ogólną strukturę wydatków budżetu gminy w 1998 r.

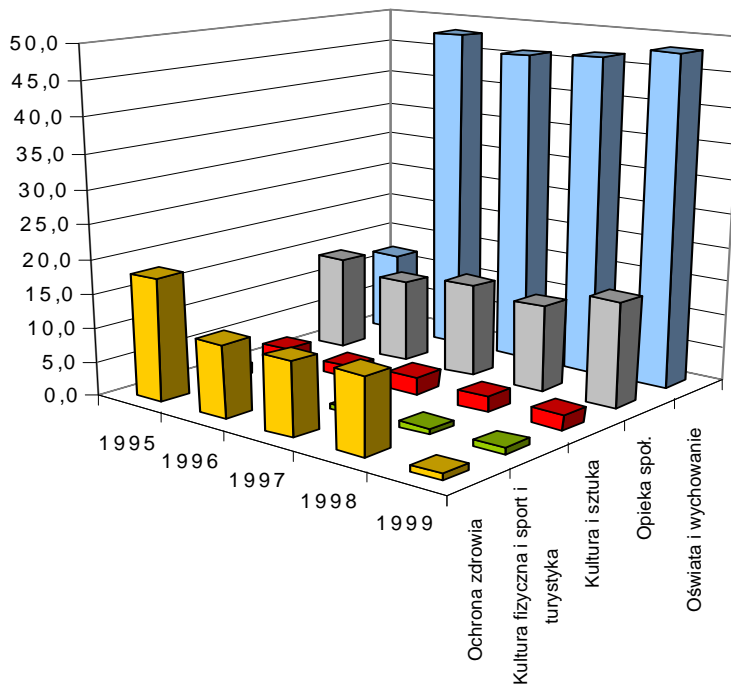

Widzimy, że wydatki sfery socjalnej stanowią prawie $\frac{3}{4}$ budżetu. Jeśli jednak przyjrzymy się tylko tym wydatkom widzimy inne ważne zależności.

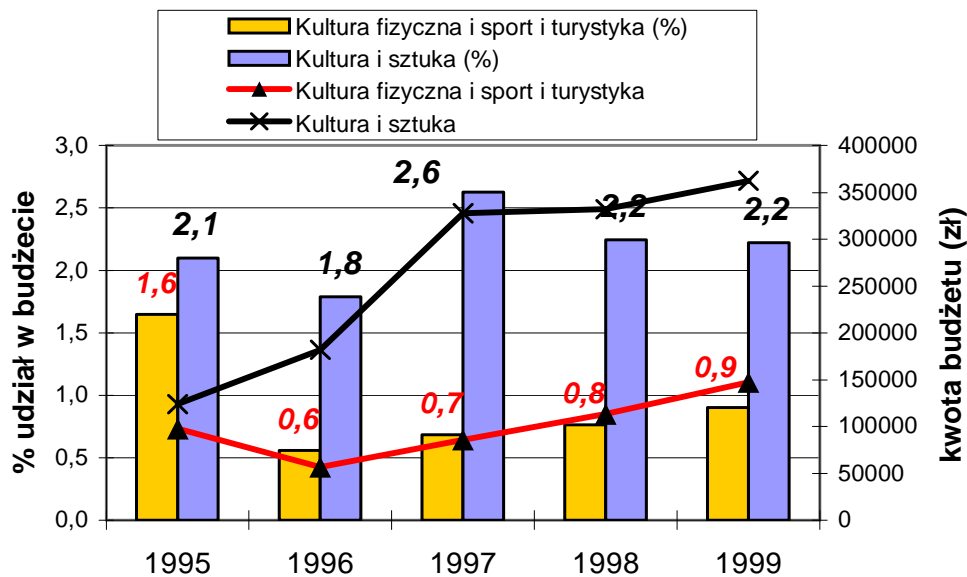
Po pierwsze wydatki na kulturę stanowią nadal znikomą część wydatków; to samo dotyczy kultury fizycznej. Po drugie chociaż widzimy tendencję wzrostową w wielkości bezwzględnej budżetów w działach kultury oraz kultury fizycznej sportu i turystyki, to relatywnie do innych dziedzin tj. % udział w całości budżetu tych wydatków maleje. Rosną natomiast (tak kwotowo jak względnie (%)) budżety opieki społecznej oraz oświaty i wychowania (zob. poniższe wykresy):

Wykres. Udział w % budżetu gminy wydatków na sferę społeczną.

W samej dziedzinie kultury tendencja ta nie jest jednoznaczna. Można jednak powiedzieć, że jej finansowanie z budżetu kultury pozostaje od kilku lat na podobnym poziomie.

Wykres Finansowanie kultury i kultury fizycznej z budżetu gminy w latach 1995 do 1999

Założenia do strategii rozwoju kultury, oświaty i kultury fizycznej miasta i gminy Czersk¹³

Strategia rozwoju sfery społecznej obejmującej kulturę; oświatę i kulturę fizyczną powinna opierać się na kilku wspólnych założeniach dotyczących kosztów i efektów w tej sferze budżetowej i społecznej:

1. Kultura, oświata i rekreacja są i będą dziedzinami „niedochodowymi”, wymagającymi wsparcia ze strony samorządu i pieniędzy którymi dysponuje. Ich owoce zbierany później i nie zawsze są bezpośrednio wymierne.
2. Budżetu nie stać jednak najczęściej na znaczące zwiększenie wielkości nakładów na te dziedziny, zwłaszcza wobec presji pilnych wydatków na infrastrukturę komunalną i pozostałe dziedziny sfery socjalnej (opieka społeczna; zdrowie; bezpieczeństwo). Dlatego należy działać na rzecz obniżania kosztów funkcjonowania instytucji z tych dziedzin; większej efektywności ich działań; finansownia konkretnych przedsięwzięć, a nie tylko etatów i kosztów utrzymywania instytucji i obiektów.
3. Trzeba poszukiwać wsparcia i sponsorowania kultury ale i oświaty (zwłaszcza pozaszkolnej) oraz przedsięwzięć kulturalnych i edukacyjnych, zarówno przez inne fundusze i dotacje jak i sponsoring prywatny itp.
4. Należy także przyjąć zasadę, że konsumenci kultury i edukacji także powinni pokrywać przynajmniej część kosztów (inwestowanie w siebie)
5. Należy w jak najszerszym zakresie współpracować w dziedzinie kultury i oświaty z innymi samorządami i instytucjami. Przynosi to oszczędności, ale często także właśnie większe efekty kulturowe i edukacyjne i „rzeczowe”.
6. Większy nacisk należy położyć na informację i promocję kultury i edukacji oraz przygotowanie do uczestnictwa w kulturze. Poszukiwać form integrujących oba aspekty: oświatowy i kulturalny
7. W znacznie większym stopniu także w kulturze i edukacji można i trzeba sięgać do lokalnych zasobów, tradycji i wzorów. Każda autentyczna kultura ma swoje korzenie, a lokalne środowisko jest ich naturalną głębą. Najefektywniej uczyć można właśnie na bliskich społeczności wzorach i doświadczenia.

¹³ Ze względu na zasadnicze podobieństwo problematyki w sferze dziedzin społecznych: oświaty; kultury i kultury fizycznej z rekreacją proponujemy wspólne im zasady i wytyczne strategii rozwoju. Dalej omawiamy je oddzielnie i uwzględniamy oczywiste różnice między nimi.

Poniżej, jako uzupełnienie diagnozy, zbiorcze zestawienie instytucji i innych elementów „infrastruktury społecznej” w gminie Czersk z podziałem na sołectwa. jego uzupełnieniem jest część graficzna (mapy) „Studium uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta Czersk”.

INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA W GMINIE CZERSK

SOŁECTWO	DZIEDZI NA	Kultura (GOK; WOK; świetlice; bibl., itp.); religia		Szkoły Podstwowe (SP); gimnazja (G); przedszkola (P); inne instytucje oświatowe			Służba zdrowia; opieka społeczna		Inne instytucje społeczne itp..				Usługi itp.			
	Liczba mieszkańc ów	Placówki i instytucje kulturalne	kościół(K) kaplica (kl)	placówki	liczba dzieci	perso nel	placówki	perso nel	OSP; KGW		LZS; kluby, itp.	stow. społ. Kultur	poczta P punkty skupu (S)	sklepy		usługi rzemieśln. Transp.
														spożyw czy	wielobr anż.	
Czersk	9564	X	K	2xSP, 1xG, 2xP	1904	125 +36	3xX	82+5	X	X	X	X	P	61	48	238
Będźmierowice	492	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	1	-	4
Gotęp	763	-	-	1xSP	113	7+3	-	-	X	-	-	-	P (S)	-	2	8
Gutowiec	471	-	-	1xSP	20	3+1	-	-		X	X	-	S	-	3	5
Klaskawa	311	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	3XS	-	1	2
Krzyż	683	-	(kl)	1xSP	60	10+2	-	-		X	X	-	2XS	-	2	9
Kurcze	275	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	3XS	-	1	3
Lipki	630	-	-	1xSP2kl	32	2+0,5	-	-	X	-	-	-	S	-	1	7
Łąg Kolonia	552	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	1	-	6
Łąg	1246	X	K	1xSP	258	23+5,5	X	4	X	X	X	-	P S	6	6	26
Łubna	317	-	-	1xSP3kl	30	2+0,5	-	-	X	-	-	-	-	1	-	5
Mokre	249	-	K	-	-	-	-	-	X	-	-	-	S	1	-	4
Malachin	574	-	-	1xSP3kl	38	3+0,5	-	-	X	-	-	-	-	-	1	8
Odry	632	-	K	1xSP	22	2+1	-	-	X	X	X	-	S	-	2	12
Rytel	2405	X	K	1xSP 1xP 1xG	463	31+11	X	4	X	X	X	X	P 5XS	9	10	37
Wieck	157	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	S	1	1	3
Zapędowo	223	-	(kl)	1xSP6kl	49	8+2	-	-	X	X	X	-	2XS	-	1	4
Złotowe	962	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	S	2	2	7
RAZEM	10942 +9564	-	-	-	2989	216 +63	-	87+8	-	-	-	-	-	61+13	48+32	238+150

Dane na dzień 31.08.2000r

STRATEGIA GMINY CZERSK W DZIEDZINIE EDUKACJI

Ten dział w ramach strategii rozwoju gminy opracowywany był przez kilku podzespołów. Uznano zgodnie, że edukacja w jak najszerszym rozumieniu, a więc obejmująca: oświatę szkolną i pozaszkolną, edukację dorosłych kształcenie i zdobywanie wiedzy w każdej formie i miejscu, również w życiu codziennym jest jednym z najważniejszych celów i zarazem warunków rozwoju.

Tak rozumiana edukacja nakierowana powinna być na trzy główne zadania:

1. Nowoczesną, nadążającą za wymogami współczesnego świata, oświatę szkolną przygotowującą do pracy i ułatwiającą znajdowanie i podejmowanie dobrej pracy.
2. Uczenie się i dokształcanie praktycznie wszystkich, nieodzowne w szybko zmieniającym się świecie.
3. Uczenie się demokracji i obywatelskiej odpowiedzialności za siebie, swoje otoczenie i sprawy publiczne.

Powszechna edukacja ma na celu pomóc mieszkańcom:

- Lepiej rozumieć współczesny świat i zmiany w nim zachodzące
- Nauczyć się go „obsługiwać” i korzystać z nowych możliwości (zwłaszcza w sferze współczesnej kultury masowej i na rynku pracy)
- Nauczyć się bronić przed niechcianymi zmianami, a wspierać pożądane
- Nauczyć się przedsiębiorczości i aktywności ekonomicznej i społecznej, zapewnienie realnego współudziału w sprawowaniu władzy samorządowej. Ważnie na szczeblu małych wspólnot lokalnych jest to realnie możliwe.

Celom tym podporządkowaliśmy trzy strategie działania, które skrótowo nazwane zostały:

CEL STRATEGICZNY 1: Rozwój oświaty priorytetem gminy - DOBRA SZKOŁA

CEL STRATEGICZNY 2: Wsparcie społeczności dla systemu oświaty i jego reform

CEL STRATEGICZNY 3: Edukacja przygotowuje do życia we współczesnym świecie

W trakcie prac nad strategią wypracowano też cele operacyjne traktowane jako możliwe sposoby realizacji celów strategicznych. Dla każdego celu operacyjnego opracowano też konkretne projekty - rozumiane tu jako zamknięte zadania zgodne z zapisami misji oraz zmierzające do osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych. Część tych projektów już jest w trakcie realizacji, inne czekają dopiero podjęcia. Jeszcze inne najpewniej dopiero się urodzą

Jest jak najbardziej naturalne - wręcz pożądane i tu wprowadzanie nowych projektów, zadań lub nawet celów operacyjnych i strategicznych w miarę powstawania nowych pomysłów lub w wyniku zmiany warunków zewnętrznych, wewnętrznych, potrzeb, aspiracji, czy stanu samej oświaty w gminie Czersk.

Dobra szkoła to niewątpliwie klucz dla całego systemu edukacja w gminie i realizacji misji w tym zakresie.

Świadomość tego wśród mieszkańców gminy wykazały badania sondażowe i waga jaką problematyce gminnej oświaty nadawano w większości dyskusji, nie tylko w zespołach merytorycznie zajmujących się tymi zagadnieniami.

Za najpilniejsze i najważniejsze uznano następujące cele operacyjne:

1. WDRAŻANIE REFORMY OŚWIATY
2. POPRAWA WARUNKÓW NAUCZANIA
3. PODNOSZENIE POZIOMU NAUCZANIA
4. STWORZENIE STABILNEGO SYSTEMU FINANSOWANIA I WSPIERANIA OŚWIATY GMINNEJ

CEL OPERACYJNY 1:   MODERNIZACJA I DOSKONALENIE SYSTEMU

SZKOLNEGO ZGODNIE Z REFORMĄ OŚWIATY

ZADANIA:

- Dostosowanie struktury szkolnictwa do potrzeb, możliwości i założeń reformy.**
- Optymalizacja sieci szkół wszystkich szczebli (kontynuacja reformy)**
- Rozbudowa i modernizacja LO w Czersku**
- Wzmocnienie kadrowe, sprzętowe itp. szkół pozostałych, zagospodarowanie zbędnych
- Opracowanie i wdrożenie systemu edukacji; opieki i terapii dla uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych
- Racjonalizacja i doskonalenie systemu wychowania przedszkolnego (także prywatyzacja)
- Współpraca z instytucjami oświatowymi i kulturalnymi (szkoły wyższe, teatr, placówki, kulturalne i naukowo- badawcze itp.)
- Dostosowanie szkolnictwa ponad podstawowego (zawodowego) do potrzeb rynku i aspiracji młodzieży
- Zwiększenie organizacyjnych i funkcjonalnych związków szkół za swoim środowiskiem:
- Większa aktywność Rad Szkół i Rad Rodziców, Samorządów uczniowskich itd. Również w sprawach bytowych i organizacyjnych .

CEL OPERACYJNY 2 : POPRAWA WARUNKÓW NAUCZANIA

ZADANIA:

- Poprawa stanu i modernizacja bazy materialnej szkół: boiska; sale
  - Modernizacja i zmiana systemów ogrzewania szkół
  - Remonty i rozbudowa szkół
  - Remonty i modernizacja bazy szkół: boiska; sale; sanitariaty
- Zgromadzenie i uruchomienie środków na wyposażenie szkół:
- Działania i rozwiązania organizacyjne poprawiające i uatrakcyjniające warunki nauczanie
  - bezpieczne dojazdy do szkół
  - szkoła otwarta i bezpieczna: realizacja programów profilaktycznych (ad. agresji; narkomanii)
  - współpraca szkół, przygotowanie odpowiednich programów i umów współpracy (także regionalnej i zagranicznej)
  - lekcje wyjazdowe, w plenerze, zielone szkoły, itp.

CEL OPERACYJNY 3: PODNOSZENIE POZIOMU NAUCZANIA

ZADANIA:

- Podnoszenie poziomu kadry nauczycielskiej oraz innych pracowników oświaty:
  - opracowanie programu i harmonogramu dokształcania i doskonalenia zawodowego nauczycieli
  - stworzenie systemu stypendialnego dla młodych nauczycieli
  - zatrudnienie nowych nauczycieli o możliwie najwyższych kwalifikacjach w potrzebnych aktualnie specjalnościach (nauka języków obcych; podstaw marketingu, agrobiznesu, rolnictwa ekologicznego itp. pracy na nowoczesnym sprzęcie itp.
  - stworzenie systemu premiowania i motywowania do dobrej pracy nauczyciela
  - współpraca z rodzicami i instytucjami w tym celu.
- Współpraca z instytucjami oświatowymi, kulturalnymi itp. (patronat lub inne formy współpracy ze szkołami np. dobrej szkoły średniej, a nawet wyższej, firmy itp.
- Bieżące modernizowanie programów nauczania i przystosowanie ich do potrzeb i wymagań czasów współczesnych.
- Stworzenie systemu stypendialnego dla najzdolniejszych uczniów
- Dostępność dla wszystkich uczniów specjalistów szkolnych: pedagogów, psychologów, logopedy, itp.

- Rozwój w Czersku szkół ponad podstawowych (także we współpracy z sąsiednimi gminami)
- Rozpoznawanie potrzeb rynku i aspiracji młodzieży; konsultacje z sąsiednimi gminami w sprawie ewentualności wspólnej nowoczesnej i dobrej szkoły średniej o profilu ogólnym oraz z niezbędnymi specjalnościami dla środowiska i lokalnego rynku pracy,

CEL OPERACYJNY 4: RACJONALIZACJA SYSTEMU FINANSOWANIA I WSPIERANIA OŚWIATY GMINNEJ

Zadania i projekty:

- Stworzenie systemu finansowania oświaty szkolnej uwzględniającego liczbę uczniów i racjonalne koszty nauczania np. formuła tzw. bonu edukacyjnego, itp.
- Wsparcie pozabudżetowe: sponsorzy i granty na nowoczesne wyposażenie szkół, patronat bogatych firm; zakup sprzętu sportowego; komputerowego i dydaktycznego, itd.
- Fundusze stypendialne dla nauczycieli i uczniów
- Zapewnienie dobrej opieki medycznej dla uczniów w szkołach
- Poszerzenie funkcji instytucji oświatowych i kulturalnych –ich wzajemne dopełnianie się.
- Aktywne poszukiwanie innych źródeł i sposobów pomocy szkole i oświacie w gminie

Poniższy schemat ilustruje skrótowo strategię gminy Czersk w dziedzinie Edukacji

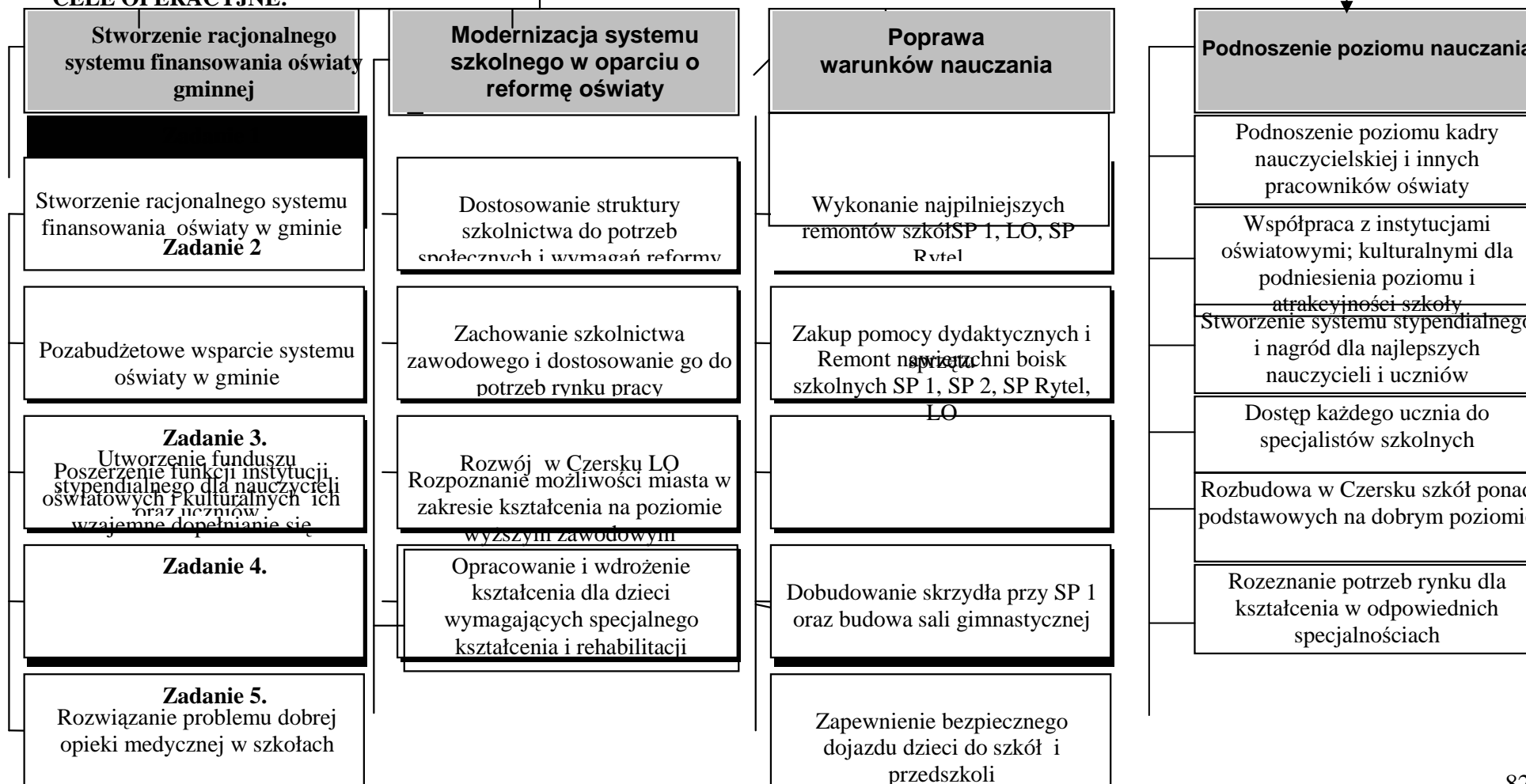
STRATEGIA GMINY CZERSK W DZIEDZINIE EDUKACJI

Misja: System oświaty przygotowujący do życia we współczesnym świecie: pracy, kultury i aktywnego uczestnictwa tak w życiu lokalnej społeczności jak i społeczności globalnych.

CELE STRATEGICZNE

1. Przygotowanie młodego pokolenia do kreatywnego życia we współczesnym świecie
2. Pozyskanie społeczności lokalnej do udziału w reformach
3. Rozwój oświaty - priorytetem gminy

CELE OPERACYJNE:

IX. strategia gminy czersk w dziedzinie kultury***MISJA: Powszechny dostęp do kultury i informacji;
aktywne uczestnictwo w kulturze; rozwój
lokalnego dziedzictwa kulturowego.***

W dziedzinie kultury w wyniku prac grupy i dyskusji jako cele strategiczne określono:

1. Upowszechnienie kultury i uczestnictwa w kulturze
2. Budowanie tożsamości kulturowej

CEL STRATEGICZNY I: UPOWSZECHNIENIE KULTURY I UCZESTNICTWA W KULTURZE**X. CEL OPERACYJNY 1: BUDOWANIE I MODERNIZACJA INSTYTUCJI I BAZY
infrastruktury kulturalnej****ZADANIA:**

1. Inwentaryzacja infrastruktury kulturalnej gminy. Opracowanie koncepcji i programu jej funkcjonowania.
2. Przygotowanie koncepcji i projektu nowoczesnego i wielofunkcyjnego Miejskiego (gminnego) Centrum Kultury i Oświaty łączącego obecne funkcje MGOK, nowoczesnej szkoły środowiskowej, sali widowiskowej, spotkań, itp. funkcje edukacyjne, kulturalne i rozrywkowe
3. Rozbudowa i modernizacja na Miejskie Centrum MGOK i domów kultury w Rytlu i Łągu
4. Opracowanie nowej oferty gminnych instytucji kultury i poszerzenie i modernizacja ich funkcji kulturalno-oświatowych (Czersk; Rytel; Łąg; ale i inne)
5. Budowa biblioteki w Czersku
6. Utworzenie muzeum w Czersku
7. Utworzenie w oparciu o rezerwat "Kręgi Kamienne" muzeum archeologiczno – przyrodniczego w Odrach

CEL OPERACYJNY 2: BARDZIEJ EFEKTYWNA ORGANIZACJA DZIAŁALNOŚCI KULTURALNEJ**ZADANIA:**

1. Wspólna organizacja imprez i prowadzenie instytucji kultury (powiat; porozumienia gminne)
2. Współpraca szkół; klubów; stowarzyszeń i samorządu w dziedzinie kultury i oświaty (organizacja imprez; itp.).
3. Wspieranie inicjatyw prywatnych i lokalnego „rynku kultury”

CEL OPERACYJNY 3: STWORZENIE WARUNKÓW FINANSOWYCH ROZWOJU KULTURY**ZADANIA:**

1. Utworzenie Funduszu Rozwoju Kultury (w ramach gminy i powiatu)
2. Pozyskiwanie sponsorów do organizacji stałych i masowych imprez
3. Ubieganie się o dotacje; granty; fundusze itp. na cele kulturalne, oświatowe itp.
4. Rozwiązania strukturalne i organizacyjne obniżające koszty i podnoszące efektywność działań jak: prywatyzacja instytucji i zarządzania; impresariat; konkursy ofert na prowadzenie działalności kulturalnej itp.

CEL OPERACYJNY 4: ATRAKCYJNA OFERTA KULTURALNA i UŁATWIENIE DOSTĘPU DO KULTURY**ZADANIA:**

1. Współpraca z instytucjami z zewnątrz (teatry; muzea; galerie; zespoły muzyczne, itp.)
2. Szersza i elastyczna oferta istniejących instytucji kultury itp.
3. System grantów dla najlepszych propozycji oraz formuła impresariatu

4. Wymiana kulturalna: między gmina; międzyregionalna; międzynarodowa itp.
5. Organizacja masowych imprez kulturalnych; sportowych; rekreacyjnych itp.
6. Powszechnie dostępne obiekty kulturalne; sportowe i rekreacyjne (ścieżki rowerowe; zdrowia; dla rolkarzy itp.)
7. Informacja i promocja kultury, organizacja imprez wyjazdowych

CEL STRATEGICZNY II: BUDOWANIE LOKALNEJ TOŻSAMOŚCI KULTUROWEJ

CEL OPERACYJNY 1: ODBUDOWANIE LOKALNEJ TRADYCJI I KULTURY

Chodzi o przywrócenie społeczności jej prawdziwych źródeł tożsamości społecznej, przeciwstawieniu się dominacji „kultury masowej. Tylko na takich autentycznie własnych podstawach kulturowych można skutecznie dążyć do zlikwidowania wciąż istotnego dystansu cywilizacyjnego i kulturowego w stosunku do innych, zwłaszcza miejskich środowisk i przełamanie kompleksu prowincji kulturalnej. Posiadając własny „życiorys” , kulturowe korzenie i oblicze można w pełni uczestniczyć w innych ” biografiach kulturalnych”, w tym w kulturze „wyższego rzędu”, a także własnej lokalnej i ludycznej. Chodzi więc także o rozwój instytucji i organizacji kulturalnych, odbudowanie bądź ożywienie kultury i tradycji miejscowych, odbudowanie tożsamości kulturowej społeczeństwa, gwary, elementów stroju, akcentu itp. Przede wszystkim jednak trzeba znać własną przeszłość społeczną i kulturową.

ZADANIA:

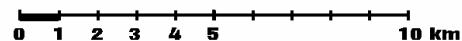
- Przywracanie najlepszych kart z własnej tradycji i historii:
  - historia lokalna w programach szkolnych
  - imprezy okolicznościowe
  - miejsca pamięci i tradycji
  - rozwój organizacji społecznych zwłaszcza towarzystw lokalnych (Stowarzyszenie Kulturalne Miłośników Tradycji Czeska i inne, Bractwa Kurkowe, strzeleckie, cechy rzemiosł, związki kupieckie itp.)
  - Lokalne kroniki i dokumentacja przeszłości
- Przywrócenie miejsc symbolicznych i ew. wykreowanie nowych, „pomniki”

CEL OPERACYJNY 2: ROZBUDZENIE AKTYWNOŚCI, POTRZEB I ASPIRACJI KULTURALNYCH

ZADANIA:

1. Rewitalizacja i nobilitacja lokalnej i regionalnej kultury i tradycji
2. Promowanie dobrych wzorców kulturalnych (obyczaje; kultura materialna; tradycje)
3. Powołanie, reaktywowanie i ożywienie działalności stowarzyszeń i organizacji kulturalnych itp.
4. Powołanie Stowarzyszenia Kulturalnego Miłośników Tradycji Czerska
5. Program edukacji szkolnej i powszechnej w zakresie kultury

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO **GMINA CZERSK**

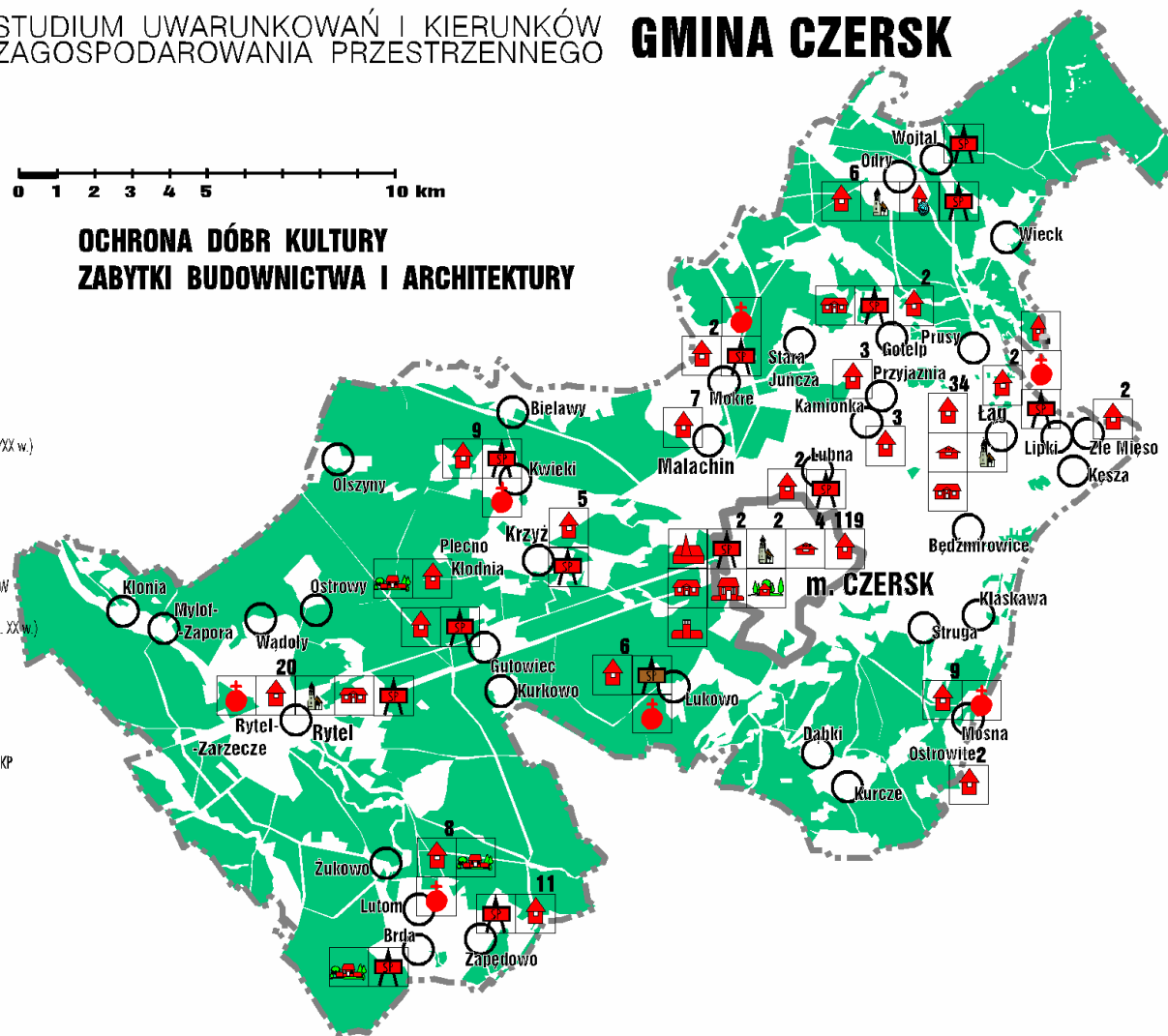

**OCHRONA DÓBR KULTURY
ZABYTKI BUDOWNICTWA I ARCHITEKTURY**

LEGENDA

- LASY
- MIEJSCOWOŚCI
- GRANICE GMINY
- MUROWANE BUDYNKI SZKÓŁ (XIX/XX w.)
- DREWNIANE BUDYNKI SZKÓŁ
- PRZEDSZKOLE (pocz. XIX w.)
- ZESPOŁY MUROWANYCH KOŚCIOŁÓW
- BUDYNEK SĄDU GRODZKIEGO (pocz. XX w.)
- RATUSZ (pocz. XX w.)
- BUDYNEK POCZTY (pocz. XX w.)
- MUROWANE ZESPOŁY DWORCÓW PKP
- MŁYN WODNY
- MŁYN
- KAPLICZKA
- DOM
- ZESPÓŁ DWORSKI
- WIEŻENIE (pocz. XX w.)

4 ILOŚĆ OBIEKTÓW

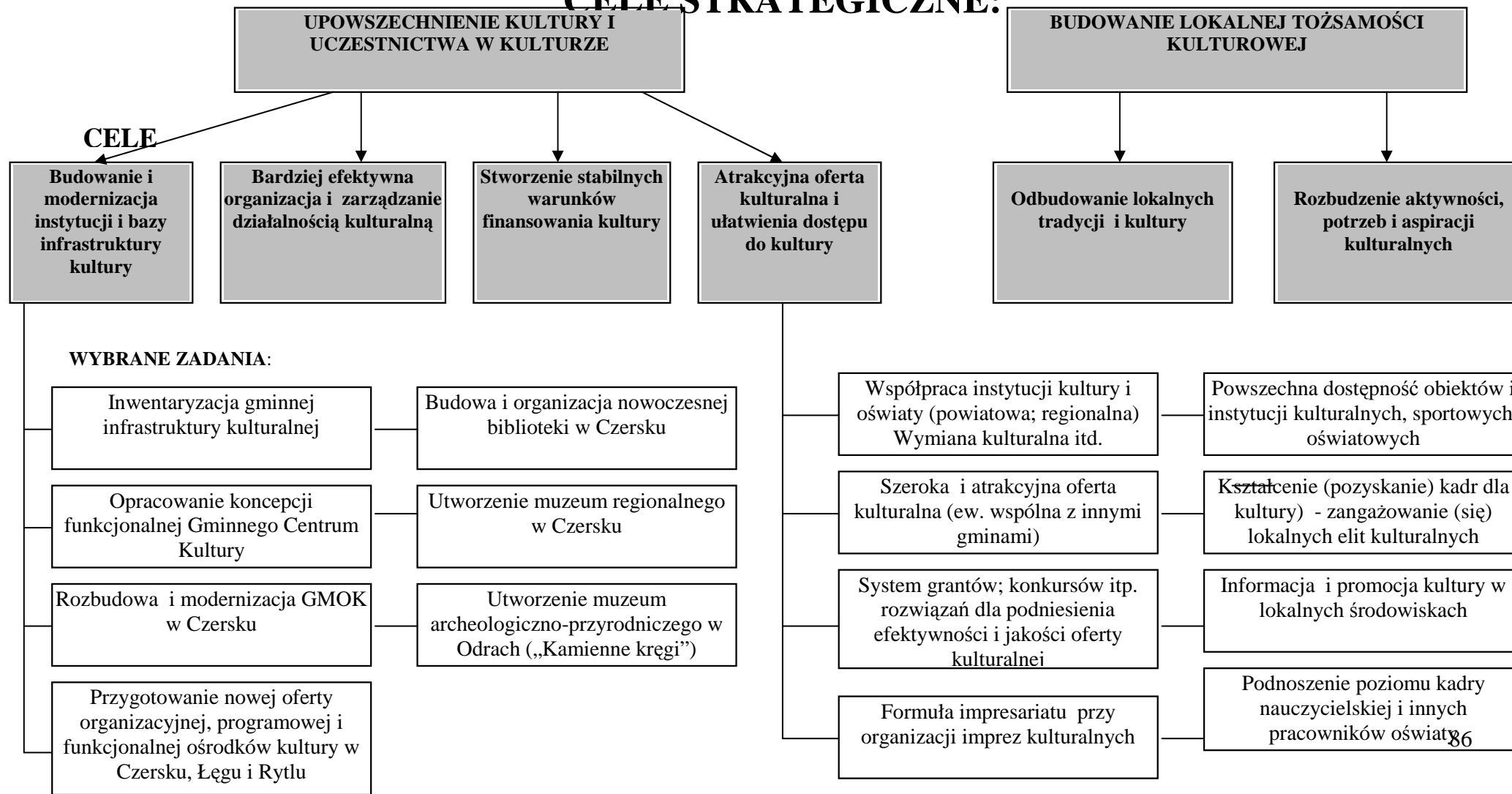

Opracowanie - WBPP w Bydgoszczy - w latach 1996 - 1999.

STRATEGIA GMINY CZERSK W DZIEDZINIE KULTURY

MISJA *Powszechny dostęp do kultury i informacji; aktywne uczestnictwo w kulturze; rozwój lokalnego dziedzictwa kulturowego.*

CELE STRATEGICZNE:

STRATEGIA GMINY CZERSK W DZIEDZINIE KULTURY FIZYCZNEJ I REKREACJI

MISJA: *Zdrowi i sprawni mieszkańcy aktywne uczestniczący w rekreacji sporcie i turystyce*

W wyniku prac zespołów za priorytety w dziedzinie sportu i rekreacji uznano następujące

CELE STRATEGICZNE:

1. **Wdrożenie społeczeństwa do rekreacji i aktywnego wypoczynku**
2. **Polepszenie bazy do uprawiania sportu i rekreacji**
3. **Integracja środowiska poprzez sport**

Ich realizacji służyć mają następujące **cele operacyjne:**

1. **Budowa, rozbudowa i modernizacja obiektów i urządzeń sportowych w Czersku i wsiach**
2. **Promocja sportu i rekreacji; propaganda pro zdrowotna**
3. **Stworzenie atrakcyjnej oferty i „systemu” imprez dla mieszkańców w każdym wieku**

ZADANIA:

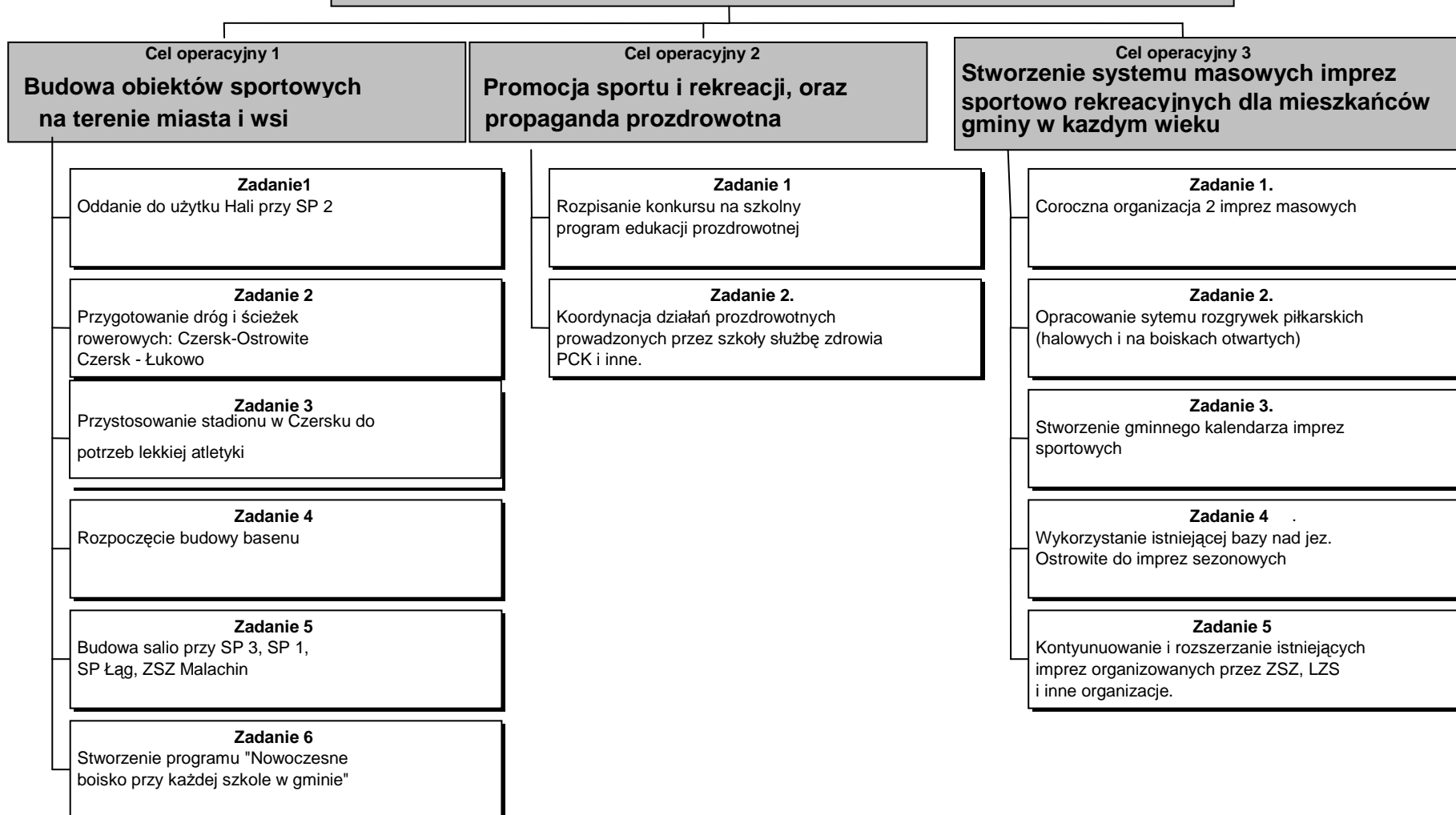
- zakończenie budowy hali sportowej w Czersku,
- budowa sal sportowych w Łęgu, Gotelpiu,
- budowa basenu pływackiego w Czersku,
- budowa kąpieliska w Rytlu,
- budowa parku rekreacyjnego w Czersku,
- modernizacja i rozbudowa stadionu miejskiego w Czersku, boisk sportowych w Rytlu, Łęgu i innych miejscowościach,
- dążenie do poprawienia bazy dydaktycznej szkół nie gminnych , budowa nowej szkoły średniej,
- stworzenie systemu i kalendarza masowych imprez sportowo rekreacyjnych dla mieszkańców gminy w każdym wieku,
- budowa obiektów sportowych na terenach wiejskich oraz w mieście,
- rozwój systemu propagandy pro zdrowotnej,
- lepsze wykorzystanie i zwiększenie dostępności istniejących obiektów,
- system sponsoringu imprez, obiektów i sprzętu,
- warunki dla rozwoju prywatnej i społecznej inicjatywy w dziedzinie sportu i rekreacji:
  - a/ wspieranie klubów i stowarzyszeń sportowych, rekreacyjnych i turystycznych,
  - b/ prywatne obiekty i instytucje sportowo –rekreacyjne i ich działania na rzecz podnoszenia powszechnej kultury fizycznej i rekreacji (siłownie; salony odnowy biologicznej; kręgielnie; korty itp.)
- rozwój sportów oraz dziedzin rekreacji i turystyki w oparciu o naturalne walory środowiska: żeglarstwo; kajakarstwo; i inne sporty wodne,
- wypromowanie szlaków wodnych (turystyka kajakowa) Brdy i Wdy (pomysł „Szlaku J.P.II”)
- rozwój bazy sportów wodnych -jezioro Ostrowite,
- przygotowanie i promowanie szlaków dla turystyki pieszej; rowerowej i konnej (bazy noclegowe i biwakowe),
- utworzenie klas sportowych przy SP nr 1 oraz Gimnazjum w Czersku.

STRATEGIA GMINY CZERSK W DZIEDZINIE KULTURY FIZYCZNEJ I REKREACJI

MISJA: Zdrowi i sprawni mieszkańcy aktywnie uczestniczący w rekreacji sporcie i

Cele strategiczne:

1. Wdrożenie społeczeństwa do rekreacji i uświadomienie potrzeby ruchu
2. Polepszenie bazy do uprawiania sportu i rekreacji
3. Integracja środowiska poprzez sport

STRATEGIA GMINY W DZIEDZINIE BEZPIECZEŃSTWA

Misja: *Rzeczywiste bezpieczeństwo wszystkich mieszkańców gminy i miasta Czerska i poczucie bezpieczeństwa*

ZASADY POLITYKI:

1. Osobiste bezpieczeństwo każdej osoby priorytetem systemu bezpieczeństwa w gminie
2. Dwutorowość działań:
  - a/ profilaktyka; edukacja; pouczenia; szkolenia itp.
  - b/ konsekwentne i bezstronne działania represyjne itp.
3. Sprawność; profesjonalizm i dyscyplina służb instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo w gminie
4. Szeroka współpraca i współdziałanie z mieszkańcami
5. Formy samopomocy w dziedzinie bezpieczeństwa (sąsiedzkiej itp.)
6. Lokalne przepisy porządkowe itp.

ZAŁOŻENIA I KIERUNKI STRATEGII

Zapewnienie mieszkańcom gminy bezpieczeństwa, to przede wszystkim:

- ◆ Zmniejszenie codziennych zagrożeń w miejscu zamieszkania, pacyfikację lub znaczne ograniczenie zachowań przestępczych i społecznych.
- ◆ Przeciwdziałanie zagrożeniom jakie niesie współczesna cywilizacja od zagrożeń kulturowych, zagrożenia systemów wartości, poprzez zagrożenia chorobami społecznymi, po zagrożenie środowiska naturalnego człowieka.
- ◆ Także działania na rzecz bezpieczeństwa socjalnego: zapewnienia dobrej pracy, godziwych warunków mieszkaniowych, zabezpieczeń zdrowotnych, zabezpieczenia na starość.
- ◆ Zapewnienia przestrzegania podstawowych praw obywatelskich: własności prywatnej, prawa do intymności w życiu osobistym, wolności wypowiedzi, wyznania, wyboru -utrzymania i odwołania swoich reprezentantów w lokalnych władzach, itp.

Dlatego za strategiczne cele w obszarze bezpieczeństwa w gminie Czersk uznano:

1. **Zwiększenie rzeczywistego i odczuwanego bezpieczeństwa mieszkańców gminy.**
2. **Skuteczna profilaktyka i edukacja w obszarze bezpieczeństwa**
3. **Aktywizacja i samopomoc społeczna dla bezpieczeństwa.**

W ramach realizacji tych priorytetów strategii bezpieczeństwa mieszkańców miasta i gminy Czersk grupa zajmująca się m. in. bezpieczeństwem założyła następujące cele operacyjne.

1. Lepsze wyposażenie techniczne policji (m.in. łączność) i zwiększenie liczby etatów w komisariacie Policji w Czersku
2. Organizacja rewirów policyjnych, zintensyfikowanie i zw. skuteczności jej pracy
3. Wdrażanie programu „Bezpieczne Miasto”:
4. Opracowanie i realizowanie programów profilaktyki i edukacji w wielu dziedzinach w obszarze bezpieczeństwa (jak: bezpieczeństwo na drogach; w szkołach; majątkowe; przeciwpożarowe)
5. Poprawa bezpieczeństwa wsi letniskowych
6. Rozbudowa bazy OSP i poprawa jakości wyposażenia
  - budowa nowej remizy OSP w Czersku, Będźmierowicach
  - rozbudowa i modernizacja istniejących obiektów w innych miejscowościach gminy
  - zakup sprzętu przeciwpożarowego w tym nowych samochodów ratowniczo – gaśniczych

ZADANIA (wybrane):

- Analiza przestępczości i patologii na terenie gminy –opracowanie mapy zagrożeń
- Opracowanie programu profilaktyki i zmniejszania skutków anomalii społecznych
- Szkolenia, przekwalifikowanie się i inne aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu
- Współpraca szkoły z domem rodzinnym, parafiami i innymi instytucjami w środowisku

- Pomoc sąsiedzka
- Wprowadzenie systemu video-monitoringu miasta Czerska
-

STRATEGIA GMINY W DZIEDZINIE OPIEKI ZDROWOTNEJ I POMOCY SPOŁECZNEJ

ZASADY POLITYKI:

1. Cały system opieki społecznej i zdrowotnej podporządkowany jest ochronie zdrowia, poczuciu fizycznego bezpieczeństwa i wygodzie pacjenta
2. Podstawową opieką medyczną objęci wszyscy mieszkańcy gminy.
3. Zagwarantowana pomoc społeczna i opieka dla każdego kto jej potrzebuje
4. Wpierw zapobiegać, uczyć, itp.
5. Propagowanie form samopomocy społecznej
6. Wspieranie prywatyzacji usług
7. Racjonalizacja kosztów i organizacji
8. Kontrola społeczna i środowiskowa
9. Współpraca i dopełnianie się instytucji pomocowych (zawodowych społecznych, pozarządowych, prywatnych itd.)

CELE STRATEGICZNE:

1. **Zapewnienie świadczeń ludności w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej i pomocy doraźnej.**
2. **Wspieranie organizacji i instytucji pozarządowych i samopomocowych rozwiązujących problemy społeczne.**

CELE OPERACYJNE:

1. **Lepsza organizacja i realizacja reformy służby zdrowia**
  - Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Czersku
  - Pomoc Doraźna w Czersku
  - Wiejski Ośrodek Zdrowia - Łąg
  - Wiejski Ośrodek Zdrowia – Rytel
  - Laboratorium
  - USG – pracownia
- 2 **Lepsza dostępność i sprawność obsługi pacjentów placówek służby zdrowia**
- 3 **Większy zakres usług i świadczeń (lekarze i gabinety specjalistyczne itp.)**
- 4 **Poradnictwo, leczenie, profilaktyka**
- 5 **Utworzenie Centrum Ratowniczo-Diagnostycznego**
- 6 **Pozyskanie dodatkowych środków na potrzeby służby zdrowia**

ZADANIA i DZIAŁANIA: (OPIEKA ZDROWOTNA)

1. Pogotowie ratunkowe – całodobowa obsada, zwiększenie taboru/karetka
2. Dopuszczenie w sprzęt rehabilitacyjny
3. Objęcie wszystkich szkół opieką stomatologiczną
4. Utworzenie gabinetów rehabilitacji i fizykoterapii
5. Poszerzenie zakresu badań laboratoryjnych
6. Zwiększenie ilości, zakresu i jakości świadczonych usług
  - racjonalizacja kosztów usług medycznych
  - dobry dostęp pacjenta do lekarza
  - lepszy dostęp do nowoczesnej aparatury diagnostycznej itp.
7. Dalsza restrukturyzacja i prywatyzacja służby zdrowia,
8. Zakup nowego (niezbędnego) sprzętu i aparatury,
9. Bardziej racjonalne wykorzystanie posiadanej aparatury i sprzętu pozyskanie (porozumienia między instytucjami i gminami)

10. Okresowe badania profilaktyczne kobiet (rak piersi; choroby kobiece itp.) , mężczyzn (prostata itp.; dzieci i młodzieży (wady postawy; uzębienia itp.)
11. Badania w zakresie medycyny pracy

POMOC SPOŁECZNA

CELE STRATEGICZNE:

1. Większe zaangażowanie w rozwiązywanie problemów (źródeł) zamiast wypłacania zasiłków.
2. Racjonalizacja systemu pomocy społecznej

Cele operacyjne:

1. Lepsza organizacja i realizacja opieki społecznej
2. Wspieranie i stymulowanie samopomocy społecznej
3. Organizacja i reorganizacja instytucji pomocy społecznej niezbędnych w lokalnych społecznościach

Zadania:

1. Utworzenie Środowiskowego Domu Pomocy dla osób chorych psychicznie i upośledzonych umysłowo
2. Utworzenie jadłodajni - stołówki dla ubogich
3. Uruchomienie wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego
4. Powołanie Komitetu Ochrony Praw Dziecka
5. Utworzenie Grupy „wczesnej interwencji” w zakresie pomocy społecznej
6. Otworzenie świetlic terapeutycznych na terenie gminy
7. Organizacja wypoczynku letniego i zimowego dla dzieci z najuboższych rodzin i środowisk zagrożonych
8. Pozyskanie pomieszczeń na mieszkania socjalne i pomieszczenia kryzysowe
9. Stymulowanie aktywności społecznej w zakresie pomocy i samopomocy społecznej.
10. Działanie na rzecz integracji środowisk osób niepełnosprawnych, organizacja imprez integracyjnych w środowisku lokalnym i poza nim.

Jako załącznik (2) przedstawiono analizę „SWOT” SPZOZ w Czersku

Zakończenie

Przedstawiony dokument Strategii rozwoju gminy Czersk na lata 2000 –2010 jest wynikiem długiej pracy wielu ludzi. Z różnych powodów rodził się opornie i z długimi przerwami. Mogło to spowodować pewną dezaktualizację niektórych szczegółowych rozwiązań i propozycji. Jedną z takich najbardziej brzemiennej zmian to przejście gminy Czersk w ramach reaktywowanego powiatu Chojnickiego w obszar województwa pomorskiego. Mamy jednak nadzieję, że w swym zasadniczym kształcie strategia rozwoju nie straciła na aktualności. Co ważne była ona stworzona przez samych mieszkańców gminy: liderów; pracowników samorządowych radnych gminy Czersk z pomocą konsultacyjną i doradcą grupy ekspertów. To umacnia jej realność.

Aby strategia zaproponowana w tym opracowaniu była realizowana konieczne jest w pierwszej kolejności opracowanie planów jej realizacji . Proponujemy, aby pierwszy taki plan obejmował trzy najbliższe lata : okres 2000 – 2003 r.

Dobrze się złożyło, że równoległe ze Strategią opracowano Studium uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego. Dokumenty te wzajemnie się dopełniają i powinny stanowić podstawę wszystkich działań i decyzji władz samorządowych gminy Czerska w skali strategicznej i wymiarze nie tylko przestrzennym.

Monitoring realizacji strategii

Skuteczna realizacja strategii wymaga zapewnienia okresowej kontroli realizacji zadań i sukcesywnego dokonywania ich przeglądu pod kątem aktualności i zgodności z celami strategii.

Dla potrzeb niniejszego dokumentu proponuje się, aby Zarząd Gminy Czersk corocznie dokonywał przeglądu realizacji zadań strategii. Na podstawie wniosków z przeglądu, plan realizacji strategii będzie aktualizowany i uzupełniany o nowe zadania. Zarząd Gminy

corocznie będzie składał Radzie Gminy sprawozdanie z realizacji strategii. Po zakończeniu okresu na jaki sporządzono pierwszy plan realizacji strategii, Zarząd gminy dokona wraz z Radą przeglądu celów strategii i ewentualnie przedstawi założenia ich korekty.

Plan realizacji strategii na lata 2000-2003 powinien być także dokumentem otwartym i sukcesywnie uzupełniany. Istniejące obecnie programy budowy elementów infrastruktury technicznej. Inne programy, zwłaszcza w sferze społecznej, wymagają doprecyzowania.

Literatura wykorzystana w opracowaniu

1. Uwarunkowania zrównoważonego rozwoju rolnictwa w gminie Czersk. 1998. Praca zbiorowa pod redakcją Eugeniusza R. Śpiewakowskiego, ATR Bydgoszcz.
2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Czersk, oprac. Zespół WBPP w Bydgoszczy pod kierunkiem Jana Wojciecha Skowrońskiego, tekst elaboratu i część graficzna.
3. Uwarunkowania rozwoju województwa pomorskiego, Gdańsk 1999.
4. Czersk. Przeszłość i teraźniejszość. Praca zbiorowa pod red. Sławomira Kalembki, Bydgoszcz 1989
5. David Osborn; Ted Geabler, Rządzić inaczej. Jak duch przedsiębiorczości przenika i przekształca administrację publiczną, wyd. Media Rodzina of Poznań 1992
6. Jak skuteczne są wasze usługi komunalne? Procedury oceny ich jakości. wyd. ZMP, Poznań 1998
7. Programy pomocowe dla samorządów 1999/2000, oprac. Jacek Warda; Wojciech Kłosowski, wyd. Agencji Rozwoju Komunalnego, Warszawa 1999
8. Miasta w liczbach, wyd. GUS Warszawa 1999
9. Ewa Bończak Kocharczyk; Krzysztof Herbst; Krzysztof Chmura, Jak władze lokalne mogą wspierać przedsiębiorczość, wyd. FISE Warszawa 1998
10. Ludność. Przemiany demograficzne. wyd. U S w Bydgoszczy 1998
11. Dzienniki Urzędowe Województwa Bydgoskiego z lat 1991-98.
12. Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Toruń 2000.
13. Powszechny spis rolny 1996, GUS Warszawa 1998.
14. Biuletyn Informacyjny Wojewódzki Urząd Pracy w Bydgoszczy, 1998
15. Strategia rozwoju gmin wiejskich, Materiały z konferencji pod redakcją Marka Kłodzińskiego i Czesława Siekierskiego, , Wyd. SGGW, Warszawa 1997.
16. Województwo kujawsko-pomorskie w 1998 roku. Ważniejsze dane o: województwie, powiatach, gminach. US Bydgoszcz 1999.
17. Powszechny spis rolny 1996, wyd. Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, Bydgoszcz 1998.
18. Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w latach 1993,1994,1995, 1996, 1997, WUS Bydgoszcz 1998.
19. Rynek Pracy Województwa Bydgoskiego. Biuletyn informacyjny, WUP Bydgoszcz 1998
20. Wysocka Elżbieta, Koziński Jerzy, Strategia rozwoju województw i gmin. Teoria i praktyka, Zachodnie Centrum Organizacji, Zielona Góra 1998.
21. Bilans otwarcia, Strategia rozwoju Województwa Kujawsko- Pomorskiego, Zespoły autorskie, Toruń, Zarząd Woj. Pomorskiego-Kujawskiego 1999.
22. Województwo Kujawsko-Pomorskie. Szanse, zagrożenia i cele rozwoju, Zespół autorski, Toruń, WBPP 1999.

**ZAŁĄCZNIK NR 1. NAJWAŻNIEJSZE INWESTYCJE PRZEDSIĘWZIĘCIA I PROGRAMY REALIZACYJE
GMINY CZERSK w latach 2000 - 2015**

Dziedzina /dział	Pozycja	Przedsięwzięcie	Zakres prac do wykonania, etapy itp.	Termin	Główni wykonawcy	Koszty	Źródła finansowania
1	2	3	4	5	6	7	8
GOSPODARKA KOMUNALNA	1.	Budowa oczyszczalni ścieków i kanalizacji w Rytle	Projekt oraz budowa	2003	Przetarg	6,0 mln zł	Budżet gminy WFOŚiGW
	2.	Rozbudowa sieci kanalizacyjnej w mieście i gminie	Projekty oraz budowa	2005	Przetarg	5,0 mln zł	- „ -
	3.	Rozbudowa sieci wodociągowej w mieście i gminie	Projekty oraz budowa	2005	Przetargi	5,0 mln zł	Budżet gminy AriMR
	4.	Budowa i modernizacja dróg gminnych	Projekty oraz wykonawstwo	2010	Przetargi	5,0 mln zł	Budżet gminny AriMR
	5.	Rozbudowa i modernizacja oświetlenia ulicznego	Wymiana lamp na energooszczędne	2005	Przetargi	1,0 mln zł	Budżet gminy Pom. Urząd Woj.
OŚWIATA	1.	Modernizacja istniejących domów kultury	Projekty oraz modernizacja	2006	Przetargi	0,5 mln zł	Budżet gminy
	2.	Modernizacja i rozbudowa stadionu miejskiego	Projekt oraz wykonawstwo	2006	Przetargi	1,0 mln zł	Budżet gminy, UKFiS
	3.	Rozbudowa bazy oświatowo - sportowej	Projekt i wykonawstwo	2008	Przetargi	6,0 mln zł	Budżet gminy Kur. Ośw. UKFiS
	4.	Budowa biblioteki w Czersku	Projekt i wykonawstwo	2005	Przetarg	0,8 mln zł	Budżet gminy
ZDROWIE I OPIEKA SPOŁECZNA	1.	Adaptacja pomieszczeń dla OPiRPA	Realizacja	2001	Przetarg	0,5 mln zł	Budżet gminy
	2.	Modernizacja ogrzewania w placówkach gminnych	Projekt i wykonawstwo	2003	Przetarg	1,0 mln zł	Budżet gminy
	3.	Budowa basenu pływackiego	Projekt i wykonawstwo	2006	Przetarg	7,0 mln zł	Budżet gminy UKFiS
Kultura Fizyczna	1.	Zakończenie i wyposażenie hali sportowej w Czersku	Roboty wykończeniowe i wyposażenie	2001	Przetargi	1,0 mln zł	Budżet gminy

ANALIZA ZOZ W CZERSKU ORAZ WNIOSKI DO STRATEGII

Mocne strony Zakładu	Słabe strony Zakładu	Szanse dla zakładu w otoczeniu	Zagrożenia dla zakładu w otoczeniu
<ul style="list-style-type: none"> - Własne laboratorium - Własna pracownia USG - Uregulowane stosunki własnościowe budynków i gruntów - Własna rehabilitacja - Wyszkolony personel metodyczny wyższy i średni - wolny wybór lekarza - możliwość rozwoju zakresu usług - Rejestr Usług Medycznych - Pomoc Doraźna - Własna pralnia - własna kotłownia CO gazowa - umiejscowienie POZ w Czersku i Pomocy Doraźnej w jednym budynku - możliwość wynajmowania pomieszczeń 	<ul style="list-style-type: none"> - dekapitalizacja sprzętu i wyposażenia medycznego - konieczność remontu niektórych budynków - niedostateczna ilość kadry lekarskiej i stomatologicznej - duże straty ciepła wynikające ze zużycia stolarki okiennej i drzwiowej - brak komputeryzacji zakładu - brak systemu okresowej oceny pracy pracowników - obszarowo rozległy teren działania - braki w wyposażeniu w nowy sprzęt medyczny, laboratorium, rehabilitacji i Poradni dla Kobiet - brak wysoko wykwalifikowanej kadry ekonomicznej 	<ul style="list-style-type: none"> - dobra współpraca z ZOZ Chojnice - dobra współpraca z Terenową Stacją Sanitarno Epidemiologiczną - Dobra współpraca z Poradniami Specjalistycznymi - Dobra współpraca z SPZOZ Starogard Gdański - Bardzo dobra współpraca z samorządem Miasta i Gminy Czersk - Dobra współpraca z zakładami i ludnością - Reforma usług Pogotowia Ratunkowego - Kontrakty na usługi 	<ul style="list-style-type: none"> - Konkurencja usług - prywatne gabinety - niskie płace w zakładzie - brak informatyki w zakładzie - brak wysoko wykwalifikowanej kadry ekonomicznej - ogólna niechęć pracowników do zmian systemowych

CZERSK - PODSTAWOWE DANE STATYSTYCZNE z lat 1982, 1987, 1992 i 1997

według roczników statystycznych województwa bydgoskiego i „Podstawowych danych statystycznych według miast i gmin” WUS w Bydgoszczy (dane zebrane do „Studium uwarunkowań...)

Kategorie:	Gmina (17 sołectw)	m. Czersk				Wsie (88 miejscowości wiejskich)			
	1997 r.	1982 r.	1987 r.	1992 r.	1997 r.	1982 r.	1987 r.	1992 r.	1997 r.
POWIERZCHNIA [ha]	37985	973	973	973	973	37012	37012	37012	37012
UŻYTKOWANIE GRUNTÓW									
użytki rolne razem	10697	569	570	568	565	10685	10636	10433	10132
grunty orne	7649	437	431	432	403	7549	7449	7234	7246
sady	50	7	12	12	6	92	79	89	44
łąki	2316	89	92	85	126	2244	2304	2201	2190
pastwiska trwałe	682	36	35	39	30	800	804	909	652
Lasy i grunty leśne	23881	86	90	92	100	23378	23418	23562	23781
Pozostałe grunty	3407	318	313	313	308	2949	2958	3017	3099
Grunty gospodarstw indywidualnych	13018	750	725	688	754	12809	12670	12538	12264
w tym lasy i grunty leśne	2299	75	73	82	99	2567	2434	2406	2200
LUDNOŚĆ	20212	8319	8665	9106	9260	10607	10833	10728	10952
w tym mężczyźni	10025	3978	4172	4407	4503	5268	5389	5378	5522
kobiety	10187	4341	4493	4699	4757	5339	5444	5350	5430
na km2	53	831,9	867	911	926	28,7	29	29	30
Kobiety na 100 mężczyzn	102	109	108	107	106	101	101	99	98
w wieku przedprod. (0÷17 lat)	6019	#	#	2842	2702	#	#	3399	3317
Mężczyźni w wieku produkcyjnym (18÷64 lat)	6097	#	#	2689	2778	#	#	3153	3319
Kobiety w wieku produkcyjnym (18÷59 lat)	5388	#	#	2483	2556	#	#	2698	2832
Mężczyźni w wieku poprodukcyjnym (ponad 64 l.)	852	#	#	280	357	#	#	471	495
Kobiety w wieku poprodukcyjnym (ponad 59 lat)	1856	#	#	812	867	#	#	1007	989
L. w wieku nieprod na 100 os. w wieku produk.	76,0	#	#	76,1	73,6	#	#	83,4	78,1
ZATRUDNIENIE*									
Pracujący ogółem	3716	2839	3242	2793	2405	1010	1168	777	1311
w tym:									
rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	107	#	#	-	2	#	#	97	105
przemysł	2124	1605	1771	1604	1408	136	127	123	716
budownictwo	58	-	38	59	42	-	15	-	16
handel i naprawy	294	364	464	272	214	135	85	54	80
transport, składowanie i łączność	314	360	52	#	196	51	80	#	118
adm. publ. i obrona narodowa	181	#	#	209	179	#	#	# / 37	12
poza prod. łącznie / edukacja	348	367 / #	381 / #	531 / 235	434 / 180	162 / #	281 / #	178 / 128	190 / 168

STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZERSK

ochrona zdrowia i opieka społeczna	85	#	#	87	75	#	#	# / 13	10
BEZROBOTNI (zarejestrowani)									
ogółem	1732	#	#	935	796	#	#	979	936
kobiety	1124	#	#	569	514	#	#	563	610
dotychczas niepracujący	716	#	#	#	270	#	#	#	446
w tym absolwenci	58	#	#	100	22	#	#	86	36
zwolnieni z przyczyn dot.zakł.pracy % do ogółu bez	1,9	#	#	16,8	1,5	#	#	10,7	2,2
posiadający prawo do zasiłku % do ogółu bezrobot.	43,4	#	#	42,8	49,7	#	#	45,4	37,9
w wieku prod. mobilnym (18÷44 lat)	1507	#	#	852	688	#	#	902	819
pozostający bez pracy pow. 12 m-cy	727	#	#	552	299	#	#	549	428
PODMIOTY w sektorze publ. **	19	#	#	#	11	#	#	#	8
PODMIOTY w sektorze pryw.**	1039	#	#	#	597	#	#	#	442
RUCH NATURALNY LUDNOŚCI									
małżeństwa	123	60	65	57	47	93	62	73	76
urodzenia żywe	283	191	144	175	125	241	224	208	158
zgony	182	110	104	89	90	143	139	120	92
w tym zgony niemowląt	2	4	1	-	2	13	3	4	-
przyrost naturalny	101	81	40	86	35	98	85	88	66
na 1000 ludności:									
małżeństwa	6,1	7,2	7,4	6,3	5,0	8,8	5,6	6,7	6,9
urodzenia żywe	13,9	23	16,3	19,2	13,4	22,7	20,1	19,2	14,4
zgony	8,9	13,2	11,8	9,8	9,6	13,5	12,5	11,1	8,4
przyrost naturalny	5,0	9,7	4,5	9,4	3,8	10,6	7,6	8,1	6,0
MIGRACJE LUDNOŚCI (pobyt stały)									
napływ ogółem	191	164	147	277	90	223	170	146	101
napływ z miast	106	50	57	66	30	96	57	65	76
napływ ze wsi	83	112	90	206	58	127	113	77	25
napływ z zagranicy	2	2	-	5	2	-	-	4	-
odpływ ogółem	241	179	142	135	103	334	266	222	138
odpływ do miast	140	90	86	74	47	192	170	159	93
odpływ na wieś	101	75	55	61	56	139	96	63	45
odpływ za granicę	-	14	1	-	-	3	-	-	-
saldo migracji	-50	-15	+5	+142	-13	-111	-96	-76	-37
SZKOLNICTWO***									
SZKOŁY PODSTAWOWE	7	2	2	2	2	5	7	6	5
Uczniowie SP	2785	1505	1558	1597	1604	1065	1090	1132	1181
Absolwenci SP	367	169	173	182	240	106	113	112	127
LICEA OGÓLNOKSZTAŁCĄCE (dla młodzieży)	2	1	1	1	1	-	-	-	1

STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZERSK

Uczniowie LO	584	244	251	372	437	-	-	-	147
Absolwenci LO	115	67	54	58	96	-	-	-	19
SZKOŁY ZAWODOWE	2	-	-	-	1	2	1	1	1
w tym średnie techn. i policealne	1	-	-	-	1	-	-	-	-
Uczniowie SZ	792	-	-	-	62	386	511	566	730
Absolwenci SZ	226	-	-	-	30	116	108	161	196
PRZEDSZKOLA	3	2	2	2	2	2	2	1	1
miejsca w placówkach przedszk.	267	103	220	255	220	77	92	47	58
dzieci w ww. plac.	298	141	274	292	240	94	153	50	58
nauczyciele w ww. plac. przedszk.	22	10	20	20	18	6	10	4	4
Oddziały przedszk. w SP	9	2	2	2	1	5	6	7	8
dzieci w ww. oddz.	137	166	164	63	46	112	77	76	91
nauczyciele w ww. oddz.	12	10	7	4	2	8	7	5	10
PLACÓWKI BIBLIOTECZNE	7	2	2	1	1	17	20	6	6
Biblioteki	4	1	1	1	1	-	-	-	3
filie bibliotek / punkty biblioteczne	3	-	-1	-	-	6/11	6/14	6/-	3/-
Liczba ludności na 1 plac. bibliot.	2887	4160	8665	9106	9260	624	1806	1788	1825
Księgozbiór w wolum. w tys.	65,5	17,0	21,1	23,7	24,7	34,8	39,9	39,9	40,8
Księgozbiór w wolum. na 1000 ludności	3245	2049	2449	2503	2,671	3285	3694	3715	3731
Czytelnicy	3142	2342	2500	1618	1524	2944	2769	1174	1618
Wypożyczenia w wolum. w tys.	52,9	50,3	58,9	39,2	29,1	46,4	51,3	20,1	23,8
j.w. tylko na 1 czytelnika	17	21	24	24	19	16	19	17	15
OŚRODKI KULTURY	3				1				2
Dom kultury	****				-				****
SŁUŻBA ZDROWIA zatrudniona w ZOZ									
lekarze	10	6	4	7	8	-	2	1	2
lekarze dentyści	6	4	2	4	5	1	2	1	1
pielęgniarki	29	12	16	24	25	3	4	5	4
położne	3	#	#	2	3	#	#	-	-
lekarze / 10 tys. mieszkańców	4,9	7,2	4,6	7,7	8,6	-	1,8	0,9	1,8
lekarze dentyści / 10 tys. mieszkańców	3,0	4,8	2,3	4,4	5,4	0,9	1,8	0,9	0,9
pielęgniarki / 10 tys. mieszkańców	14,3	14,4	18,5	26,4	27,0	2,8	3,7	4,7	3,7
położne / 10 tys. mieszkańców	1,5	#	#	2,2	3,2	#	#	-	-
Ośrodki zdrowia i przychodnie (miasto)		-	4			2	2		
Apteki (tylko prywatne) / punkty apteczne	1	1/-	1/-	1/-	1/-	1/1	1/1	-	-
POCZTA I TELEKOMUNIKACJA									
placówki poczt.-telekom.	4	1	1	1	1	4	4	3	3
j.w. tylko na 1 tys. ludności	2,0	1,2	1,2	1,1	1,1	3,8	3,7	2,8	2,7
abonenci telefonii przewodowej	2288	384	617	837	1556	102	265	442	732

STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZERSK

j.w. tylko na 1 tys. ludności	113,2	46,2	71,2	91,9	168,0	9,6	24,5	41,2	66,8
SIEĆ WODOCIĄGOWA I KANALIZACYJNA									
sieć wod. Rozdzielcza w km	86,5	4,1	4,1	6,7	20,4	0,9	7,7	27,3	66,1
sieć kanalizacyjna w km	11,6	5,2	5,2	5,9	11,3	-	-	0,5	0,3
połączenia bud. Mieszk. wodociągowe	1491	70	74	238	667	36	22	21	824
kanalizacyjne	395	36	37	34	390	-	-	8	5
zdroje uliczne	2	-	-	-	1	2	1	-	1
zużycie wody z wodoc. w gosp. domowych w dam ³	277,1	86,1	100,0	209,9	191,5	8,8	17,3	87,6	85,6
j.w. tylko na 1 mieszkańca w m ³	13,8	10,3	11,6	23,5	20,8	0,8	1,6	8,3	7,9
ZASOBY MIESZKANIOWE									
mieszkania	5223	2316	2422	2575	2633	2639	2701	2565	2590
izby	20737	7849	8360	9793	10103	10152	10526	10484	10634
pow. użytk. mieszkań w m2	360110	127500	138500	165940	171901	170300	178200	185085	188209
przeciętna pow. uż. mieszkania # na osobę	68,9	#15,4	#16,05	#18,26	65,3	#16,1	#16,5	#17,27	72,7
przeciętna liczba osób w 1 mieszk.	3,85	3,58	3,56	3,53	3,51	4,01	4,00	4,18	4,22
przeciętna liczba osób na izbę	0,97	1,06	1,03	0,93	0,91	1,04	1,03	1,02	1,03
Oddane do użytku w 1997 r.									
mieszkania	36	16	22	16	23	17	23	26	13
w tym bud. indywidualne	24	16	22	16	11	17	14	26	13
izby	162	73	119	74	97	94	109	102	65
w tym bud. indywidualne	122	73	119	74	57	94	75	102	65
pow. użytkowa mieszkań w m2	3289	1442	2664	1577	1835	1914	2410	2156	1454
w tym bud. indywidualne	2557	1442	2664	1577	1103	1914	1658	2156	1454
przeciętna pow. uż. mieszkania # w gosp. uspołecz.	91,4	90,1	121,1	98,6	79,8	112,6	#83,6	82,9	111,8
w tym bud. Indywidualne	106,5	90,1	121,1	98,6	100,3	112,6	118,4	82,9	111,8
Obiekty turystyczne		2	2	2		4	4	4	
miejsca noclegowe		82	89	87		262	400	100	
w tym całoroczne		32	39	39		-	-	-	
korzystający z noclegów		2834	1445	2662		2739	5820	553	
udzielone noclegi		7540	9986	7138		9186	19400	4380	

* wg faktycznego miejsca pracy, bez jednostek, w których liczba pracujących nie przekracza 5 osób i bez rolnictwa indywidualnego;

** zarejestrowane w rejestrze REGON (bez jedn. wewn.)

*** w roku szkolnym 1997/98 (bez szkół specjalnych);

**** w 1998 r. oddany do użytku we wsi Łąg.

brak danych

Kino z 308 miejscami zlikwidowane w 19 r., najbliższe w Chojnicach (2 łącznie 598 miejsc) i w Tucholi (1 - 302 miejsca).

Brak szpitala, najbliższe w Chojnicach (358 łóżek) i Tucholi (154 łóżka).

Brak żłobka, najbliższy w Chojnicach (105 miejsc, przebywa 171 dzie

ZAŁĄCZNIK 4:**GMINA CZERSK na tle wojew. (kujawsko-pomorskiego oraz pomorskiego), powiatu chojnickiego i Polski**

Kryteria porównań :	Polska	gminy woj. kuj.-pom.	gminy woj. pomorskiego	powiat chojnicki	Gmina CZERSK
	a	b	c	d	e
liczba mieszkańców tys.(razem)	38660	2098	2180	90,6	20,2
mieszkańców na km 2	124	117	119	66	53
ludność w wieku przedprodukcyjnym (%)	26,3	27,1	17	30	29,2
ludność w wieku prod. (%)	59,5	59,7	61	58	57,3
ludność w wieku poprod. (%)	14,8	13,2	12	12	13,5
przyrost naturalny (/1000 ludności)	0,9	1,6	2,6	3,9	2,8
saldo migracji (ogółem)		-1201	0,3	-0,3	-1,7
stopa bezrobocia (l. bezrobotnych /l. ludności w wieku produkcyjnym)1/	11,6	10,6	11,0	18,2	18,9
l. osób na mieszkanie	3,26	3,34	2,41		
śr. pow. mieszkania/1 osobę (m 2)	18,6	17,8	17,6	17,7	18,0
l. mieszkań /1000 ludności	300,4	295,7	288,8	258,9	259,8
lekarzy/10 tys. ludności	21,4	17,3	21	12	5
Lekarzy stomatologów/10 tys. ludności	4,1	3,2	5	4	3
osób/1 aptekę	5266	5338	4721	11325	6733
abonenci telefonii (przewodowej) /1000	194	185	235,7	177,2	133,8
drogi gminne i lokalne /100 km2	59,5	72,4	54	30	27,6
% dróg o naw. twardej		31,6	29,4	18,1	17,1
podmioty gospodarcze wg REGON	2599039	132840	166883	5310	1189
dochody budżetu zł./1 mieszkańca	1022	955	1238	933	861
w tym dochody własne (%)		30,8	34,7	27,8	22,1
wydatki zł/ 1 mieszkańca,		955	1301	963	858

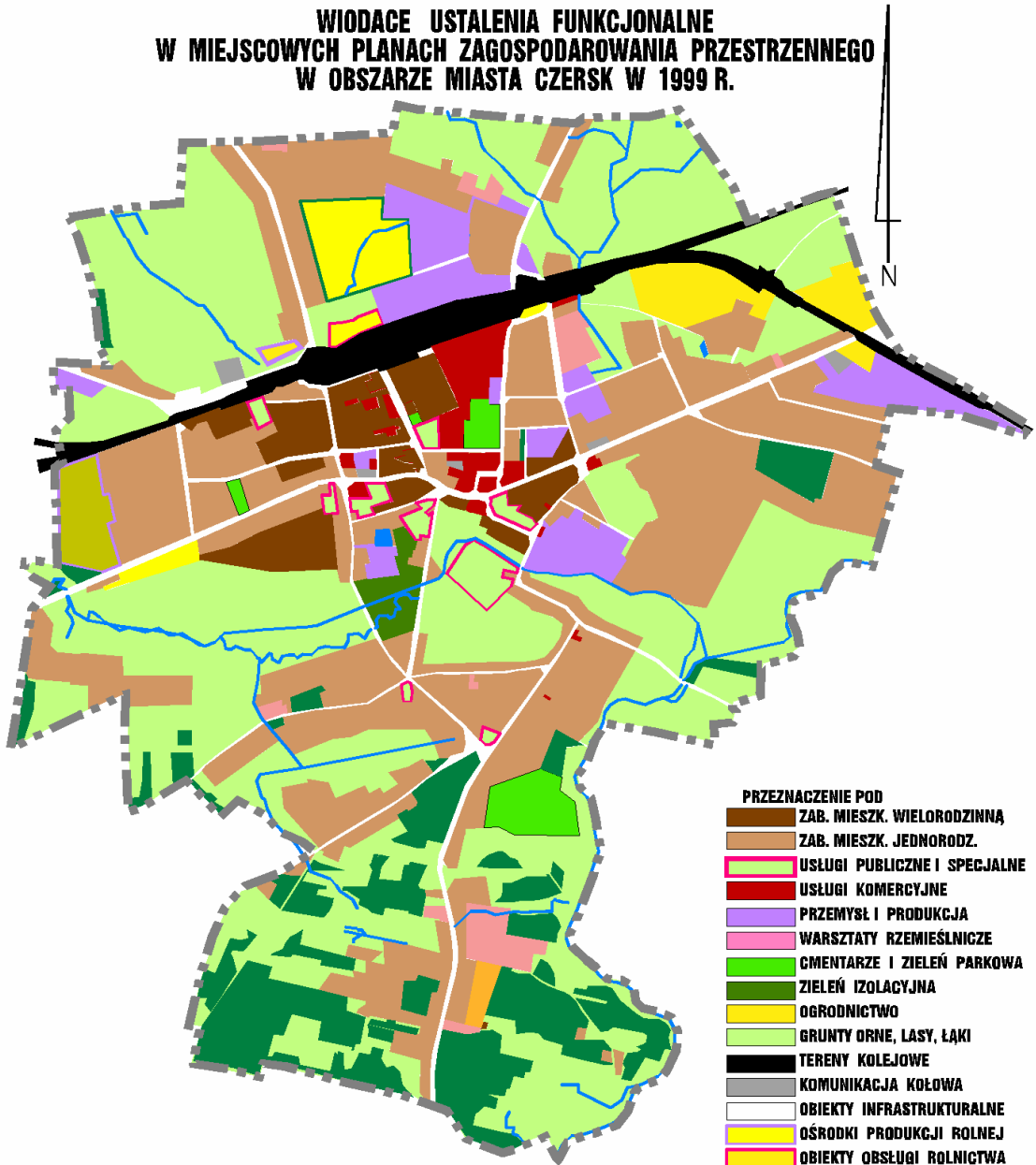
Dane na dzień 01.01. 1998

ZAŁĄCZNIK 5. Wiodące ustalenia funkcjonalne wg „Studium uwarunkowań”...

ZAŁĄCZNIK 6. Fotografie

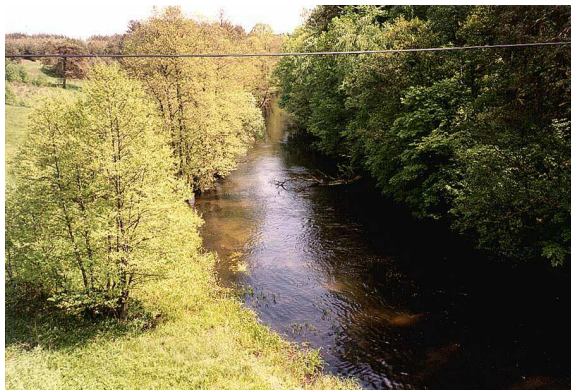
STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO **MIASTO CZERSK**

**WIODĄCE USTALENIA FUNKCJONALNE
W MIEJSCOWYCH PLANACH ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
W OBSZARZE MIASTA CZERSK W 1999 R.**

- PRZEZNACZENIE POD**
- ZAB. MIESZK. WIELORODZINNA
  - ZAB. MIESZK. JEDNORODZ.
  - USŁUGI PUBLICZNE I SPECJALNE
  - USŁUGI KOMERCYJNE
  - PRZEMYSŁ I PRODUKCJA
  - WARSZTATY RZEMIEŚLNICZE
  - CMENTARZE I ZIELEŃ PARKOWA
  - ZIELEŃ IZOLACYJNA
  - OGRODNICTWO
  - GRUNTY ORNE, LASY, ŁĄKI
  - TERENY KOLEJOWE
  - KOMUNIKACJA KOŁOWA
  - OBIEKTY INFRASTRUKTURALNE
  - OŚRODKI PRODUKCJI ROLNEJ
  - OBIEKTY OBSŁUGI ROLNICTWA
- STREFY OCHRONY**
- "A" PEŁNEJ KONSERWATORSKIEJ
  - "B" KONSERWATORSKIEJ
  - "C" EKSPOZYCJI
  - "W" ARCHEOLOGICZNEJ
  - OD TERENÓW O FUNKCJACH UCIAŻLIWYCH

POTENCJAŁ
TURYSTYCZNY

W da -W da -W da -W da -W da

Odry

i

czerskie

krajobrazy

Kościuszk i- pryncypalna ulica Czerska

Ra tusz

Akwedukt Fajutowo

Czersk: SP 2 i gimnazjum

LO w Czersku

CZERSKIE SZKOŁY

Zapedowo –szkoła

Odry: szkoła i kościół

